

Пралетарыі ўсіх краін, аднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

МІНСК, 17 снежня 1982 г. ● № 50 (3148) ● Выходзіць з 1932 г. ● Цана 10 кап.

ЯШЧЭ АДНА ПРАЦОУНАЯ ПЕРАМОГА!

Фота М. АМЕЛЬЧАНКІ

цоўных калектываў Чырвоны сцяг ЦК КПСС, Савета Міністраў ССРС, ВЦСПС і ЦК ВЛКСМ, якога рэспубліка ўдастоена за

ЛЕНИНСКАЙ ДРУЖБАЙ МОЦНЫЯ

Гімнам вялікаму брацтву народаў, разбуджаных да новага жыцця Кастрычнікам, стала ўтварэнне ССРС. З вышынь, дасягнутых нашай Радзімай у саюзе рэспублік свабодных, асабліва ярка, наглядна відаць веліч шляху, пройдзенага Краінай Саветаў, маштабнасць і значнасць гіганцкіх пераўтварэнняў, здзейсненых пад кіраўніцтвам ленинскай Камуністычнай партыі. За 60 гадоў Беларусь у брацкай сям'і народаў ССРС з беднага і адсталата краю ператварылася ў высокаразвітую ў матэрыяльных і духоўных адносінах рэспубліку, стала трывалым звяном адзінага народнагаспадарчага комплексу Савецкага Саюза.

Учора ў Мінску адбылося ўрачыстае пасяджэнне Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі і Вярхоўнага Савета Беларускай ССР, прысвечанае 60-годдзю ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. У прэзідыуме знаходзіліся кандыдаты ў члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі Ц. Я. Кісялёў, намеснік Старшыні Савета Міністраў ССРС З. Н. Нурыеў, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР І. Я. Палякоў, Старшыня Савета Міністраў БССР А. Н. Аксёнаў, члены і кандыдаты ў члены Бюро ЦК КПБ, першы сакратары абкомаў і Мінскага гаркома КПБ, загадчыкі аддзелаў ЦК КПБ, военачальнікі, ветэраны партыі, удзельнікі рэвалюцый, грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў, ударнікі першых пяцігодкаў, перадавікі вытворчасці, дзеячы навукі і культуры.

Урачыстае пасяджэнне адкрыў кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК КПБ Ц. Я. Кісялёў. Былі выкананы Дзяржаўныя гімны Савецкага Саюза і Беларускай ССР. Пад бурныя апладысменты прысутныя ў зале выбралі ганаровы прэзідыум у саставе Палітбюро ЦК КПСС.

На ўрачыстым пасяджэнні выступіў намеснік Старшыні Савета Міністраў ССРС З. Н. Нурыеў. Ён уручыў кіраўнікам рэспублікі, прадстаўнікам пра-

поспехі ў гаспадарчым і культурным будаўніцтве, вялікі ўклад у развіццё адзінага народнагаспадарчага комплексу краіны і ў азнаменаванне 60-годдзя ўтварэння ССРС.

Ад імя камуністаў, усіх працоўных Беларусі Ц. Я. Кісялёў выказаў сардэчную падзяку Цэнтральнаму Камітэту КПСС, Савету Міністраў ССРС, ВЦСПС і ЦК ВЛКСМ за высокую ацэнку дасягненняў рэспублікі. Ён запэўніў, што рабочыя, калгаснікі, інтэлігенцыя Савецкай Беларусі будуць і ў далейшым уносіць дастойны ўклад ва ўмацаванне эканамічнай і абароннай магутнасці нашай Радзімы, працаваць яшчэ лепш, эфектыўней.

Затым Ц. Я. Кісялёў выступіў з дэклімацыяй аб 60-годдзі Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, які быў выслухан з вялікай увагай і неаднаразова перапыняўся працяглымі апладысментамі.

Усхвалявана слухала зала выступіўшага ад імя ветэранаў партыі, усіх удзельнікаў барацьбы за ўстаўленне ў ўмацаванне Савецкай улады, — былога матроса крэйсера «Аўрора», удзельніка штурму Зімянага, грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў С. Н. Гусева. Прысутных гарача віталі таксама брыгадзір кавалёў-штамп-поўшчыкаў Мінскага аўтамабільнага завода, Герой Сацыялістычнай Працы Я. А. Шуляк, аператар машынага даенна кароў калгаса імя Жданава Брэсцкага раёна, дэпутат Вярхоўнага Савета БССР, Герой Сацыялістычнай Працы Л. Д. Брызга, дэпутат Вярхоўнага Савета ССРС і Вярхоўнага Савета БССР, народны пісьменнік Беларусі, Герой Сацыялістычнай Працы І. П. Шамякін, ваеннаслужачы В. І. Яфімаў, піянеры і камсамольцы.

Удзельнікі ўрачыстага пасяджэння накіравалі прывітальнае пісьмо Цэнтральнаму Камітэту Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, Прэзідыуму Вярхоўнага Савета ССРС, Савету Міністраў ССРС.

Для ўдзельнікаў пасяджэння быў дадзены вялікі святочны канцэрт.

БЕЛТА.

Цэнтральнаму Камітэту Камуністычнай партыі Савецкага Саюза Прэзідыуму Вярхоўнага Савета ССРС Савету Міністраў ССРС

Выказваючы думкі і пачуцці камуністаў, усіх працоўных рэспублікі, мы, удзельнікі ўрачыстага пасяджэння Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі і Вярхоўнага Савета БССР, прысвечанага 60-годдзю ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, шлём Цэнтральнаму Камітэту КПСС, Прэзідыуму Вярхоўнага Савета і Савету Міністраў ССРС гарачыя віншаванні ў сувязі з вялікім святам інтэрнацыянальнага адзінства, дружбы і брацтва савецкіх народаў.

Аглядаючы шлях, пройдзены за шэсць дзесяцігоддзяў, рабочы клас, калгаснае сялянства, інтэлігенцыя Савецкай Беларусі ганарацца сваім дачыненнем да сусветнагістарычных здзяйсненняў і завабў сацыялізму. На ўласным вопыце беларускі народ пераканаўся, што згуртаванне ў адзіным саюзе паміж сілы, забяспечвае ўсебаковы сацыяльна-эканамічны і культурны прагрэс. У параўнанні з 1922 годам аб'ём прамысловай вытворчасці ў рэспубліцы ўзрос у 729 разоў. Створана буйная сацыялістычная сельскагаспадарчая вытворчасць.

На аснове паслядоўнага ажыццяўлення сацыяльна-эканамічнай палітыкі партыі забяспечваецца няўхільнае павышэнне жыццёвага ўзроўню працоўных. Рэальныя даходы на душу насельніцтва і сярэднемесячная заработная плата рабочых і служачых толькі за апошнія дзесяць гадоў павялічыліся ў паўтара раза, аплата працы калгаснікаў узрасла ўдвая. Далейшае развіццё атрымалі навука і народная асвета, культура беларускага народа. Якая ўвабрала ў сябе вопыт культур усіх брацкіх народаў ССРС.

Новымі працоўнымі здзяйсненнямі парадвалі Радзіму працаўнікі гарадоў і сёл Беларусі ў сёлетнім, юбілейным годзе. Работнікі індустрыі датэрмінова, да 1 снежня 1982 года, справіліся з заданнямі двух гадоў пяцігодкі па тэмпах росту аб'ёму прамысловай вытворчасці. Зроблены першыя крокі ў рэалізацыі Харчовай праграмы.

З пачуццём радасці і шчырай удзячнасці ўспрыняў у рэспубліцы ўзнагароджанне Беларускай ССР па выніках Усеаюзнага сацыялістычнага спаборніцтва ў азнаменаванне 60-годдзя ўтварэння ССРС Чырвоным сцягам ЦК КПСС, Савета Міністраў ССРС, ВЦСПС і ЦК ВЛКСМ за поспехі, дасягнутыя ў гаспадарчым і культурным будаўніцтве, вялікі ўклад у развіццё адзінага народнагаспадарчага комплексу краіны. Сваім дасягненнямі працоўныя Беларусі,

які ўсёй краіны, абавязаны сацыялізму, ленинскай нацыянальнай палітыцы, Камуністычнай партыі, жыватворнай дружбе народаў ССРС і перш за ўсё бескарыслівай брацкай дапамозе вялікага рускага народа. Непарушнае маральна-палітычнае адзінства нашага грамадства, мудрая і мэтанакіраваная палітыка КПСС, шматгранная і плённая дзейнасць Цэнтральнага Камітэта КПСС, яго Палітбюро надаюць савецкім людзям велізарную стваральную энергію, невычэрпны аптымізм і веру ў новыя поспехі ў камуністычным будаўніцтве, у перамогу неўміручай ленинскай справы, ідэалаў Кастрычніка.

Блізка да сэрца ўспрынялі камуністы, усе працоўныя Савецкай Беларусі рашэні лістападаўскага (1982 г.) Пленума ЦК КПСС, палажэнні і вывады, змешчаныя ў прамове на ім Генеральнага сакратара Цэнтральнага Камітэта КПСС таварыша Юрыя Уладзіміравіча Андропова. Нашы галоўныя клопаты звязаны з павышэннем эфектыўнасці грамадскай вытворчасці больш поўным выкарыстаннем наяўных магчымасцей для паскарэння навукова-тэхнічнага прагрэсу, росту прадукцыйнасці працы, павелічэння выпуску і паляпшэння якасці прадукцыі, эканоміі матэрыяльных і працоўных рэсурсаў.

Запэўніваем Цэнтральны Камітэт КПСС, Прэзідыум Вярхоўнага Савета і Савет Міністраў ССРС, што рабочыя, калгаснікі, інтэлігенцыя Савецкай Беларусі і ў далейшым будуць свята захоўваць і прымнажаць рэвалюцыйныя, баявыя і працоўныя традыцыі партыі і народа, берачы, як зрэнку вока, непарушную дружбу і брацтва савецкіх народаў, аддадуць усю сваю энергію, веды і вопыт справе ўмацавання эканамічнай і абароннай магутнасці нашай любімай Радзімы, барацьбе за перамогу вялікіх запаветаў Леніна, ідэалаў камунізму.

Няхай жыве брацкая дружба і непахіснае адзінства ўсіх нацый і народнасцей Савецкага Саюза!

Няхай жыве наша вялікая Радзіма — Саюз Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік!

Няхай жыве ленинская Камуністычная партыя Савецкага Саюза!

Удзельнікі ўрачыстага пасяджэння Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі і Вярхоўнага Савета БССР, прысвечанага 60-годдзю ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

ІНТЭРВ'Ю У НУМАР

І вечірніх полів зоряцінкі.
Як судыба, як свабода сама...
Гэта — сказаныя быццам ад
імя ўсёй Украіны словы пра
Беларусь А. Малышкі. І купа-

гуць іх прачытаць і ў арыгінале,
і ў перакладзе на братнюю
мову. Украінская і беларуская
паэзія прадстаўлена тут твора-
мі прызнаных майстроў, што

сык, Л. Первамайскі, М. Нагні-
беда, І. Муратаў, І. Выргам,
А. Малышка, П. Варанько,
М. Шапавал, Ю. Герасіменна,
Р. Трацякоў, Д. Паўлычка,
Б. Алейнік, І. Драч.

шаў прысвечаны Камуністычнай
партыі, роднаму народу.
Выказваюцца словы любові і
павагі да Расіі і вялікага руска-
га народа, да іншых братніх
народаў.

«СНЕЖАНЬ ПАРАДНІЎ...»

Да 60-годдзя ўтварэння ССРС
два выдавецтвы — украінскае
(«Прапор») і беларускае («Маста-
цкая літаратура») — сумесна
падрыхтавалі і выпусцілі цудоў-
ную кніжку. Побач стаяць
на гэтай кнізе дзве назвы: «Отче
ім'я» (украінская) і «Бацькоўскае
імя» (беларуская). Побач стаяць
на суперволадцы і крылатыя паэтычныя
выслоўі Янкі Купалы і Андрэя Малышкі.
Як паролі дружбы, аднання,
узаемнай любові.

Білоруська земля на граніці,
А граніці між нами й нема,
Мірні люди, и травы, і пціці,

лаўскія словы гучаць побач з
імі як урачысты паэтычны ад-
каз самой Беларусі, як шчырае
сяброўскае прывітанне, поўнае
любові, павагі і захаплення:

Україна! Табе вораг
Ніякі не страшан,—
Сцяг твой роўны паміж
роўных

У Саюзе нашым,
Ты будеш сабе шчасце
Пад сцягам чырвоным,
Як рэспублікі ўсе нашы.

З поспехам цудоўным.
Побач надрукаваны ў гэтай
кнізе вершы паэтаў Украіны і
Беларусі, прычым чытачы мо-

з'яўляюцца гордасцю не толькі
кожнай з дзвюх братніх літарату-
р, але і ўсёй савецкай шмат-
нацыянальнай літаратуры.

У кнізе змешчаны вершы
Я. Купалы, Я. Коласа, У. Дубоў-
кі, П. Броўкі, М. Лужына,
А. Куляшова, М. Танка, П. Пан-
чанкі, С. Дзяргя, К. Кірзенкі,
М. Аўрамчына, А. Вялюгіна,
А. Пысіна, Н. Гілевіча, Я. Сіпа-
нова, Г. Бураўкіна, Р. Барадуліна.

Паэзія Украіны таксама прад-
стаўлена «сусор'ем бліскучых
імянаў: П. Тычына, М. Рыльскі,
У. Сасюра, М. Бажан, В. Мы-

Сярод твораў, уключаных у
зборнік, багата такіх, што сталі
хрэстаматыямі, карыстаюцца
асаблівай вядомасцю і
чытацкай любоўю. Гэта і неў-
міручая «Спадчына» Я. Купалы,
і верш П. Тычыны «Пачуццё
сям'і адзінай», што ад першай
публікацыі ў «Правде» стаў
усесаюзным паэтычным сімвалам
ленинскага брацтва народаў,
і многія іншыя. Уся кніга
ўспрымаецца як цудоўны летапіс
сацыялістычнага будаўніцтва,
вялікіх пераўтварэнняў,
ажыццяўленняў Краінай Саветаў,
як натхнёная, узнёсла
ода непарушнаму саюзу і брацтву
народаў.

Са старонак зборніка «Бацькоўскае імя» паўстае яркі вобраз
нашай сацыялістычнай
Радзімы, краіны вольнай працы
і нечуваных здзяйсненняў.
Вершы кнігі прасякнуты пафасам
патрыятычнага ўслаўлення
велічнага, няўхільнага постулу
Айчыны наперад. «Моя Бацькі-
чына не знае «назад!» Вперед
і крокі». (М. Рыльскі).
Палымяныя радкі многіх вер-

Словы Пімена Панчанкі «На-
радзіў Кастрычнік нас, сне-
жань парадніў» нібы становяцца
лейтматывам усяго зборніка.
Па-рознаму, кожны сваім
непаўторным і незабыўным го-
ласам, гавораць украінскія і
беларускія паэты пра сваю ад-
данасць народу, партыі, Радзі-
ме, узаўяўляюць многія — гераіч-
ныя, радасныя, суровыя — старонкі
агульнага лёсу, агульнай гісторыі.

Па праву ўвайшла ў кнігу,
побач з рэвалюцыйнай тэмай і
творами пра мір і шчасце, тэма
памяці пра подзвіг і пакуты на-
рода ў Вялікай Айчыннай вайне
(«Званы Хатыні» М. Нагнібеда,
«Людзі добрыя, помніце!»
Н. Гілевіча).

Зборнік адкрывае прастор-
ныя далеглыды духоўнага жыцця
і стваральнай дзейнасці
братніх народаў, вядзе ў свет
чалавечна-творцы, грамадзяніна
Краіны Саветаў, добра паказвае
роскрыт нашых літаратур.

Загадчыкі рэдакцыі мастацкай
літаратуры выдавецтва

Часопісы ў снежні

«ПОЛЫМЯ»

жанага дзеяча мастацтваў БССР Л. Шчамялёва і іншых.

Публікуецца апавяданне І. Навуменкі «Канцэрт Майсева ў Нью-Йорку», вершы Н. Гілевіча, нарыс В. Трыхманенкі «Святло Залатою Зоркі», нататкі М. Раманюка з рэспубліканскіх выставак выяўленчага мастацтва, прысвечаных 100-годдзю з дня нараджэння Я. Купалы і Я. Коласа, — «У вянок песнярам».

В. Клячкова ўспамінае пра П. Броўку — «Чысты свет яго пачуццяў».

Пра беларусаў, якія працуюць у тэатры «Томскафтабуд», расказвае В. Рудольф, — «...Толькі верталётам можна даляцець».

Пра часопіс «Полымя» расказвае І. Шамякін — «Наперадзе новыя вышыні».

«Айкумена, чуюш?» Н. Тулуपाвай і «На жыццёвых дарогах» М. Тычыны — артыкулы пра творчасць А. Русецкага і А. Васілевіча.

Пра ролю кнігі ў жыцці Я. Купалы гаворыць Я. Раманюска — «Хлеб надзённы».

«Эцюды братэрства» — згадкі П. Кавалёва пра ўзаема сувязі савецкіх літаратур.

Пра творчасць А. Петрашкевіча разважае Л. Брандабоўская — «Грамадзянскасць — няпросты талент».

«НЕМАН»

Падборкі вершаў П. Панчанкі, А. Русецкага, Л. Яўменавы пераклалі Б. Спрычан, Ф. Яфімаў, А. Дракахруст.

«Слова пра наша братэрства» — публіцыстычны роздум Н. Гілевіча ў сувязі з 60-годдзем утварэння СССР.

Проза прадстаўлена заканчэннем рамана Б. Сачанкі «Вялікі Лес» (аўтарызаваны пераклад У. Жыжэнкі).

Змешчаны нарыс У. Ліпскага «Яфімаў сын», рэпартаж І. Аншэўскага «Ідзе Мінскае метро», артыкул А. Сабалеўскага «Душа кожнага народа...», дакументальныя матэрыялы «Няхай жыве Саюз Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік».

«На рубяжах сцявяджэння» — слова У. Конана з нагоды 60-годдзя часопіса «Полымя».

Новыя кнігі рэцэнзуюць Г. Адамовіч, І. Саламевіч і іншыя.

Ва ўсіх часопісах друкуюцца Зварот Цэнтральнага Камітэта КПСС, Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР, Савета Міністраў СССР да Камуністычнай партыі, да савецкага народа, інфармацыйнае паведамленне аб Пленуме Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, біяграфія Юрыя Уладзіміравіча Андропова, прамовы таварышаў Ю. У. Андропова і К. У. Чарненкі.

М. Лужанін, А. Астапенка, Я. Семязон, Э. Агняцет, А. Вяліч, У. Шахавец, А. Зарыцкі. Хочацца адзначыць, што многія пераклады былі зроблены спецыяльна для кнігі «Бацькоўскае імя». Так, Мая Львовіч пераклала для кнігі «Спадчыну» Я. Купалы і «Краіне Саветаў» Я. Коласа, шэраг вершаў П. Броўкі, М. Лужаніна, П. Панчанкі, А. Пысіна, Н. Гілевіча, Я. Сіпакова, Г. Бураўкіна, Р. Барадзіла, Упершыню публікуюцца ў кнізе новыя пераклады на беларускую мову некаторых вершаў П. Тычыны, Л. Пярвамайскага, М. Шапавала, Ю. Герасіменкі, Р. Трацякова, Д. Паўлычкі, Б. Алейніка, І. Драча — плён перакладчыцкай працы А. Вярцінскага, Р. Барадзіла, Я. Сіпакова, С. Грахоўскага, У. Паўлава, Г. Бураўкіна, А. Клышкі...

— Супрацоўніцтва нашых выдавецтваў, — сказаў У. Сасідка, — будзе працягвацца і далей. Неўзабаве мы мяркуюем выпусціць двухмоўную анталогію «Ля вечнага агню», у якую ўвойдуць вершы паэтаў Украіны і Беларусі перыяду Вялікай Айчыннай. Прысвячаецца гэта кніга 40-годдзю Перамогі.

В. ШЫЦЬКА.

СЯБРЫ ЗАПРАШАЮЦЬ... СЯБРОЎ

Упраўленне па замежным турызме пры Савеце Міністраў Беларускай ССР, Мінскае аб'яднанне знешняга акцыянернага таварыства «Інтурыст», Беларускі рэспубліканскі савет прафесійных саюзаў, Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі, Бюро міжнароднага маладзёжнага турызму «Спадарожнік» ЦК ЛКСМБ сумесна з прадстаўнікамі турыстычных арганізацый «Ібус» Венгерскай Народнай Рэспублікі, «Райзебіро» Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі, «Балкантурыст» Народнай Рэспублікі Балгарыі,

«Орбіс» Польскай Народнай Рэспублікі, «Чэдан» Чэхаславацкай Сацыялістычнай Рэспублікі ў мінскім кінатэатры «Масква» арганізавалі выстаўку «Сустрача сляброў».

Буклеты, фотаздымкі, плакаты, іншая друкаваная прадукцыя, па-майстэрску, з густам аформленая, расказваюць аб найбольш значных турыстычных маршрутах братніх краін, знамяць наведвальнікаў са знакамітымі мясцінамі, маляўнічымі куткамі прыроды. Выстаўка па сваім прызначэнні рэкламная і асноўная яе задача — запрасіць турыстаў з Савецкага Са-

юза пабываць у дружалюбных краінах.

Няма сумненняў у тым, як значную на адкрыцці выстаўкі начальнік Упраўлення па замежным турызме пры Савеце Міністраў БССР В. Позняк, што выстаўка стане новым крокам у развіцці дружбы і супрацоўніцтва ў галіне турызму паміж братнімі народамі.

У дзень адкрыцця выстаўкі, 13 снежня, у канферэнц-зале Інтурыста для журналістаў была наладжана прэс-канферэнцыя.

На адкрыцці выстаўкі прысутнічалі генеральны консул ПНР у Мінску Ян Рачкоўскі,

У САЮЗЕ АРХІТЭКТАРАЎ БССР

У Гомелі прайшоў пленум праўлення «Рашэнне сацыяльна-эканамічных і ідэйна-мастацкіх задач савецкай архітэктары на сучасным этапе на прыкладзе забудовы г. Гомеля». У ім прынялі ўдзел члены праўлення і рэзідыйнай камісіі, начальнікі абласных упраўленняў па будаўніцтве і архітэктур, галоўныя архітэктары буйнейшых гарадоў рэспублікі. З дакладам выступіў галоўны архітэктар інстытута «Гомельграмадзянпраект» Л. Тамкоў.

Удзельнікі пленума — вядучыя дойдзі рэспублікі выказалі шэраг парад, якія азначаюць карысць праекціроўшчыкам абласнога цэнтру ў справе далейшай забудовы горада.

Адбылося пашыранае пасяджэнне прэзідыума праўлення, на якім абмеркаваны праектныя прапановы па Палацы культуры Беларускай ССР, распрацаваны творчыя калектывам інстытутаў «Белдзяржпраект» і «Мінскпраект». З інфармацыяй па гэтым пытанні выступілі кіраўнікі аўтарскіх груп У. Крывашэў (Белдзяржпраект) і П. Краналёў («Мінскпраект»). З заключэннем камісіі грамадскай экспертызы прысутных пазнаёміў яе старшыня заслужаны архітэктар БССР С. Батноўскі. Абмеркаванне дапаможа аўтарам праекта ў іх далейшай рабоце над пошукамі архітэктурнага вобраза будынка.

Сакратарыят праўлення прыняў пастанову аб падрыхтоўцы і выданні біяграфічнага слоўніка «Архітэктары Савецкай Беларусі». Распрацаваны мерапрыемствы па зборы неабходных матэрыялаў, зацверджана рэдакцыйная калегія.

У мінскім Доме архітэктараў працуе выстаўка архітэктара В. Ангелава «Дарожныя замалеўкі», на якой экспануюцца больш за трыццаць аўтаральных лістоў. Гэта гарадскія пейзажы Вільнюса, Таліна, Львова, Пскова, Кутаісі і іншых гарадоў.

Р. ПАДНЕВІЧ.

ВА ЎЗБЕКСКИМ «ЛІМЕ»

Значная частка матэрыялаў аднаго з апошніх нумароў газеты «Ўзбекістон адабіёт ва санъати» («Літаратура і мастацтва Узбекістана») прысвечана Беларусі. Вядомая беларуская паэтка Э. Агняцет у артыкуле «Багацце гаворыць пра дружбу і ўзаема сувязі паміж нашымі народамі, пра свае сустрачкі з узбекскімі сябрамі.

Змешчана падборка вершаў М. Танка, Р. Барадзіла, Р. Баравіковай, П. Макаля і Р. Семашкевіча. Я. Брыль і Я. Сіпакоў прадстаўлены мініяцюрамі.

Увазе чытачоў прапануюцца таксама беларускі гумар, гумарыстычна-сатырычныя малюнкі М. Гурло, Я. Ганкіна, Р. Грамыкі.

НА АРБІЦЕ БРАТЭРСТВА

Шырока адзначана на Чарнігаўшчыне 100-годдзе з дня нараджэння Януба Коласа. У абласным цэнтры прайшлі юбілейныя коласадзеньскія вечары, у якіх прынялі ўдзел культуры Чарнігава і госці з Гомеля.

Цікавым атрымаўся літаратурны вечар у абласной бібліятэцы імя В. Г. Караленкі. Прысутныя сустралі песні беларускіх кампазітараў на словы Коласа ў выкананні ансамбля «Песняры». Гучалі творы І. Лучанка, А. Туранкова, Ю. Семянякі...

Вечар адкрыў дырэктар бібліятэкі Л. Мазур, які расказаў не толькі аб літаратурных сувязях паміж Украінай і Беларуссю, але і аб творчым спароніцтве працаўнікоў суседніх абласцей — Чарнігаўшчыны і Гомельшчыны, аб той вялікай сіле дружбы, якая дапамагае народам-братам у іх паўсядзённых справах.

З дакладам «Жыццёвы і творчы шлях вялікага сына Беларусі» выступіў кіраўнік Чарнігаўскай абласной арганізацыі Са-

юза пісьменнікаў Украіны С. Рэп'ях. Ён прачытаў таксама некалькі вершаў Коласа ў сваіх перакладах. Найбольш значныя фанты з творчай біяграфіі пісьменніка нагадала ў сваім выступленні кандыдат гістарычных навук, загадчык аддзела краязнаўства Гомельскай абласной бібліятэкі К. Біруковіч. Яна прывяла з сабой новую пласцінку фірмы «Мелодыя» з запісам голасу песняра, які з хваляваннем слухалі прысутныя.

На вечары выступілі маладыя ўкраінскія паэты В. Шчарбанос, А. Алейнік, Я. Кавалец, якія прачыталі вершы, прысвечаныя Беларусі і яе слаўнаму песняру.

У зале, дзе праходзіў вечар, была разгорнута шырокая экспазіцыя — выстаўка твораў беларускай класіка, прадстаўлены яго шматлікія кнігі на беларускай, украінскай і рускай мовах.

Запамінальны літаратурны вечар адбыўся і ў гарадскім прафесійна-тэхнічным вучылішчы № 3.

В. УЛАДЗІМІРАУ.

ВІНШУЕМ!

За заслугі ў развіцці тэатральнага мастацтва і актыўны ўдзел у грамадскім жыцці артыстам Дзяржаўнага ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга рускага драматычнага тэатра БССР імя М. Горькага В. КЛЕБАНОВІЧ, З. АСМАЛОУСКАЯ і А. ТКАЧОНКУ Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР надаў ганаровае званне заслужаных артыстаў БССР.

Плённая работа па развіцці тэатральнага мастацтва вялікай групы супрацоўнікаў гэтага ж тэатра адзначана ганаровымі граматамі і Граматамі Вярхоўнага Савета Беларускай ССР у сувязі з 50-годдзем тэатра. Сярод узнагароджаных артысты В. ВОІНКАЎ, А. КЛІМАВА, І. ЛАКШТАНАВА, А. НЯФЕД (ШАХ-ПАРОН), Г. АБУХОВІЧ, Ю. СІДАРАУ, Р. ЯНКОУСКІ, З. АСМОЛАВА, А. БЯЛОУ, В. БАНДАРЭНКА, Л. БЫЛІНСКАЯ, І. ЖАРАУ, А. КАШКЕР, В. КРАУЧАНКА, Б. МАСУМЯН, Б. ПАДВА, І. РАЖБА, В. САЛАДЗІЛА, Н. ЧАМАДУРАВА, У. ШЭЛЕСТАУ, Н. ШЫШКІН, галоўны рэжысёр Б. ГЛАГОЛІН, старшы бутафор І. ВІЦЬКО, загадчык трупы Я. ІГНАТОВІЧ, рэжысёр Т. КУДРАУЦАВА, мадэльер К. РАСШЧЭПКА, галоўны мастак Ю. ТУР, інжынер-механік Э. ШАБАН, загадчык мастацка-пастановавай часткі П. ШЭЛГАНЧОУ, старшы мастак па асвятленні А. ДРАБЫШЭУСКІ.

ПРЭМ'ЕРЫ

«Каменны гаспадар» — так называецца новы спектакль, які атрымаў жыццё на сцэне Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. Вядомую п'есу класіка ўкраінскай літаратуры Лесі Украінкі (пераклад на беларускую мову Р. Барадзіла) паставіў галоўны рэжысёр Кіеўскага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Івана Франка, народны артыст УССР, лаўрэат Дзяржаўных прэміяў СССР і УССР С. Данчанка. Галоўныя ролі ў спектаклі выконваюць народны артыст СССР В. Тарасаў, народны артыст БССР М. Яроманка, заслужаны артыст БССР В. Белавосцін, акцёр Н. Пісароў, А. Ельшэвіч, Т. Пузіноўская і іншыя.

На здымку: сцэна са спектакля «Донна Ганна» — А. Ельшэвіч і Дон Жуан — народны артыст СССР В. Тарасаў.

Фота Ул. КРУКА.

«Прапор» У. Сасідка расказаў карэспандэнту «ЛіМа»: — Выдавецтва «Мастацкая літаратура», якое мае ўжо добры вопыт сумесных выданняў (сёлета яно разам з днепропятроўскім выдавецтвам «Промінь» і маскоўскім «Советская Россия» падрыхтавала кнігу «Паклон табе, Славуціц»), шмат дапамагло нам у падрыхтоўцы і выпуску кнігі «Бацькоўскае імя». З энтузіязмам працавалі над кнігай і мы, складальнікі (складзі і адрэдагаваць кнігу мне дапамагаў В. Бечык), і рэдакцыйная калегія, у якую ўвайшлі В. Мысык, Б. Алейнік, Р. Трацякоў, Р. Барадзіла, А. Вялюгін, і мастак М. Балыкін, і ўсе тыя супрацоўнікі асобных выдавецтваў, якія прымаюць ўдзел у падрыхтоўцы і выданні зборніка. Змястоўную прадмову «У сям'і адзінай» напісаў Р. Барадзіла. Справа ўзаемага духоўнага абмену паслужаць змешчаныя ў кнізе пераклады. Сярод перакладчыкаў беларускай паэзіі на ўкраінскую мову — П. Тычына, А. Малышка, Д. Паламарчук, І. Няхода, А. Навіцкі, А. Жолдак, А. Юшчанка, С. Крыжаніўскі, Б. Сцепанюк, Я. Шпорта. А на беларускую мову творы ўкраінскіх майстроў перакладалі А. Вялюгін, С. Дзяргай,

ПЕРАМОЖЦЫ СПАБОРНИЦТВА

Цэнтральны Камітэт КПСС, Савет Міністраў СССР, Усесаюзны Цэнтральны Савет Прафесіянальных Саюзаў і Цэнтральны Камітэт ВЛКСМ разгледзелі вынікі Усесаюзнага сацыялістычнага спаборніцтва ў аз-

наменаванне 60-годдзя ўтварэння СССР. Сярод узнагароджаных пераходнымі Чырвонымі сцягамі ЦК КПСС, Савета Міністраў СССР, ВЦСПС і ЦК ВЛКСМ калектывы ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга кінастудыі «Беларусьфільм» і Мін-

скага вытворчага паліграфічнага аб'яднання імя Якуба Коласа. Калектыв кінастудыі «Беларусьфільм» заняў

таксама першае месца і заваяваў пераходны Чырвоны сцяг Дзяржкіно СССР і ЦК прафсаюза работнікаў культуры па выніках Усесаюзнага сацыялістычнага спаборніцтва кінастудый краіны за 3 квартал сёлета года.

НА УСЕСАЮЗНЫМ ТЭЛЕБАЧАННІ І РАДЫЁ

На мінулым тыдні па Усесаюзным тэлебачанні і радыё прайшлі праграмы «У сям'і адзінай», прысвечаныя 60-годдзю ўтварэння СССР. Гледачы і слухачы неабсяжнай Савецкай краіны змаглі даведацца, як працуюць і жывуць беларусы ў адзінай сям'і савецкіх народаў, якімі поспехамі сустракаюць слаўны юбілей.

Па тэлебачанні выступіў Старшыня Савета Міністраў Беларускай ССР А. Н. Аксёнаў.

Быў паказаны новы дакументальны тэлефільм «Зямля, акрыленая братэрствам». Гледачы сустрэліся з многімі знакамітымі людзьмі рэспублікі, перагарнулі не забойныя старонкі яе гісторыі. Пра Беларусь і яе людзей расказвала народная артыстка СССР А. Клімава.

Адбыўся вялікі канцэрт майстроў мастацтваў рэспублікі, у якім выступілі Дзяржаўны народны хор БССР, фальклорна-этнаграфічны ансамбль «Харошкі», вальна-інструментальны ансамбль «Песняры», вядомыя спевакі.

Пра тое, чым жыве Савецкая Беларусь, па радыё расказаў Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларускай ССР І. Я. Палякоў. У эфіры прагучала радыёкампзіцыя «У сям'і адзінай» — пра сувязь Беларусі з іншымі саюзнымі рэспублікамі, адбыўся спецыяльны выпуск радыёстанцыі «Беларуская маладзёжная».

Перадачу «Роднаму краю — Радзіме» адкрыў першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў рэспублікі Н. Гілевіч, які расказаў пра сённяшні стан беларускай літаратуры, яе ўзаемазвязі з іншымі братамі літаратурамі. У перадачы прагучалі вершы П. Броўкі, А. Куляшова, М. Танка, П. Панчанкі, М. Лужаніна, А. Пысіна, А. Вялюгіна, Р. Барадуліна, В. Зуёнка, У. Някляева, Я. Янішчыц.

Салістка Беларускага тэлебачання і радыё В. Пархоменка вяла перадачу «3 чыстых крыніц», у якой слухачы пазнаёмліліся з беларускімі народнымі песнямі і танцамі. Старшыня праўлення Саюза кампазітараў рэспублікі І. Лучанок быў вядучым перадачы «У рабочы поўдзень». Вечаром па Усесаюзным радыё гучала музыка з беларускіх фільмаў.

АБМЕРКАВАНЫ РУКАПІСЫ КНІГ

Адбылося чарговае пасяджэнне камісіі СП БССР па рабоце з маладымі. Абмеркаваны рукапісы першых кніг паэты В. Анолавай і празаіка М. Баскіна.

Аб кнізе М. Баскіна «Гайшыньскія гісторыі» гаварылі М. Кусянкоў, Э. Ялугін, К. Цвірка,

ПАМ'ЯЦІ ЛАРЫСЫ АЛЕКСАНДРОЎСКОЙ

Сярод дзеячаў беларускай культуры, талент якіх ва ўсёй сваёй шматграннасці і яркасці раскрыўся дзякуючы вялікаму Кастрычніку, адно з першых месц належыць Ларысе Пампееўне Александроўскай. Народная артыстка СССР, вядомая савецкая спявачка, яна стаяла ля вытокаў беларускага нацыянальнага опернага мастацтва. У памяць аб Л. Александроўскай на доме № 27 па вуліцы Захарава ў Мінску, дзе яна жыла апошнія гады, устаноўлена мемарыяльная дошка, выкананая Генадзем Мурамцавым.

На адкрыцці дошкі выступілі намеснік старшыні Мінскага гарвыканкома М. Жукоўскі, народная артыстка СССР, прафесар Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага Т. Ніжнікава, народны артыст БССР, старшыня Беларускага тэатральнага аб'яднання М. Яроманка, народны артыст БССР Л. Бражнік. Яны гаварылі аб той вялікай ролі, якая належыць Ларысе Пампееўне ў развіцці беларускай культуры, адзначалі плённасць не толькі творчай дзейнасці Л. Александроўскай, але і грамадскай.

На ўрачыстым адкрыцці мемарыяльнай дошкі Л. Александроўскай прысутнічалі загадчык аддзела культуры ЦК КПБ І. І. Антановіч і міністр культуры БССР Ю. М. Міхневіч. На здымку: выступае народная артыстка СССР Т. Ніжнікава. Фота Ул. КРУКА.

ПАЭЗІЯ СЛУЖЫЦЬ МІРУ

Прачулыя радні аб міры, дружбе, партыі Леніна гучалі на вечары, што адбыўся ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Аматыры паэзіі прыйшлі сюды, каб паслухаць выступленні старшыні праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, народнага паэта

рэспублікі М. Танка, першага сакратара праўлення СП БССР Н. Гілевіча, паэтаў М. Лужаніна, В. Іпатавай, В. Коўтун, Я. Янішчыц, С. Законнікава.

Збор ад вечара перададзены ў рэспубліканскі Фонд міру.

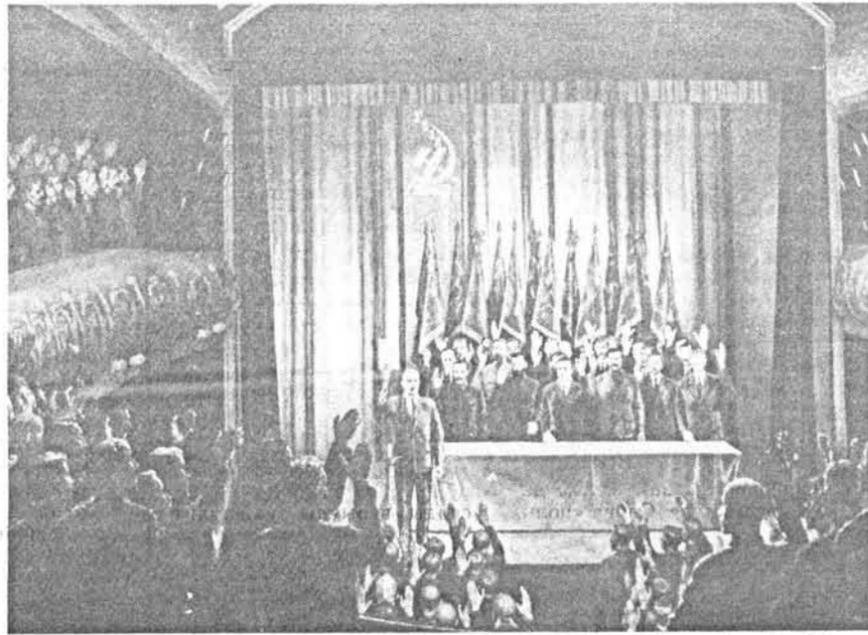

У дзень нараджэння М. Багдановіча супрацоўнікі Літаратурнага музея паэта, паклоннікі яго таленту ўсклалі кветкі да помніка Максіму, што ўстаноўлены ў Мінску побач з тэатрам оперы і балета.

Фота Ул. КРУКА.

СССР — НАША РАДЗІМА

М. САВІЦКІ. 18 снежня 1922 г.

Л. ШЧАМЯЛЕУ. Кастрычнік.

У. ПАСЮКЕВІЧ. Свята братэрства.

Гэтай падзеі прысвячаюць сёлета сваю працу літаратары і артысты, музыканты і кінематографісты. Мабыць, ніколі не было гэтак шматлюдна ў залах Палаца мастацтваў, як у той вечар 15 снежня, калі тут адкрылася рэспубліканская мастацкая выстаўка «СССР — наша Радзіма», прысвечаная 60-годдзю ўтварэння СССР. Галоўная выставачная зала рэспублікі не магла змясціць усіх работ, створаных спецыяльна для гэтай экспазіцыі, частка іх размесцілася ў залах

Саюза мастакоў. Вялікая колькасць работ беларускіх майстроў пэндзля і разца прадстаўляе зараз нацыянальнае мастацтва ў Маскве. Экспазіцыя «СССР — наша Радзіма» — справядзача мастакоў напружаныя і вялікае свята. Калі ўглядаешся ў тэматычныя карціны і пейзажы, скульптурныя кампазіцыі і графічныя лісты, перад табой паўстаюць неабсяжныя прасторы нашай краіны, свет інтарэсаў і захапленняў нашага сучасніка. У творах мастакоў — асэнса-

ванне таго велізарнага шляху, які прайшла наша дзяржава за шэсцьдзесят год. На адкрыцці выстаўкі выступілі міністр культуры рэспублікі Ю. Міхневіч, першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Н. Гілевіч, старшыня праўлення Саюза мастакоў БССР, народны мастак БССР А. Бембель, рабочы мінскага аўтазавода П. Косараў. На адкрыцці выстаўкі прысутнічаў загадчык аддзела культуры ЦК КПБ І. І. Антановіч.

ШЛЯХ ДА СТАЛАСЦІ МАСТАЦКАЙ ДУМКІ

60 гадоў назад выйшаў у свет першы нумар часопіса «Польмя» — першага «тоўстага» літаратурна-мастацкага і грамадска-палітычнага часопіса на беларускай мове.

Гэтая знамянальная дата пабуджае да раздуму не толькі над праблемамі літаратурнага развіцця ў рэспубліцы, але і над лёсам усяго беларускага народа ў сувязі з падзеямі Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі, перамога якой стварыла небывала шырокія магчымасці для духоўнага росту народных мас, у тым ліку — працоўных Беларусі.

Назва часопіса — глыбока сімвалічная і разам з тым дакладная па сэнсе. Слова «польмя» несла ў сабе ідэю гарэння — гарэння душы і сэрца, накі-

раванага на перабудову старога свету, гэта значыць — ідэю рэвалюцыі. Яно заклікала да самаахвярнага і бурнага, як шуганне польмя, энтузіязму ў будаўніцтве новага, сацыялістычнага грамадства, у якім павінны па-братняму жыць усе раней прыгнечаныя народы, у якім будучы квітнець і ўзаемаўзабагацацца ўсе нацыянальныя культуры і літаратуры.

Дарога часопіса «Польмя» ў 60 гадоў была няпростай, як няпроста праходзіў шлях усяго савецкага грамадства да новых вяршынь і даляглядаў. Былі на гэтай дарозе і сур'ёзныя завабывы ідэйна-эстэтычнай думкі і былі пэўныя затрымкі, спады, перыяды нялёгкага самапераадолення ўсяго наноснага і спрошчанага, самаачышчэн-

ня ад вульгарна-сацыялагічнай вузкасці, якая перашкаджала натуральнаму развіццю савецкай літаратуры на пленных пачатках метаду сацыялістычнага рэалізму. Але паглыблялася свядомасць савецкіх людзей, жыццё набірала новы разгон, і ў авангардзе далейшай барацьбы за духоўнае абнаўленне чалавека, якая вялася пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі, нязменна аказваўся і часопіс «Польмя».

Павышэнню аўтарытэту часопіса вельмі садзейнічалі наступленні на яго старонках Янкі Купалы і Якуба Коласа, публікацыі новых іхніх твораў. Супрацоўніцтва з часопісам Янкі Купалы і Якуба Коласа давала іншым пісьменнікам сапраўдны ўзор спеласці і глыбіні мастацкага слова, узважанасці літаратурнай думкі. Гэты ўзор служыў натхняльным стымулам для арганізацыі самой структуры літаратурнага працэсу, яго актыўнасці ў дасягненні высокага ўзроўню мастацкай творчасці.

Асабліва шмат зроблена часопісам «Польмя» для ўста-

наўлення правільных ідэйна-эстэтычных ацэнак і прыняццяў у перыяд пасля XX з'езда партыі. Кіруючыся партыйнымі рашэннямі і дакументамі па пытаннях далейшага развіцця эканомікі, культуры, ідэалагічнай сферы, часопіс павёў рашучае наступленне на заніжаныя ідэйна-мастацкія крытэрыі, на дагматычнае ўяўленні пра задачы мастацкай літаратуры і крытыкі. На старонках часопіса ў гэты перыяд асабліва часта пачалі друкавацца творы, якія сталі гонарам беларускай літаратуры і прынеслі ёй заслужаную ўсеагульную і сусветную вядомасць.

Сучасны ўзровень зместу часопіса «Польмя» параўнальна высокі. Па асноўных крытэрыях ён адпавядае ўзроўню ўсеагульнай эстэтычнай думкі і належыць да ліку самых сур'ёзных перыядычных выданняў у краіне. На яго старонках часта публікуюцца творы, якія адразу перакладаюцца на рускую мову і без затрымкі друкуюцца ў часопісе «Дружба народов», у іншых часопісах Масквы, а таксама Ленінграда, у часопі-

сах нацыянальных рэспублік.

60-гадовы юбілей — слаўная дата. І яна патрабуе ад супрацоўнікаў рэдакцыі, членаў рэдакцыі і ўсяго аўтарскага актыву часопіса як падвыдзення здабыткаў, якіх у «Польмі» ня мала, так і глыбейшай засяроджанасці на будучыя задачы, на канкрэтныя мэты заўтрашняга дня. Хочацца спадзявацца, што і надалей на старонках «Польмя» будзе знаходзіцца шчырую падтрымку ўсё самае таленавітае і наватарскае, усё самае значнае па грамадзянскай накіраванасці і мастацкай глыбіні, што часопіс яшчэ больш рашуча стане непрыміймай загародай супраць усіх, у тым ліку замаскіраваных праяў правіццельнай вузкасці ў літаратурным мысленні, супраць усіх форм прыстасавальніцтва, непатрабавальнасці і мяшчанскага раўнадушша ў галіне мастацкай творчасці і крытыкі.

Новых даляглядаў і новых здабыткаў табе, дарогае «Польмя»!

Віктар КАВАЛЕНКА.

РАДКІ НА ЮБІЛЕЙ

У паўнамоцны юбілей,
Шаноўнейшае «Польмя»,
Мне прывітаць крыву смялей
Цябе радкамі кволамі.

Як што не так,
Як той лаўжняны,
Спалі іх,
Хай куродымам
Згаркоцяць юбілею смак,
Адплыўшы лёгкім одам.

Запаленае не для ўцех —
Для клопату,
Для шчырасці,
Ты — польмя-гарачы цэх,
Дзе вольна
Славе вырасці.
У шасцідзесят
Відней усё
З узвышша год бялітасных,
Хто з рук не выпусіць кассё,
Хто пад нагамі мітаўся.

Хто ў класіку,
Як куля ішоў,
Хто ў снах рупліўцам бачыўся.
Шчырэлі
Броўна, Куляшоў,
Брыль, Мележ, Танк
і Панчанка...

У юбілейны пералік

На том
Зборэцца прозвішчаў,
Ды я не крывык
І не звык,
Каб мой радок прагноз вшчаў.

Нырае ўдачы паплавок,
Як спеў чаўноў з-за вострава.
Гатоўнай рыфмы алавок
Вялюгіным завостраны.

Як графамана ні калі,
Не вылечыш уколамі.
Твор
З знакам якасці,
Калі
Надрукаваны ў «Польмі».

Дык годнай марнай даражы
Фаўніваю царэўнаю
І пры ашчадным тыражы
Множ
Славу
Слова крэўнага.

Гары, нязгаснае,
Скарай
Красой нерастлумачанай,
Грэй шчодрасцю
Бацькоўскі край
І сэрца мовы матчынай!

Рыгор БАРАДУЛІН.

ПАХОДНЯ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

Шасць дзесяткаў гадоў, напоўненых найвялікшымі, гістарычнага значэння падзеямі прайшоў часопіс «Польмя» — флагман літаратурна-мастацкай часопісаў нашай рэспублікі. Вялікі і слаўны шлях. На працягу шасцідзесяці гадоў часопіс «Польмя» быў мастацкім летапісам гісторыі нашай рэспублікі, барацьбы нашага народа ў садружнасці з народамі ўсяе краіны за пабудову камуністычнага грамадства.

Цяжка пераацаніць ролю «Польмя» ў стварэнні багатай і разнастайнай савецкай беларускай літаратуры. Часопіс сапраўды быў паходняй беларускіх пісьменнікаў у пошуках новых форм, новых творчых дасягненняў на шляхах сацыялістычнага рэалізму. Ён згуртаваў вакол сябе магутны актывны калектыў беларускіх пісьменнікаў, фарміраваў, скіроўваў яго творчую дзейнасць. Юбілей «Польмя» супадае з юбілейным годам краіны — шасцідзесяцігоддзем стварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, і адбываецца ў перыяд, калі перад усім савецкім народам пастаўлена вялікая задача — ажыццяўленне Харчовай праграмы, вызначанай майскім (1982 г.) Пленумам ЦК КПСС, калі партыя мабілізуе ўсе сілы краіны на выкананне рашэнняў XXVI з'езда. Пісьменнікі Беларусі актыўна ўключыліся ў выкананне гэтых задач мастацкімі сродкамі, уласцівымі літаратуры. І часопіс «Польмя», іншыя выданні рэспублікі павінны арганізаваць і скіраваць іх ініцыятыву ў адпаведным напрамку.

Барацьба за выкананне планаў сацыялістычнага спорніцтва, фарміраванне новага чалавека, выхаванне ў моладзі любові да зямлі, да працы ў сельскай гаспадарцы, індустрыялізаванай працы на ніве і фермах, поўнай рамантыкі і высокага значэння, павінны цікавіць кожнага пісьменніка, у якім бы жанры ён ні працаваў. Тут багата жыццёвых, вострых, канфліктных адносін, цікавых жыццёвых фактаў, сітуацый, нярэдка гатовых сюжэтаў для нарысаў і апавяданняў, аповесцей і раманаў, драм і камедый, вершаў і пазм.

У «Польмя», у ягоных кіраўнікоў, у рэдакцыйнай калегіі і калектыву супрацоўнікаў рэдакцыі ёсць багаты вопыт арганізацыі мастацкага вырашэння падобных задач. Пажадаем жа нашаму юбіляру новых выдатных поспехаў у далейшым развіцці беларускай літаратуры.

Ігнат ДУБРОУСКІ.

Ёсць выданні з нашай перыёдыкі, без якіх не ўяўляецца духоўнае жыццё: іх штогод выпісваеш, потым у кожным месяцы чакаеш і, калі дачакаешся, то адкладаеш часам і самыя важныя справы ды бярыся праглядаць, што там змешчана, многія рэчы прачытаеш. Для мяне гэты часопіс «Польмя», шасцідзесяцігадовы юбілей якога спяўняецца сёлета ў снежні.

«Польмя» я лічу сваім надзейным часопісам не толькі таму, што сяды-тады на яго старонках з'яўляліся і часам з'яўляюцца цяпер мае творы. Вельмі цікава даведацца, што новае і харошае напісалі сябры і таварышы, равеснікі і старэйшыя. Асабліва цікава чытаць творы маладзейшых аўтараў і зусім маладых, так сказаць, навічкоў, прасочваць, што свежае, цікавае і значнае яны прыносяць у мастацкую літаратуру.

Я выпісваю «Польмя» з першага пасляваеннага года. Уважліва прачытаю тое, што найбольш зацікавіць, астатняе праглядаю і, калі заўважаю, што там ёсць нешта патрэбнае і карыснае для мяне, а часу не хапае, каб адразу прачытаць і гэта, то раблю паметку на ражку вокладкі і кніжку адкладаю. Так у мяне захоўваюцца ўсе нумары часопіса за многа год.

Не малы склаўся пасляваенны архіў, але я памятаю і даваенны часопіс «Польмя». Тады ён называўся «Польмя рэвалюцыі» і ў ім друкаваліся творы Кузьмы Чорнага, Змітрака Бядулі, Міхаса Чарота, Максіма Гарэцкага, Платона Галавача і іншых пісьменнікаў.

Пасляваенны перыяд, вядома ж, мне бліжэй. У перамож-

ным сорок пятым годзе я вярнуўся з вайны і ў гэтым жа годзе з'явіліся ў друку мае першыя апавяданні. Яны друкаваліся ў часопісе «Беларусь», а праз два гады мая першая аповесць «Гартаванне» была надрукавана ў «Польмі».

Загадчыкам аддзела прозы ў часопісе быў тады Уладзімір Карпаў. Добра не забываецца ніколі. Уладзімір Барысавіч, на жаль, цяпер ужо нябожчык, вельмі ўважліва аднёсся да першых спроб маладога аўтара. Ён згадзіўся нават на тое, каб друкаваць аповесць па частках у двух нумарах, хоць рэч была невялікая. Уззяўся рыхтаваць першую частку ў набор, калі другой яшчэ ў мяне не было.

— Ну, глядзі ж! — сказаў ён тады. — Калі да наступнага нумара не закончыш другую частку, то пакрыўдзіш мяне надоўга!

Я завяршыў аповесць да ўказанага рэдактарам тэрміну, хоць дзеля гэтага даводзілася працаваць начамі, бо ўдзень у мяне, газетчыка (тады я працаваў у газеце «Сталінская моладзь»), не было і хвіліны часу для творчай работы.

У наступныя гады амаль усе мае творы друкаваліся ў «Польмі». Тут убачылі свет мае чатыры раманы, каля дзесятка аповесцей, шмат апаздананняў. В цеплынёй на душы і шчырай удзячнасцю ўспамінаю цяпер харошыя творчыя кантакты з такімі літаратурнымі рэдактарамі часопіса, як Янка Брыль і Ян Скрыган. Сумесная работа з імі над рэдаваннем маіх твораў, над падрыхтоўкай іх да друку заўсёды прыносіла мне радасць і прыбаўляла натхнення, бо ніколі не было выпадку, каб рэдакта-

ры ў нечым не давяралі мне, бралі пад сумненне тыя ці іншыя мае творчыя пошукі і знаходкі. Калі іншы раз сустракаліся складанасці, то гэтыя рэдактары не пакідалі мяне ў бядзе, стараліся, як маглі, памагчы сваім літаратурным вопытам.

А якую карысную і незабыўную для мяне задачу браў на сябе галоўны рэдактар часопіса Максім Танк! Некаторыя мае рэчы, надрукаваныя ў свой час у «Польмі» наўрад ці ўбачылі б свет, калі б не яго клопаты.

Хацелася б сказаць два словы і пра сучаснае жыццё-быццё часопіса «Польмя». Тут зладжаны, працаваты калектыў, ёсць вельмі здольныя літаратары. Аднак умовы работы цяпер намянога змяніліся. Калі раней я сёння прыносіў рукапіс, то заўтра ўжо браліся яго чытаць; цяпер жа пройдзе некалькі месяцаў, пакуль наблізіцца твая чарга... Адна з прычын, чаму пісьменнікам даводзіцца чакаць сваёй надрукаванай у часопісе рэчы іншы раз і па годзе і па два, відаць, і ў тым, што колькасць літаратараў у Беларусі за пасляваенныя гады вырасла ў некалькі разоў, а часопісаў не павольшала. Цяпер «Польмя» заваляла рукапісамі. Мала лепшае становішча ў «Немане» і «Малодосці».

Настаў час сур'эзна падумаць пра выданне яшчэ аднаго «тоўстага» літаратурнага і грамадска-палітычнага часопіса, па прыкладзе Украіны і некаторых іншых саюзных рэспублік. Нават ясная перспектыва на гэта акрыліла б усіх нашых літаратараў.

Аляксей КУЛАКОУСКІ.

Новая беларуская літаратура нараджалася пакутліва. Яна жыла самаахвярнасцю лепшых сыноў Беларусі. Паўлюк Багрым здадзены ў салдаты; Ян Чачот звездаў катаргу на Урале; Рамуальд Падбярэзскі, аўтар, бадай, першага аглядавага крытычнага артыкула пра беларускую літаратуру пачатку XIX ст., быў сасланы ў Архангельск, дзе і памёр; Франц Савіч, паэт-рэвалюцыянер, здадзены ў салдаты на Каўказ; Арцём Вярэга-Дарэўскі за ўдзел

тавая праўда загадала аўтару пераплятаць польскія дыялогі з крывічкімі...».

«Ідылія» выкрывае вуснамі сялян бесчалавечнасць паноў: «Кажуць, што мужык хіцёр, ураг сваім панам і іх абмануе. Як жа нам быць шчырымі, калі яны з-пад ногцяў кроў нам высасваюць і, як з гадам, з мужыком абыходзяцца. А мы ж такі апошніх сіл дабываем, штоб на іх прыхаці зарабіць...».

«Вялікай грамадзянскай мужнасцю пісьменніка было сказаць у часы Мікалая I аб прыгоне так, як гавораць тут героі Дуніна-Марцінкевіча», — слухна адзначаў А. Лойка. За традыцыямі Асветніцтва іш-

літва на памінальны дзень», «Дзіця і маці», «Вясна» вызначаюцца моцным дыдактызмам, пазбаўленым, праўда, містычнасці і рэлігійнага фанатызму. Там, дзе паэт звяртаўся да паказу нялёгкага жыцця працоўнага народа, яго побыту, там ён заставаўся найбольш паслядоўна праўдзівым. Узніслаццю, рамантычнасцю, паэтызацыяй сялянскай руплівасці верш «Літвінка», напрыклад, сугучны купалаўскай «Жніў». Гімн працоўнаму чалавеку «ў нашай старонцы» праспяваны Купалам, меў, такім чынам, сваю перадгісторыю.

ЁН першы СЕЯЎ ЗЯРНЯТЫ...

у паўстанні 1863 г. высланы ў Сібір. Ды ці мала паэтаў, якіх ў цяжкіх для Радзімы час падзялілі? Яе лёс? Тым пачэснейшая місія такой літаратуры, тым велічэйшы ўзлёт музы Купалы, Коласа, Багдановіча, абуджанай гарачым подыхам дзвюх рэвалюцый, акрыленай магутным духам народа, які наважыўся заявіць пра сябе «на свет цэлы».

Адным з першых, хто ўсёй падзвіжніцкай дзейнасцю сцягджаў ідэю існавання айчынай літаратуры на роднай мове і шмат у чым вызначыў дэмакратычны характар і напрамак яе развіцця, быў Вінцэнт Іванавіч Дунін-Марцінкевіч. Вытрымліваючы ганенне з абодвух бакоў, афіцыйных улад і польскіх шавіністаў, улічваючы трагічны вопыт папярэднікаў, ён пайшоў шляхам па-свойму мужным і цяжкім, здолеў зрабіць болей — заклаў трывалы падмурак нацыянальнай літаратуры новага часу.

У саракавыя гады XIX ст. ён пачынае сур'ёзна займацца літаратурнай творчасцю. На жаль, не захаваліся яго раннія творы — лібрэта опер «Чарадзейная вада», «Спаборніцтва музыкаў», «Рэкруцкі яўрэйскі набор». Напісанае ў 1843—1844 гг., пасля цензурнай валакіты лібрэта оперы «Ідылія» («Sielanka») выйшла ў 1846 г. у віленскай друкарні Ю. Завадскага. Гэта, па сутнасці, першая беларуская опера: паны ў ёй гавораць па-польску, сяляне — па-беларуску. Кажуць словамі У. Сыракомлі, «бы-

ло наватарства ў паказе цяжкай сялянскай працы, жорсткасці прыгняталнікаў, нянавісці падданых да паноў. Аўтар стварыў не проста «Ідылію», а ідылію з кантрастамі. У чым адыходзіў В. Дунін-Марцінкевіч ад жыццёвай праўды, дык гэта ў імгненным вылучэнні ад франкаманіі Кароля Лятальскага каханнем да пераагранутай ў сялянскую вопратку паненкі Юліі. Раптоўная метамарфоза тлумачыцца гуманістычным імкненнем абудзіць у сэрцы пана любоў да сялян, а ў сэрцы грамадзяніна — любоў да бацькоўскай зямлі. Калі на пачатку оперы Лятальскі сумуе па пакінутай Францыі, то Юлія з заміланнем аплачвае родныя краявіды:

**О край мой любы, мой родны!
Ты знаеш думак прычыны.
Тут, як у раі, аздобна,
Ціснуцца дзетва ўспаміны...**
(Пераклад Я. Купалы).

Рамантыкі ў літаратуры былі першыя, хто звярнуў увагу на прыгажосць свайго роднага краю; у паказе свайго крыюцца карані нацыянальнай літаратуры. Таму беспадстаўна ў колішніх крытычных працах паэтызацыю Дуніным-Марцінкевічам малюнкаў прыроды, звычайу і нораву народа літаратуразнаўцы падмянялі тэрмінам «ідэалізацыя» — паняццем у ідэя-мастацкіх адносінах не зусім адекватным.

Большасць ранніх вершаў В. Дуніна-Марцінкевіча напісана на польскай мове, нібы паэту яшчэ не стала майстэрства выказаць пачуцці ў малых формах па-беларуску. Творы «Ма-

Першым з твораў, цалкам напісаных на «мужыцкай мове», з'яўляецца цікавая па з'ядуме, але супярэчлівая па вырашэнні пастаўленай вострай сацыяльнай праблемы паэма «Гапон», якая сыграла ролю «маніфеста новай беларускай літаратуры, дэмакратычнага ў сваёй аснове ідэяна-эстэтычнага крэда». Так высока ацэнена паэма сучасным беларускім літаратуразнаўцам.

Год 1855. 18 лютага памёр Мікалай I. Новаму цару спачатку было не да цензуры: усю ўвагу прыкоўваў Севастопаль. Літаральна праз два дні пасля смерці манарха, 20 лютага 1855 г. віленскі цензар Павел Кукальнік даў дозвол на друкаванне зборніка «Гапон», куды, апроч паэмы, увайшлі драматычная сцэнка на польскай мове «Неспадзяванка для майстрыні» і каля двух дзесяткаў вершаў. 18 красавіка 1855 г. той самы Кукальнік падпісаў дозвол на зборнік «Вечарніцы і Алантаны», а ў 1856—1857 гг. выходзяць зборнікі «Цікаўны? — Прачытай!» і «Беларускі Дудар». Сапраўды трапіна заўважыў у паэтычным прысвячэнні «Памяці Вінцука Дуніна-Марцінкевіча» Я. Купала:

**Пасыпалісь, проста як з неба,
«Дажынкi», «Гапон»,
«Вечарніцы».**

Да выхаду ў 1891 г. кракаўскага выдання «Дудкі беларускай» Францішка Багушэвіча кнігі Дуніна-Марцінкевіча заставаліся адзінымі паэтычнымі зборнікамі з беларускімі творамі — першымі вестунамі пры-

гожага пісьменства Беларусі на славянскім літаратурным машерыку. Яны былі сустрэты пэўнымі коламі па-рознаму. Аб гэтым сведчыць палеміка на старонках тагачаснага польскага друку. «Пан Марцінкевіч мае цудоўны дар вобразна маляваць народ — ручаюся напэўна, бо добра ведаю гэты шчыры народ беларускага племені, па-майстэрску паказаны яго звычаі, прымаўкі, склад думак, калі паэт заглядае ў сэрца герояў, ёсць у яго малюнках і жыццё і праўда...» — адзначаў У. Сыракомля. Іншыя сумняваліся не толькі ў магчымасці беларускай літаратуры — пад пытанне ставілася сама мова народа, што жыве над Дняпром, Нёманам, Прыпяццю: «Ці творы, напісаныя ў гэтай уяўнай мове беларусінаў, без погляду на вартасць іх зместу, заслугоўваюць радаснага прывітання? Ці можна гэтую мову прыстасаваць да ўсіх вымагаў думкі і стылю і ўдасканаліць да ўзроўню самастойнай мовы? і ці варта было б імкнуцца да гэтай мэты пры тым сумніцельным дапушчэнні, што яе дасягненне выявілася б магчымым?» — пытаўся член сената Каралеўства Польскага Скібіцкі, не адмаўляючы здольнасці беларускай мовы да развіцця, але адбіраючы праша на само развіццё. У падтрымку В. Дуніна-Марцінкевіча, а ў яго асобе ўсёй новай беларускай літаратуры, зноў выступіў Сыракомля: «Кожная мова праходзіла эпоху дзяцінства... Хай жа аўтар не стамляецца ў сваім высакародным імкненні выхоўваць народ, няхай асвятчае яму галаву, уздымае сэрца, выбіраючы надзённыя прадметы для сваіх апавяданняў... Паэтыя народная, беларуская, з'яўляецца арэнай п. Марцінкевіча — няхай ён трымаецца на ёй як сапраўдны гладыятар», — горача бласлаўляў Беларускага Дудара Лірнік Вясковы.

У праграмным вершы «Хіба я стары?» паэт сам заявіць:

**Для вас, паны, шкода
халопскай мне мовы,
Для вас, чые мудрыя надта
галовы,
Манеры салонаў засвоіўшы
умела,
Смяюцца з таго, крытыкуючы
смела,
Што тут адраджаецца
на родных глебах,
Чужое ж, хай непскае,
ўзносяць да неба.
Ваш суд мне не страшны, хай
злосна снавыха
У будцы сабана, увагі на пса
не звярну я,
Як раіць пясняр Сыракомля,
пішу я
Цяпер, як заўсёды, на мове
мужычак.
(Пераклад А. Зарыцкага.)**

Вострая літаратурная палеміка паставіла паэта на чале краёвага літаратурна-грамадскага жыцця, зрабіла Мінск адным з цэнтраў вызваленчага руху. Пачынаючы новую старонку ў гісторыі культуры Беларусі, В. Дунін-Марцінкевіч не абмежаваўся адной толькі літаратурнай дзейнасцю. Энергічны, надзелены шматгранным талентам, ён стварыў у Мінску музыка-драматычны гурток, перадаў яго ўдзельнікам пачуццё духоўнай годнасці і грамадзянскай адказнасці за будучы лёс нацыі. Намаганні гуртка 9 лютага 1852 г. была пастаўлена «Ідылія», і са сцэны прагучала жывое беларускае слова, якое гнеўна асуджала касмапалітызм арыстакратычных колаў Беларусі.

У 50-я гады Беларускай Дудар піша вершаваныя апавесці «Бласлаўная сям'я», «Люцыліка, або Шведы на Літве». Асабліва значны твор гэтага перыяду — паэма «Славяне ў XIX стагоддзі», дзе па-мастацку ўзноўлена нацыянальна-вызваленчая барацьба балгарскага народа супраць асманскіх прыгняталнікаў. Шырокі гістарычны фон патрэбен пісьменніку, каб выказаць сыноўнюю любоў да Бацькаўшчыны, здратаванай варажымі набегамі, шчодр палітай крывёй. Ні «пекны Парыж», ні старыя Афіны, ні «Рым прыгожы і

Пісьменнікі, журналісты, прадстаўнікі грамадскасці горада-героя Мінска сабраліся 10 снежня ў Доме літаратара на вечар, прысвечаны 175-годдзю з дня нараджэння В. Дуніна-Марцінкевіча. Адкрыў вечар уступным словам сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі І. Чыгрынаў. Пра жыццёвы і творчы шлях пісьменніка расказаў доктар філалагічных навук А. Лойка. Адзначалася роля В. Дуніна-Марцінкевіча не толькі як пісьменніка-драматурга, аўтара многіх твораў, але і як тэатральнага дзеяча, стваральніка беларускага нацыянальнага тэатра.

З цікавасцю прысутныя сустрэліся з героямі «Пінскай шляхты» — спектакль па гэтай вядомай п'есе паказалі артысты Магілёўскага абласнога тэатра драмы і камедыі імя В. Дуніна-Марцінкевіча.

На вечары прысутнічаў загадчык аддзела культуры ЦК КПБ І. І. Антановіч.

На здымку: вечар вядзе сакратар праўлення СП БССР Іван Чыгрынаў.

Фота Ул. КРУКА.

слыны, «ні Лондан туманы» не могуць запаліць душу паэта сваёй красой. «Больш за ўсё я бацькоўскаму краю аддаю», — прызнаецца ён на ўступе да «Бласлаўнай сям'і». Разгарні, чытач, кажа ён, старажытныя фаліянты, летапісы, хронікі — і адразу «стрэнешся нібы з жывымі» з высакароднымі сучаснікамі Ягайлы і Кей-стута.

Прыгадаеш іх справы — на сэрцы салодка, іроў бурліць, ажывае ў табе мужнасць продкаў. Не мілей хіба нам наша родная мова. Дзе падкрэслена слава народу праз слова? Прыгажосці яе мы часамі не знаём і таму чужаземную мову ўжываем.

(Пераклад С. Дзяргяя.)

Творчасць В. Дуніна-Марцінкевіча стала агромністым крокам у нацыянальным духоўным жыцці Беларусі. Натхненне ён чэрпаў з народных крыніц, але ў творчасці ўзняўся вышэй за стылізацыю пад фальклор. Гэтаму, у першую чаргу, дапамаглі талент і светапогляд: паэт самаўсведамляў сябе прадстаўніком народа, у імя светлай будучыні якога пацаў пісаць. У гарніле таленту ён разам з папечнікамі «каваў беларускую жывую мову», выкарыстоўваючы асаблівасці гаворак розных рэгіёнаў Беларусі.

Шырокае выкарыстанне фальклорных элементаў у «Гапоне», «Вечарніцах», «Купале», «Шчароўскіх дажынках», «Травіцы брат-сястрыцы» абумоўлена асаблівасцю развіцця беларускай літаратуры: для яе фальклор заставаўся амаль адзіным сродкам выяўлення духоўнага жыцця маладой нацыі. Вершаваныя апавесці сталі сваясаблівым нацыянальным эпосам у зарыфмаванай форме, вершаванай прозаі. І таму з творчасцю Дуніна-Марцінкевіча мы звязваем першыя крокі рэалізму ў нашай літаратуры, бо, як вядома, толькі ў прозе рэалізм праяўляецца з поўнай сілай.

Тон «Халімона на караняцы» абразіў пераборлівых «эстэтаў» з цэнзурага камітэта, і на шчытачку другой быліцы з'явіўся надпіс: «Эта вся статья не может быть пропущена, а потому ее должно исключить». Падпаў пад забарону і «Пан Тадэвуш», перакладзены Дуніным-Марцінкевічам на мову, аднолькава зразумелую мужыку і пану, лёкаю і князю, аб чым красамойна сведчыць спіс падпісчыкаў, прыкладзены ў канцы кнігі, выдадзенай у 1859 г. і канфіскаванай царберамі асветы. Гэта была першая спроба перакласці на іншую славянскую мову твор польскага гена, сына нашай Наваградчыны. Спроба перакласці «Пана Тадэвуша» сведчыла аб глыбокім разуменні паэтам шляхоў, неабходных для развіцця беларускага прыгожага пісьменства: кожная нацыянальная літаратура абавязана не толькі на ўласнанародныя здабыткі, але і на здабыткі сусветнай культуры.

Дуніна-Марцінкевіч, такім чынам, спрабаваў паставіць беларускую літаратуру ў кантэкст еўрапейскіх, у прыватнасці братніх славянскіх, літаратур.

Пасля канфіскаванага «Пана Тадэвуша» В. Дуніна-Марцінкевіч больш не выдаваў кніг, за выключэннем паэмы на польскай мове «Люцынка, або Шведа на Літве» (1861). Скончыўся кніжны зарадак над беларускай нівай. Скончыўся, каб маланкава ўспыхнуць у пяку чых радках «Мужыцкай праўды», калі на мове аўтара «Гапона», «Вечарніц», «Купалы» прагучаў пароль: «Каго любіш? — Люблю Беларусь. — То ўзаемна».

Як бы ні адказвалі гісторыкі літаратуры на пытанне аб удзеле пісьменніка ў падзеях 1863 года, відавочна, што самі царскія сатрапы звязвалі, і даволі ўпэўнена, рэвалюцыйны рух у краі з імем Беларускага Дудара, называючы яго «першым і самым энэргічным агітатарам цяперашніх беспарадкаў», здольным, аднак, «па-майстэрску ўтойваць свае дзеянні». Ужо гучалі апошнія стрэлы паўстання (пад кулямі вайсковага трыбунала гінулі лепшыя сыны Беларусі), калі жандадары ўрэшце высачылі паэта і даставілі яго ў мінскі астрог. Пратрымаўшы больш чым год пад следствам і не дабіўшыся неабходнага прызнання ад чалавека, які, зноў жа паводле іх казённай характарыстыкі, валодаў «даволі бойкім пяром і езуіцкім настроем», улады выслали Беларускага Дудара ў Люцінку пад строгі паліцэйскі нагляд. Балазе пажылы ўзрост не дазваляў яму зрабіць падарожжа ў Сібір.

Нават створанага пісьменнікам у дарэформенны перыяд дастаткова, каб прызнаць за ім права першапачынальна новай беларускай літаратуры. Аднак пасля пакут у астразе, горычы паражэння паўстання В. Дуніна-Марцінкевіча чакаў творчы ўзлёт, чакала несмяротная «Пінская шляхта», у якой драматург бязлітасна выкрыў самой гісторыяй асуджаных на выміранне напышлівую забабонную шляхту і царскае самадзяржаўе з праджымі чыноўнікамі — кручкатворамі. Чуйна ўлоўваючы зрухі ў грамадскім жыцці, Дуніна-Марцінкевіч у апошнім вядомым нам творы, камедыі «Залёты» (1870), паказаў нараджэнне пачварна-хіжай асобы з маратлю габсекаў і нусінгенаў. «...Дурны той, хто гоніцца за сумленнем, калі яно пакінула нас і ўцякло на край свету... Золата — гэта ўсё. Хто мае яго, той патрапіць нават перацягнуць на сваю старану сумленне», — вось якое «верую» ўзяла на ўзбраенне новая грамадская каста. Развітайшая элегіяй шляхецкім засценкам і сядзібам прагучала паэма «З-над Іслачы, або Лёкі на сон» (1868), твор, дзе, кажучы словамі А. Лойкі, «як на карнавале, выступалі каларытныя нацыянальны тыпы ў арэоле непаўторных мясцовых рэалій і фарб». Уся паэма прасякнута светлым аптымізмам, аўтар цвёрда верыць у лепшыя сілы народа, здольныя супрацьстаяць ліхадзеям.

Лічач, што ў апошнія гады жыцця Дуніна-Марцінкевіч пісаў мала, «меў зносіны выключна з народам і прыродай». Так сказаць, манах-пустэльнік, былы грамадзянін-змагар, які адышоў ад культурна-асветніцкага руху. Знаходзячыся ў высылцы, ва ўнутранай эміграцыі, пад строгім наглядам паліцыі, з катэгарычнай забаронай выязджаць за межы фальварка, чым і тлумачыцца ізаляванасць няўрымслівага Навума Прыгаворкі, пісьменнік ні на дзень не пакідаў сваёй высакароднай працы. Ён вучыў дзяцей. Дуніна-Марцінкевіч пераканана лічыў кнігі і асвету першасным для народа. Як і К. Каліноўскі, які пісаў у «Лісце з-пад шыбеніцы»: «няма, браткі, большага шчасця на гэтым свеце, як калі чалавек мае розум і навуку...». Пазбаўлены права выдаваць кнігі, пісьменнік нелегальна адчыніў школку для сялянскіх дзяцей, перадачы сваім выхаванцам няспраўджаны надзеі і мары цэлага пакалення. «Памятаю доўгія восеннія вечары... памятаю цікавыя апавяданні аб роднай бацькаўшчыне і аб далёкіх халодных краях, куды злая доля заганяе шмат людзей... Збіўшыся ў

Паэма «З-над Іслачы, або Лёкі на сон» выяўлена Адамам Мальдзісам у Нацыянальнай бібліятэцы ў Варшаве сярод папер Аляксандра Ельскага. Твор напісаны па-польску ў 1868 г. у Люцінку. З фотакопіі, якая захоўваецца ў асабістым архіве Уладзіміра Содала, паэму на беларускую мову пераклаў Пятро Бітэль. Цалкам пераклад знойдзенай часткі паэмы будзе змешчаны ў ніжэй «Творы» В. Дуніна-Марцінкевіча, якая выйдзе ў наступным годзе ў выдавецтве «Мастацкая літаратура».

Вінцэнт ДУНІН-МАРЦІНКЕВІЧ

УСТУП ДА ПАЭМЫ «З-НАД ІСЛАЧЫ, АБО ЛЁКІ НА СОН»

Дамок мой любы! — бачу з кожнаю хвілінай,
Што нашы дні жыцця ідуць к зямлі няспыннай.
Мы разам пастарэлі, час той недалёкі,
Калі ахопляць нас з табой нябыту змрокі.
Як той марак, які з надзеяй на нябёсы,
Стыхіям здрадным часта давярае лёсы,
Сваім гандлёвым справам поўнасцю адданы,
І смела сустрэае буры і ураганы,
— Так мы з табой тут розныя сустрэлі часы,
Былі ў нас буры і дні майскае акрасы,
А ўсё мінулае, як быццам воч імгненне,
Як сноў прыемных ці надобрых летуценне.
Таму мне люб той кожны кут між сцен пахілых,
Што шмат ён памятак гадуе сэрцу мілых.

Прыгожыя ў зямлі Аўзонаў! буні і яліны,
Аж неба дасягаюць мо іх верхавіны,
Ды ліпа, ўласна пасаджана руною,
Мне здасца прыгажэйшай і прытым такою,
Што часта горкія хвіліны асалодзіць
І потнае чало па працы ахалодзіць.
Яе густое голле хмарам не ўгражае,
Дык хай яго паўночны вецер не пужае,
Хай ліпе гурбы снегу не гнятуць карэнне,
І хай яна нас цешыць зеленью і цвіценнем.
Дазволь свабодны ход яе жыўчым сонам,
Тады і яе чало узнімецца высока.

1 Зямля Аўзонаў — Італія.

Пры розных клопатах або пры злой нагодзе
Тугу сваю ганю блуканнем па гародзе,
І тут пад груш ці яблыню шырокім ценем,
Як пад смарагдавым з квадратных шыб
сцяпленнем,
Кватэры матухны-зямелькі дыванамі
Чало расхмараць. Тут працоўнымі рукамі,
Пасаджаныя розных форм і фарбаў кветкі,
Як быццам пад наглядам чулай маці дзеткі,
Калі красы дасягнуць, песьціць вочы міла,
Сказаў бы, ўдзячнасць нам іх гэтак акрыліла.

Калі мне пасля спёні з'явіцца ахвота
Благі настрой прагнаць, выходжу за вароты.
Там мне прырода ўся усміхаецца шчасліва,
Там коласам удзячным прывітае ніва,
Там селянін, змарыўшыся на працы чорнай,
«Хай будзе пахвалены» скажа мне панорна.
Спявак вясны наладзіць мне канцэрт прыгожы —

Пачую гімн жаўронка дзеля славы божай.
О ніва! маці добра ласкі і апекі,
Прытуліш неўзабаве ты мяне навекі.

Даўней мы тут жылі, гуляючы вясёла,
Бывала часта, што сяброў збярэцца кола,
Хоць мой дамок і цесны, сціплы, небагаты,
Аднак у ім з душою кожны быў прыняты.
Сярод вясёлых смехаў, дружнае гаворкі
Гулялі весела, пакуль не згаснуць зоркі.

Сягоння ўсё інанш, змяніліся і людзі,
Сягоння спеуляцыя — хто больш дабудзе —
Валодае людзьмі; нямецкія рахункі
Адносны ўвалі ўжо ў іншы кірункі.
Сягоння сэрца не шукай — яно ў манеце,
І пры сустрэчах — холад, як на белым свеце!
А край збяднеў, і каб здабыць кавалак хлеба,
Не раз крывавым потам аблівацца трэба.
Ды толькі слабы плача, як адчуе болю,
Не падае на духу той, хто сільным волю!
Ды бог ласкавы! — знойдзеш і ў ліп нашых ценю
Людзей, што хочуць сэрцам жыць, а не нішэняй.

КАЛІ БЫЛА НАПІСАНА «СЕЛЬСКАЯ ІДЫЛІЯ»

У 1846 г. у Вільні ў друкарні Юзафа Завадскага выйшла асобнай кніжнай вядомай «Сельская ідылія» («Сялянна»). Гэта адзіная п'еса з усіх драматычных твораў Дуніна-Марцінкевіча, якая была надрукавана пры жыцці аўтара. Вядома, што Дуніна-Марцінкевіч стараўся паставіць яе яшчэ да друкавання. З манускрыпту В. Рудзінскага «Stanisław Moniuszko» (Кракаў, 1955, с. 76) мы ведаем, што 23 мая 1844 г. Аляксета Манюшка паведаміла ў лісце да жонкі Станіслава Манюшкі, Алены, наступнае: «Марцінкевіч мяркуе хаць сам і забраць (у Мінск) Стася. І яго (Марцінкевіча) цяжка пераканаць у іншым, бо ён абавязкова хоча паставіць сваю оперу на сёлетнім з'ездзе шляхты».

«Сялянна», відаць, была напісана ў 1844 годзе, — выказвае ў сувязі з гэтым меркаванне Адам Мальдзіс («Падарожжа ў XIX стагоддзе», Мн., 1969, с. 117). Тым часам на адвароце тытульнага ліста першага выдання п'есы пазначана: «Друкаваць дазваляецца з тым, каб пасля надрукавання быў прадстаўлены ў цэнзуры камітэт узаконены лік экзампляраў. Вільня, 5 мая 1844 г. Выконв. абав. цэнзара, калежскі асасар і кавалер А. Мухін». Характэрна, што з Вільні рукапіс быў пасланы ў Пецярбург, у канцылярню III-га аддзялення. Паўна, у Мухіна ўзнёў знішчальны беларускія уніяцкія кнігі). Зрэшты, як паведаміў Рамуальд Зямкевіч, «віленская цэнзура друк «Сялянні» дазволіла толькі дзеля таго, што залічыла гэты твор да польскай літаратуры» («Наша ніва», 1910, 25 лістапада). Тым часам пе-

цярбургская рэзальцыя была наступнай: «Адабраецца для прадстаўлення, С. Пецярбург, 27 студзеня, 1845 г. III аддзялення ўласнай яго вялікасці канцылярый памочнік старшага чыноўніка надворны саветнік Ч. Урэль». (Dunin-Marcinkiewicz Wincenty. Sielanka. — Wilno, 1846, S. 1). Такім чынам, 5-га мая 1844 г. быў дадзены толькі дазвол на друкаванне твора. Магчыма, згоды на паставіць п'есу Дуніна-Марцінкевіч у гэтым годзе не атрымаў, і спектакль таму не адбыўся. Што былі за перашкоды, з-за якіх п'еса не ставілася пасля дазволу яе да паставіць у 1845 г., невядома. Але хутчэй за ўсё прычына заключалася ў адмоўным стаўленні да твора і забароне яго паставіць у мінскіх чыноўнікамі. Царская бюракратычная ўлада давала такіх магчымасці сваім мясцовым каланіяльным бурбонам. Імі, напрыклад, была забаронена паставіць «Сельская ідылія» ў 1852 г. у Мінску, хаця першы публічны спектакль усё ж адбыўся.

Што да звестак пра час напісання «Сялянні», то пра іх паліцаўска сама В. Дуніна-Марцінкевіч. Варта толькі ўважліва пачытаць тэкст драматычнага твора і ўлічыць законы тэатра. Звернемся да VIII-й сцэны 1-га акта. Юлія, працягваючы самахарактарыстыку, тлумачыць сцэнічнай сітуацыі і падзеі, якія павінны адбыцца, перачытвае ліст Кароля Лятальскага, напісаны з-за мяжы да свайго апекуна Дабровіча. У канцы ліста гаворыцца: «Прыгожы кузінце цалую ручкі. Зычлівы і ўдзячны кузен Кароль Лятальскі, 1842 год, мая 4

дня». Гэтая дата не магла быць выпадковай. Асабліва ў тэатры, угрунтаваным на прынцыпах класіцызму. Тэатр мае магчымасць не толькі звяртацца да гледача, не толькі знаходзіцца з ім у непасрэдным (а не апасродкаваным, як літаратура) кантакце, але можа быць у гэтым узаемадзеянні тымчасовым, ствараючы ілюзію рэальнага адначасоваці падзей і ігры. У псеўдакласічнай камедыі прыёмны стварэння ілюзіі такой тымчасоваці сцэнічнага дзеяння былі вельмі распаўсюджаны. Гэ-таму служылі і тры адзінствы (дарэчы, на кожны акт «Ідыліі» прыпадае адзін дзень), і рэплікі «ўбон» і самахарактарыстыка, паведамленні пра падзеі, якія павінны адбыцца, і розныя іншыя непасрэдныя звароты да гледача, запрашэнні «ўключыцца» ў сцэнічную інтрыгу, праявіць інтарэс да падзей, калі загалды раскрыты мэты і сродкі, якімі будзе псыціся гэтая інтрыга, і д. т. п.

Усе ўспомненыя тут прыёмы выкарыстаны ў «Сельскай ідыліі». Па канонах тагачаснага тэатра чытанне ліста Юлія адрасавана не толькі сцэнічнаму суб'ектыву альбо сабе, колькі гледачам, як паведамленне аб будучых сцэнічных падзеях. Ліст Лятальскага Юлія толькі разоў чытала, што, як кажа Дабровіч, ужо «на памяць павінна яго ведаць». Аднак яна яшчэ раз яго перачытвае, бо глядач павінен ведаць, пра Кароля, які сягоння прыязджае ў маёнтка, пра што і паведаміў у сваім допісе, складзеным дзесяць дзён назад 4 мая 1842 г. Калі б Марцінкевіч напісаў сваю «сучасную» п'есу, напрыклад, у 1844 г., то тут (у лісце Кароля) быў бы пазначаны гэты год, а не 1842. Такая логіка тагачаснага тэатра (і ўвогуле тэатра), якая не абавязкова для літаратуры. Магчыма і напэўна, што ў час пазнейшых паставіў «Сельскай ідыліі» дата змянялася паставіўчыкамі і актёрамі на іншую, дапасаваную да года, у якім адбываўся спектакль. Але тэкст п'есы надрукаваны такі, які быў напісаны ў 1842 г., і прадстаўлены потым (г. зн. у 1844 г. ці ў 1843 г.) у цэнзуру. Верагодней за ўсё ў 1842 г. і была напісана «Сельская ідылія».

Зянон ПАЗНЯК,
тэатразнавец.

кучку, слухаем мы гэтыя дзівы, а нябожчыца, жонка песняра, ціхачом уцярае слязіну; шчымеці нашы сэрцы, у грудзях нешта бунтавалася...» (Ядвігін Ш.).

Асветнік у прамым высакародным сэнсе гэтага слова, нібы дбайны сейбіт, ён з сялянскай руплівасцю рыхтаваў глебу для парасткаў на зямлі,

што заставалася вольнай, бо не скарылася прыгняталікам. 17 снежня 1884 г. у абымшлай старэнькай хатцы пад самотнай асірацелай ліпай перастала біцца збалелае высакароднае сэрца Беларускага Дудара.

Пачыналі адзікі. Сеяць і збіраць плён прышлі многія, вартыя сваіх святых папярэд-

нікаў. Цяжка сказаць, чым пісьменнік валодаў больш — паэтычным талентам ці грамадзянскай мужнасцю, але паяднаная, гэтыя рысы робяць постаць Вінцэнта Іванавіча Дуніна-Марцінкевіча адной з самых велічных і трагічных на шляху гістарычнага развіцця беларускай нацыі.

Язэп ЯНУШКЕВІЧ.

на схіл, скінулі кашулі, насунулі саламяныя брылі і — рукі ў кішэні — уніз пазіраюць. А калі глядзець са схілу, усё гэтае выпаленае плато здаецца горанам, пасялковыя домкі — вуллямі, што пасталі роўнымі радочкамі, а будынак школы — будкаю пасечніка.

«Вось ужо паразіты, — Ярэм з пагардай глядзеў на маладых прыезджых, якія ўжо сядзелі ля сваёй ямы. — Што яны за месяц зрабілі, Варос за дзень зрабіць можа... І хто ў іх работу прымае? Хто грошы плаціць? Знайсці б яго Варосу і ўладкавацца ямы капаць — па дзве за выхадны...»

— Мы такое сяло, як Ачманук, з рук выпушчалі, а гэтыя людзі нейкія паселішчы пад зямлёй шукаюць, — выказаў сваю думку Сантро. — Што, няправільна я кажу, Баграт? Быў на зямлі Ачманук, стаяў на беразе ракі, і няма яго. Няма, братка. Цяпер ён толькі жменька агню, — паспрабаваў сціснуць бяспальцавую далонь, — вось тут, — і ўдарыў ёю ў грудзі. — А чаму?

«Няхай бы дакапаліся яны да вады», — узнікла нечакана ў Армы жаданне. Узнікла і пачало разгарацца. Вось бяжыць вада з Маці-гары, разбігаецца ўправа і ўлева і бруіцца па пагорках, што прыціснуліся да гары. На пагорках растуць дрэвы грэчкага арэха, вада поціць іх і спадае ў яр. А ўвесь Баўтун — зялёнае мора з ласкавымі цёплымі прыбоямі. У ніжняй частцы Баўтуна насаджаны вінаграднікі, а ў верхняй раскінулі пышныя шаты пладоўных дрэў... Дык гэта ж і ёсць заўтрашні Баўтун, якім ён павінен быць! Арма кінуў пагляд на Сантро: «Вось табе і твай Ачманук». Яму здалася, што ён нарэшце знайшоў, што адказаць Сантро, і адказ гэты самы лепшы: «Вось табе новы Ачманук...»

— А апроч тых, што загінулі на полі бою, — Сантро гаварыў ціха, нараспеў, — колькі параненымі дамоў вярнуліся і памерлі дома, а колькі інвалідаў засталася. Эх! — І ён узмахнуў кукасай. — Мiane самога хіба за цэлага лічыць можна? Распрануся — жывога месца не знойдзецца. Удава больш крыві, чым ёсць ува мне, праліў я на вайне. Калі вайна скончылася, боты мае цяжэйшыя за мяне самога былі. Дэмабілізаваўся я, спыніўся ля казармы і думаю: боты вы мае, пакутнікі, пыл з усёго свету на вас, а вось ачманукскага пылу няма. А калі б быў на вас пыл Ачманука, абтрос бы я яго ля роднага парога, паклікаў бы бацьку і сказаў: «Прынес з сабой зямлю Ачманука, цалуй яе...»

Арму не па сабе зрабілася ад слоў Сантро — сапраўды, колькі людзей з

вайны не вярнулася, колькі параненых дома памерла! Вось і бацька... Калі б ён быў жывы... Ён сказаў бы ачмануку Сантро што-небудзь такое, чаго той ніколі не чуў і не пачуе.

«Сёння я ўвесь дзень сам сябе ашукваю, — падумаў Арма, — хаваюся ва ўспаміны, каб толькі ачманука Сантро не чуць, пераконваю сябе, што раблю важную справу, цаліну ўзнімаю, што Акінт — гэта і ёсць новы Ачманук... А калі пачую, што Сантро кажа, здаецца, не тое раблю і не так, як трэба. Дый што я раблю такое? Разам з Ярэмам адбіраю ў каменя свой кавалак хлеба...»

— Кажу, — Занан асцярожна дакранулася да пляча Сантро, — насок Манес у цясныне каменя, і пачалі ўздымацца сцены новага кляштару. І аднойчы ўбачыў Манес, што ўсяго сем камянеў засталася яму высечы, каб кляштар завяршыць. Не вачыма ўбачыў, а думкай. Як жа яму вачыма было гэта ўбачыць, калі ён быў унізе, у цясныне, а майстар і кляштар наверх, на гары? Забылася я сказаць, што быў у Манеса з майстрам такі ўгавор: пакуль не пабудуюць кляштар, ні майстар у цясныне не спускаецца, ні Манес на гару не паднімаецца. І ўгавору таго яны трымаліся. Але Манес думкай бачыў, каб скончыць кляштар, яшчэ сем камянеў трэба. Гэта я пра Манеса, што са свёкравага дому.

— А дзе дом свёкра твайго, матухна?

Старая з удзячнасцю глядзіць на Сантро, разгублена абтрасае падол, потым руку да неба працягвае:

— Вунь там... у аблоках.

— Я зразумеў цябе, матухна, зразумеў, там, у аблоках столькі ачагоў, столькі родаў... Эх! Як зваць цябе, добры чалавек?—звярнуўся Сантро да Ярэма.

— Еранос, — буркнуў Ярэм. «Гэты, відаць, яшчэ языкакайшы за Баграта».

— Еранос, а ты, братка, быў на вайне?

— Не, — «Свіней гадаваць, мабыць, выгадней, чым поркацца за каменяломня. Толькі вось чым карміць? Ага, корм... Выдаткі немалыя. Не, лепш ужо каменяломня.—Ярэм перавёў погляд на шэрыя скалы над цяснынай. Яны былі спяршчаны яркімі расколінамі — ружовымі, чырвонымі.— Добры матэрыял для будаўнікоў. У лістападзе-снежні з каменнем на Баўтуне ўправіцца... А вясной чаму б Варосу не распачаць гэтую справу?.. Зараз усюды будуецца. За камень ахвотна па пятаццаць капеек дадуць, або нават дваццаць. Калі за дзень пяцьдзесят камянеў...» — Ярэм уздыхнуў.

— Ды гэтую машыну і за паўдня не загрузіш... Машына каменя колькі каштуе, Баграт?

— Кажу, у брыгадзіра свайго пытайся. Ён гаспадар камянеў.

— Мы ўсе гаспадары, — раптам нечакана для самога сябе абурўся Арма, — гэта ўсё, што мы маем,— і адчуў, што ўсё ж такі не адказаў як след Баграту.

Баграт здзівіўся, з цікаўнасцю зірнуў на Арму, маўляў, давай, гавары, я цябе так абсяку... Арму ён лічыў добрым работнікам, толькі ніяк не мог зразумець, чаму той сваю сілу не цэніць? Працуе побач з гэтым шалапутам Артушам, з Ярэмам, Нярэсам, са старэй Занан і не скардзіцца, не злуе, як быццам яны столькі ж робяць, колькі і ён. Але іншым разам Баграту здаецца, што праўда за Арма, а не за ім... Ды няхай яны спрахнуць, усе брыгадзіры, былыя і цяперашнія! З Ярэмам яму спаборнічаць, ці што? З Ярэмам працаваць? Ды той, лайдак стары, дзур толькі збірае! А ён, Баграт, мужчына, ён які хочаць камень у машыну закінуць можа, і да хаты ён вяртаецца з высока ўзнятай галавой... Дык куды гэта вяртае? Ён усё скандальць, гаворыць, даводзіць сваё, а што працуе ён больш за іншых, нішто быццам не заўважае. Часам яму хочацца, каб Арма пачаў спрачацца з ім. Ён, можа, і саступіць яму, дасць Арму перамагчы сябе ў гэтай спрэчцы...

— Мы гаспадары ўсяго, што тут ёсць, нават змей і скарпіёнаў, — Арма казаў гэтыя словы не аднаму Баграту, а ўсім разам.— Гэта ўсё, што мы маем.— Раптам убачыў, што Назік падымае вялікі камень і выхаліў яго ў яе з рук.— Ты лягчэйшыя збірай.

Назік абтрэсла бруднымі рабочымі рукавіцамі пыл з грудзей, і вочы яе былі спущаныя долу.

«Гэты баламут можа дзеўку з тропу збіць», — падумаў Ярэм, глядзячы спадылба на Арму.

— Высек Манес яшчэ сем камянеў, у думках скончыў будаваць кляштар, пе-

рахрысціўся, сеў і пачаў мулаў чакаць. Бачыць, ідуць мулы. Трыццаць мулаў. Здзівіўся Манес...

— Памаячы, старая, потым даскажаш, — перапыніў Баграт. Яму хочацца з Армам паспрачацца. — Гайда! — узмахам рукі адпраўляе ён нагруканы самазвал.— Хутчэй вяртайся.

Матор натужна раве, машына кранаецца з месца. Верх кабіны гэтак блішчыць, што, здаецца, вось-вось усьпыхне агнём. Машына цяжка заварочвае, выязджае на роўнае месца, пачынае набіраць хуткасць, а яе цень неадступна бяжыць побач з ёй па распаленай камяністай зямлі.

— Ну, няхай сабе мы гаспадары. Дык чаму тады мы не можам ведаць кошту гэтых камянеў?

— Машына камянеў, здзязька Ярэм, — адказвае Арма, — каштуе роўна машыну камянеў, ні болей ні меней. А тая машына камянеў каштуе яшчэ адну машыну камянеў... Ну, а далей сам лічы.

Ярэм насупіўся — увесь час гэты «філосаф» яго падкусвае, нават з-за старой Занан, што ўжо даўно розум страціла. І ён, Ярэм, ні разу яго не асадзіў. Глянуў Ярэм цяжкім, пакрыўджаным позіркам на сына. А сын усміхаецца і нешта шэпча на вуха Арму. Паганец! Нават на сына паспрачацца нельга!

Назік усё яшчэ стаяла, схіліўшы галаву і прыціскаючы да грудзей запыленыя рукавіцы, уся задумненасць і пакура. Арма не даў ёй падняць цяжкі камень, значыць не хоча, каб яна цяжкую работу рабіла... А што калі яна наогул сюды хадзіць не будзе?.. Бацька ёй нікога не скажа. Не жаночая гэта справа — камяні цягаць, будзе сядзець дома і... Але шкада бацьку, трэба дапамагчы яму... І яшчэ... дзе ж яна тады зможа бачыць Арму?..

— Значыць, Назо, — калі ўжо няма другіх слухачоў, старая рэзкавае Назік: Назік, добрая, уважлівая, ніколі не перапыніць, яшчэ нават і спытаецца часам пра нешта, — здзівіўся Манес, убачыўшы мулаў, трыццаць мулаў. Едзьце, кажэ ён работнікам, скажыце майстру, што ўсяго сем камянеў засталася перавезці. А для сябе камянеў і чатырох мулаў змного. Так Манес сказаў, Назо...

— Але матухна, — Назік назвала Занан матухнай па прыкладу Армы і ўслед за словам гэтым заняла яе душа. Слухае старую, абзываецца то ў думках, то ўслых, спрабуе ўявіць сабе Манеса і бачыць яго ў вобразе Армы.

— А колькі год было Манесу, матухна? — Ды зусім малады, дваццаць адзін ці дваццаць два гады.

«А які ён быў?» — гэта яна ўжо ў думках пытае.

— Арма, Манес наш на цябе падобны быў — рослы, плячысты. Ці казалі я табе пра гэта?

— Казала, матухна. А пасля што з ім было?

— Манес наш, Арма джан, — натхняецца Занан, — Манес і камяні сек і ў думках сваіх кляштар будаваў. У думках, зразумеў, Арма?

— Зразумеў, матухна.

«Матухна...» — і душа Назік зноў апала: ці яна толькі падумала, ці ўслых сказала гэтае слова?

— І вось, значыць, адправіў Манес сем камянеў на чатырох мулах, а дваццаць шэсць мулаў пустыя ідуць. Чаму пустыя? Гэта майстар славуці пытаецца. А работнікі яму — маўляў, так і так. А праз месяц, калі скончылі кляштар, здзівіўся майстар: ого! Значыць, меў рацыю вучань Манес... Ого! Дык чаму ж тады ён майстар, а Манес вучань? Ды як кінецца ўніз галавой з кляштарнага купала! Дальбог, гэтак усё і было, Арма. Верыш?

— Веру, матухна.

«Людзі самі сябе ашукваюць, — зноў падумаў Арма. — А вось Манес сябе не ашукваў, у думках сваіх кляштар збудаваць здолеў! Не ад злосці ён камяні ў цясныне сек, ён у цясныне, у каменяломні кляштар будаваў!» І адчуў Арма няясную крывіду. А хто ж яго пакрыўдзіў?.. Можна, Манес, які невядома ці жыў ці не жыў на белым свеце?.. Жыў. І некаму, можа, дужаму і гордаму Манесу, Арма кажа:

— Мы таксама кляштар будзем.

— Божа літасцівы, ты гэтак ніколі не казаў, Арма.

— А што такое кляштар, матухна?

— Вера, родненік, вера.

— Вера, — згаджаецца Арма. — А сад гадаваць у гэтай пустыні... — ціха пачаў Арма, раззлаваўся сам на сябе за ціхі разгублены голас і выразна, гучна адчаканіў: — Сад гадаваць у гэтай пус-

тыні — таксама вера.

— Дык хіба, Арма, кляштар і сад гэта адно? Ці не рознае гэта?

— Рознае. А павінна быць адно.

Баграт незалежна паглядае на горы, але адным вухам да гутаркі прыслухоўваецца. «Рабло я шмат, а языком мянцю ці не ў дзесяць разоў болей... Калі мой сын па мне пойдзе, вушы абарву...»

— Баграт, братка, — Сантро паківаў галавой, — мой дзед у калысцы лежачы, песню пачуў: «Надзея наша ў калысцы спіць». Пачуў дзед, устаў з калыскі, паглядзеў на свет, забралі майго дзеда ў аскяры, а твайго ў салдаты. Мой бацька пачуў, у калысцы лежачы, песню: «Надзея наша ў калысцы спіць», — расплюшчыў вочы, бацьку ў аскяры забралі, а твайго бацьку ў салдаты. Я пачуў у калысцы песню: «Надзея наша ў калысцы спіць», — устаў, вочы расплюшчыў. Мы з табой на вайну пайшлі... Пайшлі на вайну, паміралі, уваскрасалі, паловы ад нас не засталася. Перамаглі мы, братка, дамоў з перамогай вярнуліся. І я сыну свайму над калыскай праспяваў: «Надзея наша ў калысцы спіць...» Эх, лёс, лёс, ліха на яго...

«Ну і балбатун», — Ярэм павярнуўся, знайшоў вачыма сына.

А сын, замест таго, каб паспрачацца з гэтым пустагаловым філосафам, замест таго, каб за бацьку заступіцца, так і ліпне да яго.

— Сядай, — Варос ляжаў на схіле, раскінуўшы рукі. Намацаў рукой круглы каменьчык і забяўляўся з ім. — Цікава, колькі ён важыць?

— Хочаш сказаць, колькі ён каштуе?

— Ну цябе! — Успомніў хмурыны твар бацькі, уважыў на далоні каменьчык — Эх, быць бы яму залатым! — Хутка азірнуўся, тычунуў пальцам у другі каменьчык. — А вунь той табе... Калі б ён залатым стаў, ты б што зрабіў? — тузае Арму за калашыну. — Га?

— Камяні збіраў бы, як і цяпер.

— З глузду з'ехаў! Маючы такое багацце, спіну гнуць? — «Я б адразу машыну купіў... А ў бацькі грошыкі ўсё ж, мабыць, ёсць. Ды не, глупства, адкуль у яго, небаракі грошы? Калі кожны месяц сто рублёў адкладаецца... А на што жыць тады? Калі сто ў месяц, у год тысяча дзвесце. Значыць, за пяць год... Пяць год!»

— Паглядзіце на гэтага смаркача! — Баграт шалёў ад злосці. Вадзіцель самазвала, скінуўшы каменне, гутарыў з археолагамі.

«Ты маладосці яго зайздоосціш, хам. — Артуш кпліва зірнуў на Баграта. — Падгавару гэтых хлопцаў сарвацца на цаліну... Праз тыдзень паеду. Усё вам кіну: і гэтыя камяні, і дом, што вы мне далі, і ўчастак, і Про ў дадатак», — ён неспакойна азірнуўся і пашукаў поглядам пасялковыя буфет.

Про не зводзіла з яго вачэй, цяпер яна канчаткова ўпэўнілася: «Сівізна ў бараду, а чорт у рабрыну, дома ён не ўседзіць...»

— Пакуль машына вернецца, гэты камень давайце разаб'ём! Гайда! — паклікаў Баграт. Камень быў вялізны і гладкі, нібы яйка, такі не ўхопіш, не падымеш. Толькі раскалаць.

— Ану сунь яго з месца, шалапут, — загадае Баграт Артушу. — Што натапырыўся, як певень? — Баграт совае молат Артушу. — Напалам разаб'еш і хопіць з цябе.

— Гэты не разаб'еш. «Хам».

— Разаб'еш! Пачынай! Кожны хай ударыць па трыццаць разоў, — раптам выршае Баграт. — Пачынай.

Камень сапраўды магутны. Удар незвычайным цяжарам адгукнуўся ў плячах Артуша, яго рэха ад запяцця дайшло да скроняў, а ад каменя паляцелі толькі дробныя, з пазногаца, асколкі! Артуш лаецца праз сціснутыя зубы і падлічвае сам сабе, колькі разоў ударыў. А ўсе глядзяць. Баграт па-гаспадарску, прыдзірліва, Ярэм хмура, Каро абьякава, Варос — увесь увага, нібы закінуў у раку вуду і чакае, калі рыбка возьмецца. Назік прыкрыла твар рабочымі рукавіцамі, каб асколак які не пацэліў. Сантро галавой ківае. Занан прыклала палец да вуснаў — ледзь спраўляецца з жаданнем раскацца, які ляжаў камень каля дзвярэй бацькоўскага дома...

Вось і трыццаць удар... Артуш адкінуў молат... Абтросся. Удары ўсё яшчэ адгукнуліся недзе ў зубах. Артуш з выклікам зірнуў на Баграта: я ж казаў, хаме, што яго не разаб'еш. А Баграт перадае молат Каро і раіць трохі павярнуць камень.

Турэцкія салдаты.

(Заканчэнне на стар. 10).

Засохне дзераза, старое лісце звяне, каб адысці ў нябыт на той паляне.

Ды мудры корань робіць справу ў гліне — выкідае ураз расткі тугія,

і зноў лятаюць пчалы на паланы, адна на крылах прынясе каханне.

Яно таксама будзе зімаўстойлівым — абхопіць дол сунічніка кустоўем.

Зяюла, што прарочыш мне на ўлэсці? Мне чуюцца толькі каханнія песня.

Пчалой каханне будзе вечна віцца, і будзе вечна чырванець суніца.

Не пагражае мне час хутнацечны: сунічная паляна — я, я — вечны.

Матуў ліго

Ці гэта зямлі завесы пры Сонцавароце сырыпца? — Зямля ж, як бачыць, круціцца, коціцца, нібы кадзь.

А гэта не кроў ячменю, што п'ем мы, не знаючы сну? — Расце ж ячмень буяна, як кінеш яго ў баразну.

А гэта не з нашай гліны зроблена горла збана? — Раз круціцца круг ганчарны — быць посуду для віна.

А гэта не наш лоплаў — у выглядзе жоўтых сыроў? — Сыр па сталю не пакоціш, калі не падоіш кароў.

А гэта не нашы душы песню ўсю ноч пяюць? Як круціцца нашы галовы! Як кубкі па кругу ідуць!

...Ноч год папалам рассекла агнём, і ўбачылі мы: па той бок застанеца ліго, па гэты — шлях да зімы.

Дык будзем кружыцца да сонца з няўтольнаю смагай сваёй, хай толькі не ўтопіцца ноччу наш Яніс у бочцы піўной...
...хай толькі не ўтопіцца ноччу...
...хай толькі не ўтопіцца ноччу...
...хай толькі не ўтопіцца ноччу...
Павен.

УЗНАГОРОДА АБАВЯЗВАЕ

Усю сцэну — аж па самыя «каласнікі» — амфітэатрам заняла трупа і супрацоўнікі ўсіх служб. На чале калектыву — народныя артысты ССРСР А. Клімава і Р. Янкоўскі, народныя артысты БССР Г. Абуховіч, Ю. Сідараў, Ю. Ступанюк, вэтэраны сцэны заслужаныя артысты БССР В. Воінкаў, І. Ражба, І. Ланштанова, В. Краўчанка... І моладзь, дэбютанты сёлёшняга сезона. Яны сёння надаюць творчае аблічча Дзяржаўнаму рускаму драматычнаму тэатру БССР імя Максіма Горкага. Ім былі адрасаваны прывітальныя словы і ўсхваляваныя віншаванні — гледачоў, працоўных калектываў, пасланцоў вёскі, прадстаўнікоў Узброеных Сіл і органаў правапарадку, калег па мастацтве, студэнтаў, пісьменнікаў. Ім падносілі кветкі і памятных сувеніры. Ім гарача апладзіравала запоўненая зала.

Віншуючы калектыв з пяцідзясяцігоддзем творчай дзейнасці і з высокай дзяржаўнай узнагародай — ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР І. Я. Паллюкоў сказаў:

— Узнагароджанне ордэнам любога калектыву адлюстроўвае прызнанне яго заслуг партыі, народам, дзяржавай. Гэта цалкам стасуецца з адносінамі нашых сучаснікаў да Рускага тэатра БССР. Нарадзіўшыся ў эпоху першых пяцігодкаў, ён актыўна памагае нашай партыі фарміраваць, паводле ленинскіх слоў, «усебанова развітых і ўсебанова падрыхтаваных людзей».

І ва ўсіх прамовах гучала гэтая думка — аб актыўным эмацыянальна-мастацкім уздзеянні мастацтва на чалавека, аб ідэйна-выхаваўчым уплыве сцэны на гледача. Прыгадваліся этычныя спектаклі, па-філасофску глыбокая і па-сцэнічнаму ўражліва рэжысура, адметныя і каларытныя характары — герою класічных твораў і сучасных п'ес, смелы зварот тэатра да надзвычайных вострых пытанняў і публіцыстычны напал яго пастановак. Адзначалася традыцыйная сувязь дзеячай сцэны з працоўнымі сацыялістычнай індустрыі і сельскай гаспадаркі, з воінамі Савецкай Арміі. З выказванняў аб Рускім тэатры БССР Герояў Сацыялістычнай Працы прадзіўшыцы Мінскага камвольнага камбіната З. Бычкоўскай і пісьменніка І. Шамякіна, генерал-маёра Б. Кудзінава, студэнткі БДУ В. Каўхута, кінарэжысёра І. Дабралюбава, генерал-маёра мільцыі В. Пісарова, трэнера футбольнай каманды «Дынама», якая заваявала сёлета званне чэмпіёна краіны, А. Гарбылёва, прадстаўніка Усерасійскага тэатральнага аб'яднання дырэктара тэатра драмы ў Горкім В. Зіноўева, консула ГДР у Мінску К. Шатца паўстала шырокая панарама дзейнасці тэатра-юбіляра, яго шэфскай сувязі, гастрольных маршруты, рэпертуарныя далёглядзі. Віншавальным дывертысмантам выглядала імпрывізацыйнае выступленне прадстаўнікоў усіх сцэнічных жанраў — ад анадэмічнай оперы да эстрады і цырка.

Пацвярджаючы высокую характарыстыку сваіх лепшых работ, горнаўцы паказалі тэатралізаваную праграму з асобных эпізодаў, з прамовамі-ўспамінамі, з выкананнем маналагаў з розных спектакляў, прыгадавалі ўклад у іх творчыя здабыткі В. Кумельскага, Д. Арлова, С. Уладычанскага, В. Фёдарова, А. Кістава, Р. Качаткова... Артысты заверылі грамадскасць, што будучы развіваць лепшыя традыцыі сапраўды партыйнага, народнага, высокаідэйнага мастацтва.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР І. Я. Паллюкоў прымацаваў да сцяга тэатра ордэн Працоўнага Чырвонага Сцяга.

Агляд дзейнасці калектыву зрабіў дырэктар тэатра заслужаны работнік культуры БССР М. Няронскі.

Ва ўрачыстым вечары прынялі ўдзел таварышы А. Т. Кузьмін, У. А. Мікуліч, М. Н. Полазаў, Н. Л. Сняжківа.

Імя Уладзіміра Будніка добра вядома аматарам песні ў нашай рэспубліцы. Вакальны цыкл «Я твой трубака, камсамол» на вершы Г. Бураўкіна, А. Грачэнікава і У. Някліева, песні «Зямляне» атрымалі заслужанае прызнанне слухачоў. Высокай ацэнкай песеннай творчасці маладога кампазітара стала і прэмія Ленінскага камсамола Беларусі, якой У. Буднік адзначаны сёлета. Яму належыць

ла па класе баяна, Гомельскае музычнае вучылішча імя Сакалоўскага і Беларускае дзяржаўнае кансерваторыя...

— Мы ведаем вас пераважна як кампазітара-песенніка. А раней — скажам, пад час вашай вучобы, ці не было ў вас асаблівага захаплення іншымі жанрамі?

— У студэнцкія гады я шмат працаваў у камерна-інструментальных жанрах. Сімфонія ў чатырох частках і Кантата для дзіцячага хору — мае дыпломныя работы. Гэта не выпадко-

— Мне здаецца, такі працэс сапраўды адбываецца. Калі эстраднае песня добрая — яна становіцца масавай, калі яе прыняў народ — яна і народнай можа стаць.

— Вядома, у рабоце над песняй пэўную ролю адыгрываюць творчыя паездкі, сустрэчы са слухачамі...

— Так. Мне даводзіцца часта выязджаць да воінаў, пагранічнікаў, рабочых, калгаснікаў, сустрэкацца са школьнікамі. Шмат творчых сустрэч у мяне было ў Валагодскай вобласці, на Зей-

ніцы. У сувязі з гэтым, як вы лічыце, аўтар сам мусіць пісаць аранжыроўку сваёй песні ці ён можа даверыць гэта ансамблю і яго кіраўніку?

— Мне здаецца, што аўтарская аранжыроўка песні неабавязковая. Сёння ансамблі і іх кіраўнікі маюць дастатковую адукацыю — бывае, шырэйшую, чым кампазітар, ведаюць выяўленчыя магчымасці свайго калектыву. Я лічу, што для кампазітара галоўнае — «выстраіць» усю песню, яе форму, а ў выбары фарбаў і выразных прыёмаў ён можа даверыцца выканаўцам. Я працую з беларускімі выканаўцамі і лічу, што ўвогуле іх выкананне адпавядае маім задумкам, якія я меў на мэце, працуючы над той ці іншай песняй.

— А як вы лічыце, ці можна выявіць нейкія асаблівыя рысы, якія надаюць песні папулярнасць? І яшчэ: калі мець на ўвазе, што сама па сабе папулярнасць не гарантуе пэўна доўгае жыццё, дык чым, на ваш погляд, яна павінна вызначацца, каб «жыць доўга»?

— Я лічу, што самае галоўнае — гэта тэматыка песні, адлюстраванне ў ёй эпохі, у якую мы жывём. Лепшыя песні грамадзянскай, Вялікай Айчыннай войнаў адпавядалі таму часу, калі былі створаны, адлюстроўвалі эпоху і час. Таму яны — праўдзівыя, жывыя і сёння. Лічу, што лепшыя песні пра БМ ТА таксама будуць пець і нашы нашадкі, гэтыя песні захавуюцца як сімвал нашага часу. Калі песня ідзе ў нагу з часам — яна будзе і папулярная. Галоўнае для песні — яе сугучнасць з часам.

— Кажуць, можна прагназіраваць папулярнасць песні. Цяпер, дапусцім, папулярна «дыска», дык, напісаўшы ў гэтым стылі некалькі песень, калі-нікуль дай і патрапіш «у дзесятку»...

— Гэта ўжо не мастацтва. Гэта камерцыя, і гэта больш уласціва буржуазнай культуры, чым нам. Хаця, зразумела, аддаючы першаступенную ўвагу зместу песні, трэба строга прадумваць і форму яе «існавання». На мой погляд, найбольшы творчы магчымасці дае цыклічная форма. У цыкле можна больш выказаць, чым у адной песні, паказаць вобраз рознабакова, у новых гранях. Калі пісаў цыкл «Я твой трубака, камсамол», мне хацелася расказаць пра слаўную гісторыю беларускага камсамола, паказаць розныя этапы яго гісторыі. Мне хацелася прадоўжыць традыцыі грамадзянскіх песень Алоўнікава, Семянікі, Лучанка, песень, у якіх адлюстравалася гісторыя «герайчнага і працоўнага шляху нашага народа».

З У. БУДНІКАМ гутарыла А. МЕЛІАС.

музычнае афармленне многіх спектакляў Анадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, дзе У. Буднік працуе.

Нашу размову з кампазітарам пачнём традыцыйным пытаннем — пра пачатак творчага шляху.

— Уладзімір, ці былі нейкія асаблівыя акалічнасці, якія спрыялі фарміраванню вашых музычных схільнасцей?

— Дзяцінства маё праходзіла на Палессі, у Жыткавічах. Бацька і маці — былыя партызаны. Да іх часта прыходзілі папелчнікі па барашчы і вэтэраны-франтавікі. У вольны час яны спявалі свае песні, асабліва часта, як мне запомнілася — «Ой, бярозы, ды сосны» і «Где же вы теперь, друзья-однопольчане». Калі я слухаў гэтыя песні, так і хацелася самому зрабіць штосьці падобнае! З шасці гадоў пачаў пакрыху «спрабаваць сябе» спачатку на гармоніку, а потым на баяне.

З другога боку, моцна ўплывалі на мяне народныя песні. Ды і цяпер я не магу іх слухаць раўнадушна. З маленства я чуў іх на Палессі. Часта мой дзед Даніла вадзіў мяне на Чырвонае возера, якое інакш называюць Князь-возера...

— Даруйце, не тое гэта Князь-возера, легенда пра якое — у аснове аднайменнага балета Васіля Залатарова?

— Тое самае... Дзед мой заўсёды казаў, што на возеры яму добра пецца. Ён абавязкова браў з сабою скрыпку, граў на ёй, спяваў. Зачаравае возера, скрыпка і дзедава песня — усё гэта моцна запала мне ў душу. Ну а потым — музычная шко-

ва, таму што ў класе кампазіцыі прафесара Багатырова шмат увагі надавалася музыцы для розных інструментаў. Але музычна-тэарэтычныя дысцыпліны я вывучаў — на занятках Алоўнікава і Лучанка. Яны, прызнаныя майстры сучаснай беларускай песні, прывілі мне любоў да гэтага жанру. Пасля заканчэння кансерваторыі я ў ім пераважна і працую.

— Многія кампазітары-песеннікі атрымалі закончаную прафесійную адукацыю. Аднак мы ведаем аўтараў, якія не маюць такой грунтоўнай адукацыі, а тым не менш, песні іх дастаткова цікавыя і папулярныя. Як вы ставіцеся да гэтай з'явы і што асабліва вам сёння дае падрыхтоўка ў кансерваторыі?

— Што датычыцца кампазітараў без прафесійнай падрыхтоўкі, якія пішуць песні, то, на маю думку, гэта проста таленавітыя людзі, якія жыць не могуць без песні. У іх песнях простыя, запамінальныя, даходлівыя інтанацыі, таму яны і папулярныя. Пра сябе мушу адзначыць, што прафесійная вучоба дапамагла пашырыць мой круггляд, ацаніць свае сілы, надала творчай упэўненасці. Калі ёсць навыкі — тады лягчэй увасобіць узнікшую музычную думку.

— Сучасную песню прынята падзяляць на народную, масавую і эстрадную. Між тым часта эстраднае песні спяваюць проста аматары, і не толькі ў канцэртах самадзейнасці, але ў самых розных жыццёвых абставінах — ад святочнай дэманстрацыі да сярбоскага застолля. Ці не сведчыць гэта аб сціранні межаў паміж традыцыйнымі і сучаснымі жанрамі?

ГЭС. Усё гэта асабліва дапамагае, калі пішаш песні на грамадзянскую тэматыку. Бывае, само жыццё падказвае змест новай песні. Да таго ж, сувязь са слухачамі дае магчымасць правесці сябе: ці тое ты робіш, што трэба. У такіх паездках асабліва востра адчуваеш адказнасць за сваю працу, адказнасць перад народам: песня ж, акрамя ўсяго, яшчэ і «выхавацель».

— Але ж «выхавацель» не будзе паўнацэнным без добрай паэтычнай асновы. Не сакрэт, што апошнім часам з'явілася шмат песень са слабымі тэкстамі...

— Песенны тэкст, канечне ж, — адна з асноў песні. Тэкст, музыка і выкананне — вось тры фактары, якія «ствараюць» песню. Таму кампазітар павінен быць патрабавальны да тэксту. У першую чаргу трэба вызначыць мэту, кірунак — куды і каму ты адрасуеш тую ці іншую песню. І ў адпаведнасці з гэтым шукаць патрэбны табе тэкст. Слабыя тэксты песень — гэта і памылка кампазітара ў творчым выбары. І калі кампазітар працуе непасрэдна разам з паэтам — ён павінен дамагацца лепшага. Так што слабая песня — заўсёды, у той ці іншай ступені, віна кампазітара.

— Сярод фактараў, якія «робяць» песню, вы назвалі і выкананне. Вядома, што вы працуеце і з выканаўцамі-салістамі, і з вакальна-інструментальнымі ансамблямі: «Верасы», «Чараў-

КОЛЬКІ КАШТУЕ МАШЫНА КАМЕННЯ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8—9).

У Каро хопіць сілы раскалоць гэты камень, удары яго падаюць мерна, але бяспасна, занадта мерна, занадта бяспасна, усё ў адно і тое ж месца. У адно і тое ж... у адно і тое ж... І здаецца, што гэта электракаваль падымае і пускае молат. На камені з'явілася чырвоная пляма, значыць, пад рыжай карой камень чырвоны. Быў ён некалі ўвесь такі, гэта пустыня перафарбавала яго ў свой колер.

— Трыццаць васьм, трыццаць дзевяць, — Варос раго-а, — калі яго не спыніць, ён так і будзе біць. Сорак... Дай мне. Я трыццаць разоў яшчэ за бацьку ўдару.

Ярэм, ганарліва зірнуўшы на Нярсеса і яго дачку, дае сыну параду, з якога боку лепш біць.

— Ды ўсё роўна яго не расколеш, — Варос замахнуўся і нека спадцішка зірнуў на камень, быццам перад ім ляжаў сонны звер, біць якога трэба асцярожна і дакладна, у галаву цэліць трэба. Адна прамашка, і звер прагнецца, тады — сцеражыся. — Нешта мне гук не падабаецца, — заняў ямчэйшую пазіцыю.

— Ну, лічыце... Раз... два... тры... — Падкраўся з другога боку. — Лічыце, але яго не разбіць... Чатыры... пяць... шэсць.

Арма выхапіў молат з рук Вароса.

— Калі не верыш, што разаб'еш, значыць, не разаб'еш.

— А калі скажу, што разбіць можна, дык і разаб'ю? Так?

— Не калі скажаш, а калі паверыш. Дай сюды.

— На. Паглядзім, што ў цябе выйдзе.

— Ён разаб'е, — Баграт адразу ўзга-

рэўся. — А вы, якія з вас работнікі, каб вам пуста было!..

Ярэм з сынам наўмысна адварнуліся. Варос хацеў было вылаяць рабочых-археолагаў, што трапіліся яму на вочы, але стрымаўся.

Назік адняла ад твару рукавіцы, якімі прыкрывала вочы, чамусьці развязала хусцінку, прыхінулася за Занан і ціхенька спытала:

— Ён разаб'е, матухна?

— Разаб'е, Назо джан, разаб'е, — гучна абвясціла: — Для Армы гэта няцяжка! Камень на друз рассыплецца. Дык на чым я спынілася, Назік!.. — Не, лепш расказаць навічку, бо ён яшчэ нічога не ведае, пра яе бацькаў род і свёкраў род.

Занан тузанула Сантро за крысо спацоўкі і, каб прыцягнуць яго ўвагу, запытала, ці здолеў бы Сантро гэты камень раскалоць.

— Эх, матуля, было б на свеце ўсё гэтак жа проста...

Пераклала Юлія КАНЭ.

ВЫСТАЎКІ

У Брэсце, ва ўтульнай выставачнай зале, што знаходзіцца ў цэнтры горада, разгорнута абласная мастацкая выстаўка, прысвечаная 60-годдзю ўтварэння СССР. Значнае месца ў экспазіцыі займае жывапіс; куды больш сціпла прадстаўлены мастакі, якія працуюць

хам перадачы характэрнай постаці, позірку вачэй. Думаецца, названыя работы — творчая ўдача аўтара.

Некалькі новых партрэтаў напісаў Э. Куфко, які ў апошнія гады асабліва плённа працаваў у антыфашыскай тэматыцы. Дарэчы, гэтая тэма востра адгукаецца і ў ягоным «Аўтапартрэце», з якім маюць магчымасць пазнаёміцца жыхары і госці Брэста. У партрэце падборшчыцы Брэсцкага

ваецца, што аўтар, дбаючы пра партрэтнае падабенства, перш за ўсё імкнецца выявіць у сваім героі духоўны пачатак, раскрыць яго складаны і няпросты характар. І яшчэ аб адным: у партрэце вельмі адчуваецца рука Данелія-пейзажыста, што надало твору пэўную своеасаблівасць і непаўторнасць.

Баранавіцкая мастачка Н. Бранавец прадстаўлена на выстаўцы эцюдам і невяліччай кампазіцыяй «Вобразы мілых

Сотні арыгінальных экспанатаў з прыродных матэрыялаў прадставілі самадзейныя мастакі і ўмельцы Мінска на традыцыйнай выстаўцы лясной скульптуры «Прырода і фантазія», якая дэманструецца ў выставачнай зале БелНДІ Дзяржплана БССР. Арганізаваная таварыствам аховы прыроды, вы-

стаўка прысвечана 60-годдзю ўтварэння СССР. Мінчане і госці беларускай сталіцы ў гэтай жа зале могуць пазнаёміцца з выстаўнай мастацкай фатаграфіяй беларускіх майстроў. Каля двухсот работ расказваюць пра жыццё рэспублікі напярэдні 60-годдзю ўтварэння СССР.

В. АСТРЫНСКІ.

У Цэнтральнай выставачнай зале Астраханскага дзяржаўнага аб'яднанага гісторыка-архітэктурнага музея-заказніка працуе выстаўка «Адзёны народы СССР».

Трыста экспанатаў расказваюць аб гісторыі, культуры і быце сарака чатырох народаў нашай краіны. З майстэрствам простых беларускіх сялян канца мінулага і гэтага стагод-

дзю знаёмяць мужчынскія і жаночыя нацыянальныя касцюмы, галаўныя ўборы, караб для рунадзелля, верацно з наанпаллянай ніткай, упрыгожванні, прадметы хатняга ужытку, прылады працы, якія вынарыстоўваліся пры іх стварэнні. Прысвечаная 60-годдзю ўтварэння СССР, выстаўка падрыхтавана супрацоўнікамі Дзяржаўнага музея этнаграфіі народаў СССР.

А. КАСЯНКОУ.

У Палацы работнікаў мастацтва Літоўскай ССР працавала выстаўка эскізыраў «Знакі дружбы». У ёй прынялі ўдзел 60 мастакоў з розных гарадоў краіны. На выстаўцы дэ-

манстраваліся кніжныя знакі Яўгена Ціхановіча, прысвечаныя Вінсасу Кісараўскасу. Сам жа Кісараўскас прысвяціў некалькі знакаў Міхасю Мінкевічу.

У. СТРУМІЛА.

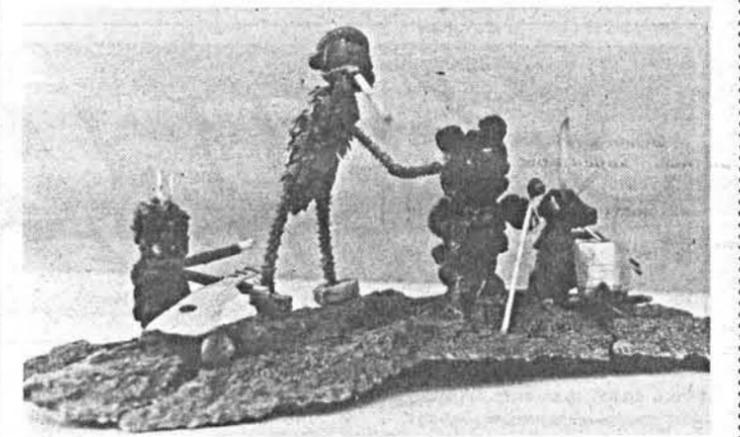
Больш за чатырыста мастакоў прадстаўлена на Трэцяй ўсесаюзнай мастацкай выстаўцы «Заўсёды напачатку» ў Маскве, прысвечанай 60-годдзю ўтварэння СССР. Вялікую цікавасць наведвальнікаў выклікае творчасць майстроў Беларусі. Работы

лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР М. Рыжанкова, П. Свентахоўскага, У. Чарнышова і іншых, акварэль «Дзюдо ў школе міліцыі» магілёўскага графіка Б. Пярвуніцкіх расказваюць аб пераемнасці слаўных традыцый, аб служэнні органам унутраных спраў Камуністычнай партыі, Радзіме і народу. **Л. ЖЫХАРАВА.**

У фае кінатэатра «Цэнтральны» ў Слуцку працуе выстаўка твораў мастака Уладзіміра Садзіна, што нарадзіліся пад час паездкі вядомага графіка да

будаўнікоў Байнала-Амурскай магістралі. Прыцягваюць увагу такія работы, як «Першапходцы», «Палатачны гарадок», «Абуджаны край» і іншыя.

А. РАМАНОВІЧ.

Каля пяцісот экспанатаў размешчана на 3-й Мінскай гарадской выстаўцы дзіцячай творчасці з прыроднага матэрыялу «Прырода і фантазія», прысвечанай 60-годдзю ўтварэння СССР. Юныя ўмельцы з 75 школ горада, раённых дамоў піянераў, гарадской станцыі юных

натуралістаў шырока прадставілі лясную скульптуру, работы дэкаратыўна-прыкладнай творчасці з прыроднага матэрыялу. Працуе выстаўка ў міжшкольным вучэбна-мастацкім камбінаце Савецкага раёна. Тэкст і фота М. МІНКОВІЧА.

Мелодыі колеру і душы

у графіцы, скульптуры ці дэкаратыўна-прыкладным мастацтве. Аднак, трэба заўважыць, і ў гэтых жанрах на выстаўцы ёсць творы, што прыцягваюць увагу, запамінаюцца: напрыклад, своеасаблівы гімн дзяцінству, светлая пашчотная скульптура І. Хоміча пад назвай «Птушаняты» або плакат П. Зарэцкага, прысвечаны класіку нашай літаратуры Максіму Багдановічу.

І ўсё ж пасля прагляду выстаўкі брэсцкіх мастакоў поўніцца адчуваннем, што пазнаёміцца менавіта з гераічнай брэсцкай зямлёй, з яе працавітымі і цікавымі людзьмі. Дарэчы, гэтыя знаёмствы адбываюцца не толькі ў сонечныя святы, наадварот, часцей за ўсё ў звычайныя працоўныя будні. Пэўна, таму міжволі пачынаеш жыць такімі звычайнымі і блізкімі людскімі клопатамі, турботамі, спадзяваннямі.

Не выпадкова тон на выстаўцы задаюць партрэты. У гэтым складаным і няпростым жанры асабліва плённа працуюць мастакі старэйшага пакалення, імёны якіх ведаюць аматары жывапісу рэспублікі.

І. Фяцісаў прапанаваў увазе глядачоў партрэты вядомых на Брэстчыне людзей — рабочай А. Булавай, даяркі, Героя Сацыялістычнай Працы Т. Ліпневіч, дырэктара саўгаса-комплексу «Мір» Баранавіцкага раёна А. Дудука. Тры партрэты — тры характары. І тры мастакоўскія рашэнні.

Калі ў партрэце Т. Ліпневіч мастак для раскрыцця характэру сваёй гераіні звярнуўся да каларытных дэталей, то ў партрэце А. Дудука ён усю ўвагу засяродзіў на самім вобразе, раскрыў яго сутнасць шля-

панчошнага камбіната Н. Рогаль мастак пераканаўча раскрыў вобраз нашай сучасніцы, жанчыны з багатым духоўным жыццём.

Сярод партрэтаў маладых мастакоў вылучаецца «Дзяўчына ў блакітным» лаўрэата абласной камсамольскай прэміі С. Казака. Адчуваецца, што твор гэты эксперыментальны, нават у нечым і спрэчны. Шмат увагі ў ім нададзена самай форме, знешнім эфектам, спосабу выяўлення. І разам з тым, на маю думку, вобраз жыве, няхай сабе як мара, светлая згадка, але жыве, прымушае спыніцца, пастаяць у роздуме.

Уражае «Мужчынскі партрэт», напісаны другім маладым мастаком В. Куфко, які актыўна працуе ў розных жанрах. Вельмі дакладна выяўлены і перададзены характар маладога чалавека, адкрытага і шчырага ў сваіх памкненнях і разам з тым валавога, мэтанакіраванага.

Другая хвалюючая старонка на выстаўцы — пейзаж. У гэтым жанры таксама актыўна і з задавальненнем працуюць мастакі Прыбужжа.

«Вечарэе» і «Святло і цені» — гэтак назваў свае новыя творы вядомы майстар пэндзля П. Данелія. Ягоныя палотны, напісаныя ў стрыманым манументальным ключы, успрымаюцца як абагульнены вобраз Радзімы, такой дарагой і любай сэрцу. Думаецца, пейзажы П. Данелія зрабілі б гонар любой выстаўцы.

Цікава задуманы мастаком і партрэт Д. М. Карбышава. Генерал напісаны на фоне Цярэспальскіх варот Брэсцкай крэпасці, у якой яму давалося служыць у 1914 годзе. Адчу-

роднага краю», — творама самабытным і паэтычным. Летні дзень... І пасярод збуялага, усыпанага кветкамі луга — малое дзясю спрабуе штось найграць на дудцы. Міжволі сціскаецца сэрца: наяву чуеш тоненькі гук тае дудкі! Нясмелы пагляд «малой радзімы», адкуль мы ўзяліся на крыло, беззваротна пусціліся ў вялікі і няпросты свет... Хіба можа гэты пагляд забыцца?!

Аўтарка, на мой погляд, здолела па-свойму і па-сапраўднаму цікава, моцна перадаць пачуццё радзімы, якое жыве ў кожным з нас, і гэты твор — прыкметная з'ява на юбілейнай выстаўцы.

Нельга не адзначыць у ліку лепшых і вельмі свежую карціну маладога мастака М. Маеўскага «Мой сябар вецер». Напісана яна ў арыгінальнай дэкаратыўна-пастознай манеры, дзе прысутнічае нейкая ўнутраная раскаванасць, лёгкасць, нібыта сапраўды адчуваеш нараджэнне ветру, а яшчэ — светлай мары, тугі па новых дарогах і сустрэчах.

Сярод іншых твораў запамінаюцца эцюды і нацюрморты Я. Крупскага. Кожны мазок пэндзля да месца, жыве, зліваецца ў адну непаўторную вясню колеру і душы.

На добрым прафесійным узроўні і з душою выкананы акварэлі Г. Сурмы, мастака, які даўно знайшоў сябе ў гэтым жанры і з поспехам у ім працуе.

Вось такія мае ўражання ад лепшых твораў, якія экспануюцца на выстаўцы.

У. КАСТРАВІЦКІ.

ВЫНІК ТВОРЧЫХ ПОШУКАЎ

Своеасаблівая выстаўка экспануецца зараз у Гродне ў выставачнай зале абласной арганізацыі Саюза мастакоў. На ёй прадстаўлены 48 жывапісных твораў настаўніка Аляксея Паўлавіча Багустава і 75 жывапісных і графічных твораў яго выхаванцаў — вучняў Мастоўскай школы мастацтваў.

Школа існуе з 1978 года. На яе мастацкім аддзяленні займаюцца зараз 50 вучняў ад сямі да пятнаццаці год. Гэта хлопчыкі і дзяўчынкі з Мастоў і навакольных вёсак.

З першых дзён заснавання школы ў ёй пачаў выкладаць выпускнік педагагічнага аддзялення Рыжскай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў імя Т. Залькална А. Багустаў. У

1981 годзе ён становіцца дырэктарам Мастоўскай школы мастацтваў. За чатыры гады яго вучні прынялі ўдзел у 40 выстаўках дзіцячага малюнка ў Гродне, Мінску, Маскве і іншых гарадах нашай краіны, а таксама ў міжнародных выстаўках. У школе створаны музей дзіцячага малюнка, неўзабаве будзе скончана будаўніцтва выставачнай залы для дзяцей.

Сумяшчаючы актыўную арганізацыйную і настаўніцкую дзейнасць, А. Багустаў знаходзіць час і для творчай працы. Гэта выстаўка — яго творчая справаздача за апошнія два гады, вынік няспынных пошукаў і знаходак. Найбольш захапляе мастака прыгажосць

Панямоння, маляўнічага кутка нашага краю.

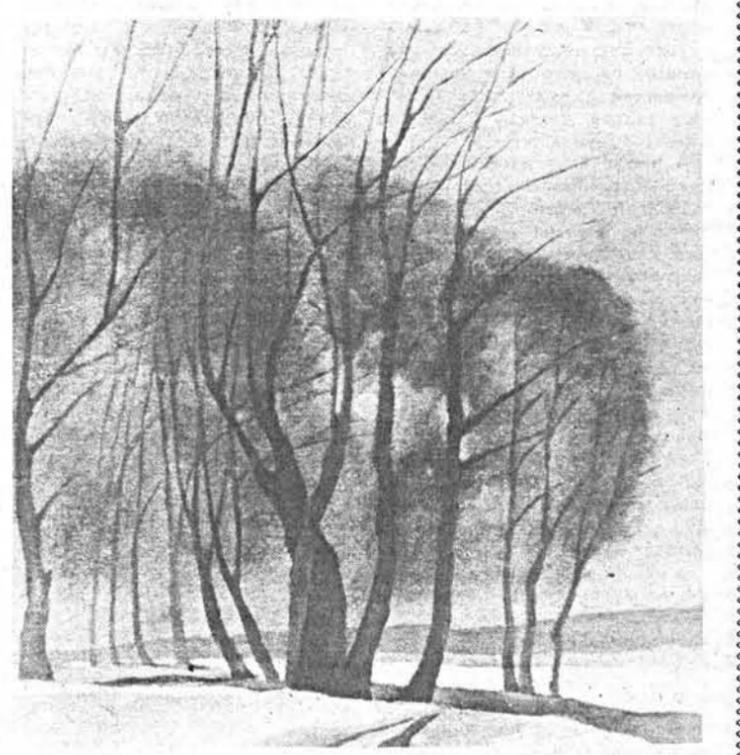
Адным з лепшых пейзажаў мастака з'яўляецца «Сакавіцкі дзень», дзе тонка і паэтычна перададзена вясновае абуджэнне зямлі.

Усе свае веды настаўнік перадае вучням. Ён выходзіць у дзяцей мастацкі густ, пачуццё колеравых суадносін, вынаходлівасць у сродках выразнасці. Вельмі важным фактарам развіцця мастацкіх здольнасцей вучняў настаўнік лічыць работу над кампазіцыяй.

Вядучай тэмай кампазіцыйных работ вучняў, якія прадстаўлены на выстаўцы, з'яўляецца тэма працы калгаснікаў, рабочых. З'явы блізкага і знаёмага жыцця даюць багаты матэрыял для творчых пошукаў.

Такая выстаўка праводзіцца ў Гродне ўпершыню. Яна сведчыць аб новым падыходзе да праблем мастацкага выхавання дзяцей. Настаўнік сваім асабістым прыкладам перадае вучням захапленне мастацтвам, спрыяе стварэнню ў школе творчай атмасферы.

Я. ШУНЕЙКА.

А. БАГУСТАЎ. Сакавіцкі дзень.

ГАЛАСЫ СЯБРОЎ

Цінаваць да ўкраінскай паэзіі прачнулася ў мяне даўно — яшчэ тады, калі мне, студэнцы, падарылі кнігу выбранага Лёсі Украінкі ў арыгінале. Гэту цінаваць падтрымалі і ўзмацнілі творчы і сяброўскія сувязі з маладымі паэтамі братняй рэспублікі.

Сёлета мне давалося прыняць удзел у Сасюраўскіх чытаннях, што праводзіцца на радзіме гэтага «ніжняго» лірыка — у Варшылаўградзе. Мая бібліятэчка папоўнілася новымі кнігамі ўкраінскіх паэтаў, а мой небагаты перакладчыцкі багаж — новымі перакладамі. Іх я і прапаную чытачам штотыднёвіка.

Іаліна КАРЖАНЕУСКАЯ.

Алекса ЮШЧАНКА

Купалінкі

У Вязынцы сінеюць на лугах
Купалінкі —
мо ноч парасыпаля? —
У Вязынцы, дзе першы дзень
Купалы
У непаўторны выправіўся шлях.

Малую кветку гэту не ірвуць
Каханкі — толькі дзівацца
расстаннем.
І вечарам, і на святанні раннім
Купалінкі гараць, а не цвітуць.

Пляшчоце навучаюць нас яны,
Да сэрцаў дакранаюцца, як
быццам
Тут слова Янкі узышло, свіціцца
Любоўю да радзімай стараны.

Купалінкі сінеюць на лугах.
Адсюль у свет паэта выбег
шлях.
І невядома, хто іх так назваў
І хто пасяў між высокіх траў...

Мікола ВІНГРАНОЎСКИ

Ужо ночы пад лістотаю
начуоць,
Дрыжыць азяблы месяц да зары.

Ваду шчупак паслухае — не
чуе,
Лятаюць між сняжынак снегіры.

Смяецца залц з моркваю за
вухам,
Намоклым носам ловіць халадок.
І пахне шышка весела і суха,
І стэп ляжыць — аж адбірае
зрок.

Нам зноўку некалі.
Нам і стагоддзя мала.
Спахопімся, аглядзімся — няма!
Учора лета тут раснашавала,
Цяпер дзівіся: юная зіма!

Сцяжынка ўжо не лашчыцца
пад ногай,
І наркае, а не спявае птах...
Абуемся што лепей на дарогу
І апрацемся на зімовы шлях.

Я абдыму цябе. Цябе я
абдымаю.
Мой белы подых растае ўгары
Цяпер, калі над снегам
пралятаюць
Чырвоныя, як шчокі, снегіры.

Алена БАНДАРЭНКА

І зноў знаёмы змалку шлях
Прывёў мяне пад нашы клёны,
І морак гойлівы, зялёны
Залёг пад вечар у ярах.

А ў небе зоркі зацвілі,
Нібы сланечнікі ў гарадах,
І вербы сэрбныя ля броду
Да ранку носы расплалі.

І з гаю выплыў на сяло
П'янілы водар медацвету.
Ад спёні высямглае лета
У ваду крынічную зайшло.

Па вечнай бацькавай раллі
Гэды ідуць нястрымным крокам.
Чутно, як ходзяць-бродзяць сокі
У паспелым яблыку зямлі.

Яраслаў ЯРАШ

Багацейшы я стаў у каханні
І магутнейшы стаў у бядзе.
Стаў пшачотны, як мак на
святанні.

Неспакой — парушынка пад
веінам.
Песня родная мне, як рака.
Веру ў лёс, а яшчэ ў чалавека —
Як марак у агні маяка.

Панланюся удачы і згодзе,
Не скаруся нядолі, не!
Мая будучыня — ў народзе,
А сучаснасць народа — ва мне.

3 ПАЭТЫЧНАГА СШЫТКА

Іван РУБІН

Рыбакі

Наднямоння

Усе на пасля і на потым
Адкладзены справы на дні.
А хлеб рыбацкі і соллю,

і потам
Уздобраны шчодрэ...
Адным
Хіба што імкнемся жылі —
Для нас берагі зберагчы
І неба празрыстае,
і пласкадонку...

Ідуць рыбакі —
Паданні жывыя...
Падпятае ветрам

азоннае ранне
Скупныя ўсмешкі палоща,
Як жонкі бялізну, палотны...

Жыццём на вадзе — лёс іх пазначан.
На радасці-шчасці —
скупныя гады.

Развяслованы сонца дыск
Услед рыбакам
паплыве за удачай.

Ёсць на свеце твой лужок
Пад крылом у мокрых восені.
Ціха, ціха просіць просіні
Адзінокі твой стажок.

Подых сонца... Вечер мая
Не страе на твар расу.
І таемна, я нясу
Тую памяць, што знікае.
Едкі попел, цяжкі прысак
Слоў тваіх пад тым стажком.
Быў і знік пачаны дом —
Лёгкі смех самотных рысак.

А я попел з рук страю,
Апраўдацца перад кім?
Засціць, засціць вочы дым
І віною прапрастае.

А дачка жыцця сцяжок
Над сваім трымае светам.
А ці быў ён, той стажок?
А ці быў ён, той лужок?
Можна, гэта ўсё ў паэтаў?..

Ноччу дажджамі прамыты
Напоўніцца горад азнам.
Косіць траву на газонах,
І луг усплывае забыты.

Косіць у парках січных
Здаоўга яшчэ да сезону.
Світелы касец сімвалічна
Вострыць касу без звону.

Вострыць, нібы ўспамінае
Луг за Сулою, за домам.
Лёгкім шчымым званам
Звіняць серабрыстыя маі.

Хінецца забытым раем
Трава, як і сум адзінокі.
Далёка, далёка, далёка
Да тых маіх Налібокаў.

Да вёсен і летаў шчаслівых
Сцяжынка вуззе ў тумане.
Спяшаюцца ўсё гараджане,
Спеюць далёкія ліўні.

А ноччу дажджамі прамыты
Напоўніцца горад азнам.
Косіць траву на газонах,
І луг усплывае забыты.

Стопаны стары парог
Будзе бацьку п'едэсталам.
Наймачнейшы той пірог,
Які з печы не дасталі.

І дарога ўсіх дарог
Карацейшая — дадому.
І няма яшчэ трывог,
Пакуль чую матчын гоман.

Хлеба болей не п'якую.
І астыў парог даўно.
Бацька не глядзіць ў акно,
Вернецца сынок пакуль.

Мне ісці балоча доўга
Да сумежных тых узгоркаў.
Даўна ў горле, надта горка
Ад нясплечанага доўгу.

Цяжка цвін — у дамавіну...
Цяжка забіваць акно...
Невядома мне адно,
Як я гэта ўсё паміну.

ЛІСТ У РЕДАКЦЫЮ

Дзе можна пабачыць пажоўк-
лу ад часу тэатральную афі-
шу, на якой пазначаны імёны
выдатных акцёраў, рэжысёраў,
мастакоў далёкага мінулага?..
Дзе пачуць галасы даўно ады-
шоўшых, дарагіх усім нам
спевакоў, якія пакаралі свет
сваім талентам?.. Дзе пагля-

ваць памяшканні для гэтых му-
зеяў. База стварэння фондаў і
экспазіцый музеяў таксама
ёсць амаль што гатовая:
Дзяржбібліятэка БССР імя У. І.
Леніна валодае багацейшым
зборам старадрукаў, рукапісных
і рэдкіх кніг. З яе шасцімільён-
нага фонду можна сфарміра-
ваць цікавейшыя калекцыі і вы-
стаўкі па мастацтве кнігі, кніж-
най графіцы і асабліва па гісто-
рыі беларускай кнігі, пачынаю-
чы ад першых выданняў

ліятэкі БССР імя У. І. Леніна
не мае адпаведных магчымас-
цей для патрэбнай экспазіцыі.
Стварэнне музея-філіяла біб-
ліятэкі — дало б магчымасць і
для разгортвання навуковай
працы, не гаворачы ўжо аб
шырокай асветніцкай дзейнасці
і выкарыстанні таго, што дзеся-
цігоддзямі стаіць на паліцах
кнігасховішчаў. Вялікае значэн-
не мела б і сапраўды музейнае
захаванне найбольш каштоўных
экспанатаў, стварэнне патрэб-

гацці даступнымі для навед-
вальнікаў музея, мець адпавед-
ную гістарычную экспазіцыю,
лекцыйную залу з кінаэкранам
і добрай музычнай апаратурай
для праслухоўвання гуказапі-
саў.

Стварэнне сучаснага музея з
добрымі ўмовамі захавання
экспанатаў дало б магчымасць
вырашыць, акрамя пытанняў
эстэтычнага выхавання і прапа-
ганды мастацтва, яшчэ адну
важную праблему — захавання
арыгіналаў нацыянальнай сцэ-
награфіі: лепшых макетаў і
эскаізаў дэкарацый, касцюмаў,
праграм, афіш, фотаматэрыя-
лаў, дазволіла б мець цэн-
тральную фанатэку беларускай
музыкі і ўсіх жанраў, ну і, вядо-
ма, спрыяла б развіццю да-
следчыцкай справы, падрых-
тоўцы кадраў. А галоўнае —
жыхары і госці беларускай ста-
ліцы мелі б магчымасць па-са-
праўднаму знаёміцца з гісто-
рыяй і дасягненнямі тэатраль-
нага і музычнага мастацтва Бе-
ларусі.

З цягам часу адбыўся ў на-
шай асветніцкай працы нейкі
нядобры перакос: у Мінску
можна пазнаёміцца так ці
інакш з сучасным рэпертуарам
тэатраў, цырка, канцэртных за-
лаў, а мінулага быццам і не
было. Няма дзе паслухаць га-
ласы вядомых беларускіх акцё-
раў, спевакоў, музыкантаў, уба-
чыць ноты, напісаныя рукой
кампазітараў, якіх ужо няма
сярод нас... Ніхто не сумнява-
ецца, напрыклад, у неабходна-
сці Мастацкага музея БССР і
расшырэнні яго экспазіцый
асабліва ў галіне нацыянальна-
га мастацтва, ці музея стара-
жытнага мастацтва і культуры
АН БССР. Не менш патрэбна
музейная праца па прапагандзе
тэатральнай і музычнай культу-
ры беларускага народа, іх гісто-
рыі.

Рэканструкцыя старога цэн-
тра Мінска, аднаўленне буды-
нка ратушы, дзе некалі быў ма-
ленькі тэатр, у якім выступаў
сам вялікі Каратыгін, можа
даць магчымасць стварэння не
толькі камернай тэатральнай
сцэны, але і экспазіцый тэат-
ральна-музычнага музея. Трэба
толькі ўсё загадзя прадугле-
дзець і ўжо зараз пачаць рабо-
ту па зборы матэрыялаў, рас-
працоўцы праекта інтэр'ераў.

Хоцацца верыць, што энтузі-
ясты знойдуцца, адгукнецца
Міністэрства культуры БССР,
творчыя арганізацыі, архітэктары,
і справа па-добраму пойдзе
ў добры час.

В. ДЫШЫНЕВІЧ,
галоўны бібліяграф
Дзяржаўнай бібліятэкі
БССР імя У. І. Леніна.

дзець рэдкі фаліант?.. Адрас —
тэатральна-музычны музей і
музеі кнігі, якіх у краіне ста-
ноўіцца ўсё больш. Многія з
іх маюць вялікія традыцыі ў
справе захавання і папуляры-
зацыі культурных каштоўнасцей
народа, эстэтычным выхаванні
працоўшых.

Вось, напрыклад, цэнтральны
музей імя А. А. Бахрушына ў
Маскве, які існуе амаль дзевя-
носта год. У ягоных фондах —
паўмільёна каштоўнейшых экс-
панатаў па гісторыі айчынай і
загранічнай драматургіі і музыч-
нага тэатра, вялікая бібліятэка
і фонды гуказапісу.

А якое значэнне ў тэатраль-
ным жыцці Ленінграда мае яго
тэатральны музей!..

Усё часцей мы чуем пра тое,
што сённяшнія музеі кнігі з
іх цудоўнымі экспазіцыямі, экс-
курсійнай і лекцыйнай працай
сталі сапраўднымі цэнтрамі
культурна-асветніцкай дзейна-
сці, дзе захоўваюцца і вывуча-
юцца кніжныя скарбы народа.
Яны ёсць у Маскве, Кіеве,
Львове, Алма-Аце, Саранску,
Улан-Удэ, Свярдлоўску, Казані,
Тарту, Адэсе, рыхтуюцца да
адкрыцця ў Астрозе, Суздаль,
Душанбе, Ульянаўску і іншых
гарадах краіны.

У нашай рэспубліцы, як вядо-
ма, ні музея кнігі, ні тэатраль-
на-музычнага музея, на жаль,
яшчэ няма. Патрэбны ж яны
вельмі. Рэстаўрацыйная работа
ў Верхнім горадзе Мінска, у
Троіцкім прадмесці дае рэаль-
ную магчымасць ужо зараз ра-
цыянальна вызначыць і сплана-

Ф. Скарныны да нашых дзён.
Можна дапоўніць іх рэпрадук-
цыямі і муляжамі асабліва каш-
тоўных беларускіх рукапісаў і
кніг, якіх у рэспубліцы няма.
Ёсць магчымасць паказаць усе
беларускія кнігі, што атрымалі
айчыныя і міжнародныя ўзна-
гароды за лепшае мастацкае
афармленне і паліграфічнае
выкананне. Ёсць багатыя матэ-
рыялы і для маючых вялікае
ідэалагічнае значэнне стэндаў
першавыданняў твораў К. Марк-
са, Ф. Энгельса, У. І. Леніна,
нелегальнага рэвалюцыйнага
друку, перыёдыкі часоў пер-
шай рускай рэвалюцыі і Каст-
рычніка, беларускага партызан-
скага друку Вялікай Айчынай
ваіны і інш. Усё гэта выкліка-
ла б несумненную цікавасць
насельніцтва.

Мы ўжо не кажам аб такіх
рарытэтах, як першыя друкава-
ныя заходнееўрапейскія кнігі
— інкунабулы, або ўзоры кніж-
най аздобы розных часоў —
мініяцюр, арнаментаў, гравюр-
ілюстрацый, пераплётаў. А пры-
жыццёвыя выданні класікаў лі-
таратуры, ілюстрацыі сучасных
мастакоў...

Усяго не пералічыш. Магчы-
масці велізарныя, асабліва, калі
да гэтага далучыць выстаўкі
са скарбаў іншых бібліятэк і
музеяў сталіцы, якія б можна
было рабіць па адзіным каар-
дынацыйным плане. Зараз гэтыя
кніжныя багацці вядомы толькі
спецыялістам-гісторыкам кнігі,
ды і то ў вельмі абмежаванай
частцы сваёй. А дзел стара-
друкаў і рэдкіх кніг Дзяржбіб-

ных муляжоў, рэпрадукцый,
набыццё спецыяльнага абста-
лявання. Стварэнне музея, без-
умоўна, актывізавала б развіц-
цё даследчай працы ў галіне
кнігазнаўства і выдавецкай
справы і паслужыла б базай
для падрыхтоўкі і павышэння
кваліфікацыі бібліятэкараў, біб-
ліяграфістаў, гісторыкаў, палігра-
фістаў, працаўнікоў выдавецт-
ваў, кнігагандлю рэспублікі. У
стварэнні музея кнігі вельмі за-
цікаўлены спецыялісты шматлі-
кай професій і самыя шырокія
колы насельніцтва.

Ёсць рэальная база і для
стварэння тэатральна-музычна-
га музея БССР. Гэта архівы і
так званыя музеі асобных тэ-
атраў рэспублікі, якія зараз
амаль усе знаходзяцца ў вель-
мі нядобрым становішчы, матэ-
рыялы з фондаў Беларускага
тэатральнага аб'яднання і адпа-
веднага інстытута АН БССР, ка-
лекцыя, створаная дзякуючы
энтузіязму выкладчыкаў і сту-
дэнтаў Бэлдзяржкансерваторыі,
у якую ўваходзяць матэрыялы
па гісторыі музыкі, нотныя ру-
капісы Беларускага аддзялен-
ня Музфонду СССР, фонды ін-
шых арганізацый. Шмат можна
здабыць, робячы фотакопіі ў
архівах і бібліятэках, перазапі-
сы ў фанатэках сталіцы — на
радыё, тэлебачанні, у Дзярж-
бібліятэцы БССР імя У. І. Лені-
на, Бэлдзяржкансерваторыі, у
фальклорных зборах АН БССР,
дамоў народнай творчасці
і г. д. А колькі матэрыялаў у
архіве кінафотадакументаў!..
Трэба толькі зрабіць гэтыя ба-

КРЫТКА, БІБЛІАГРАФІЯ

БРЫГАДА. 9 чалавек на чале з тэхнікам-будаўніком Сіневым Іванам Сцяпанавічам, атрымала адказнае заданне правесці тапаграфіка-адзіннічныя работы ў раёне ракі Баргузіна. Брыгада — гэта тыя самыя людзі, душа якіх «рвецца на волю, на прастор», што бягуць «ад тлуму, гулу, едкага

З першага знаёмства з героямі адразу і не адкажаш на пытанне, чаму кожны сезон гэтыя «летуценнікі» зрываюцца з асноўнай работы і едуць на заробкі, дзеля чаго не шкадуець сябе, рызыкуюць, церпяць неўладкаванасць, холад і г. д. Што важней для іх — грошы ці праца, асабістае шчасце ці выкананне плана? Што датычыць грошай, то і на сучаснай вытворчасці рабочыя нядрэнна зарабляюць і не трэба рызыкаваць сямейным дабрабытам.

прагрэсу», а звычайная неабходнасць, патрэба. Добра ўсведамляючы каштоўнасць сваёй працы тут, на Поўначы, ён гаворыць: «...Не грошы пацягнулі мяне сюды, за трыдзеці зямель, не доўгі рубель...» Письменник пераканаўча паказвае, як многа значылі ў яго духоўным пасталенні месяцы, праведзеныя ў брыгадзе, як паступова вызваліўся ён ад рамантычных ілюзій юнацтва, пачынаў глыбей разумець і ацэньваць людзей, якія жылі і працавалі

ла яечка ў чужое гняздечка — і пырх, паляцела далей. Бесклапотная шэрая зязюлька...» Абывацельскай псіхалогіі Шчыгла аўтар супрацьпастаўляе высокую духоўнасць і прыгажосць чалавека-творцы.

Не выпадкова героі «Баргузінскага лета» так многа гавораць і думаюць пра сэнс жыцця, пра каштоўнасць кожнага пражытага дня, аб тым, як павінен паводзіць сябе чалавек у штодзённых, звычайных абставінах. Сімпацы аўтара рамана на баку такіх герояў, як Сінеў, Міхалёў, Бокуш, Корнеў, Гардуноўскі, — людзей самастойнага выбару, якія дзейнічаюць па цвёрдым унутраным перакананні і таму не адступаюць ад сваіх жыццёвых прынцыпаў. Перад намі не дзялікі-адзіночкі, прагныя да нажывы, а калектывы, які добра разумеюць пастаўленую перад ім адказную задачу.

А. Масарэнка ў паказе складаных сацыяльных, псіхалагічных, духоўных праблем сучаснасці востра рэагуе на прыкметы нашага бурнага тэхнічнага стагоддзя. Блізкасцю да жыцця, сацыяльных фактараў абумоўлена рэалістычная пераканаўчасць не толькі галоўных герояў «Баргузінскага лета», але і многіх этнаграфічных, бытавых сцэн, створаных у працэсе асэнсавання народнага побыту. Яны натуральны і неспрэчна ўключаюцца ў аўтарскае апавяданне, садзейнічаюць яго жывасці і цікавасці.

Ад народнага жыцця, працы рабочых-сезоннікаў неаддзельна і прырода, якая ў рамана становіцца вялікай, важнай тэмай. І суровы Байкал, і непраходная тайга, і ўрачыста-велічны Баргузінскі хрыбет — усё гэта даволі актыўна ўдзельнічае ў руху сюжэта і ў сістэме чалавечых узаемаадносін.

Письменник горача выступае за ахову безабароннай прыроды, сапраўды чалавечых адносін да яе (гэтая праблема ўвесь час у цэнтры ўвагі), за тое, каб людзі ўбачылі і адчулі прыгажосць прыроды, зберагалі яе, каб у наваколлі Баргузінскага хрыбта адвечна жылі і збурны, якія становяцца ў рамана сімвалам святла і добра. Думка аб тым, што ва ўзаемаадносін-

нах з прыродай правяраюцца маральныя ўстоі чалавека, як бы цэментуе ўвесь твор, надае яму незвычайную цэласнасць і змястоўнасць.

Раман «Баргузінскае лета» з'явіўся для А. Масарэнка ў пэўным сэнсе «пробай п'яра». Адмаўляючыся ад прывычнага і добра засвоеннага ім жанру апавядання і аповесці, празаік робіць спробу стварыць твор шматпланавы, з некалькімі сюжэтнымі лініямі. Лепшыя яго старонкі сведчаць, што аўтар у цэлым справіўся з пастаўленай задачай.

На шляху да мастацкага ўвасаблення задуму малады раманіст сустрэўся і з пэўнымі цяжкасцямі: яны хаваліся як у абраным матэрыяле, так і ў адсутнасці адпаведнага творчага вопыту ў новым жанры. Перад аўтарам «Баргузінскага лета» паўстала задача паказаць складаную сістэму сувязей і ўзаемаадносін герояў, з дастатковай выразнасцю выявіць індывідуальныя і тыповыя рысы іх характараў. Аднак у імкненні да эпічнай аб'ектыўнасці, да глыбокага раскрыцця ўнутранага свету герояў, аўтару не заўсёды ўдаецца ахапіць падзеі і герояў ва ўсёй іх складанасці і паўнаце.

У рамана многа сцэн сапраўды напружаных, цікавых, але ў чытача застаецца адчуванне іх незавершанасці. Часам аўтар надзвычай паспешліва вядзе сваіх герояў да таго ці іншага жыццёвага выніку, не дбаючы пра паступовае развіццё чалавечага лёсу, глыбокага яго асэнсавання.

Відавочна, што там, дзе А. Масарэнка ідзе не ад гатовых рашэнняў, а «здабывае» абагульняючы сэнс з жыццёвага мора фактаў, ён дасягае поспеху. Найбольш удалымі ў рамана з'яўляюцца тыя мясціны, дзе адчуваецца непасрэдная жыццёвая аснова, цвёрды грунт асабістага вопыту (сцэны, звязаныя з вобразамі Сінева, Бокуша, Міхалёва).

У цэлым раман «Баргузінскае лета» засведчыў, што А. Масарэнка не выпадкова звярнуўся і неабыхавваў да рабочай тэматыкі, якая добра раскрыла яго творчыя магчымасці.

Валянціна СМЫКОЎСКАЯ.

смуроду выхляпных газаў, удыхлівых дымоў заводскіх каміноў» горада. Відавочна, што ў гэтым імкненні герояў «Баргузінскага лета» ўвасаблены імпульсы, характэрныя для сучаснага чалавека, сучаснай эпохі. Не выпадкова, што менавіта дарога становіцца ў рамана не асобным эпізодам біяграфіі персанжаў, а спосабам іх жыцця, сапраўдным прызначэннем (брыгадзір Сінеў, напрыклад, п'ятнаццаць год працуе ў экспедыцыі, Міша Вуцёха трэці раз удзельнічае ў палявых работах), яна дапамагае ім знайсці сваё месца ў жыцці.

Агульнае, што аб'ядноўвае гэтых розных па прафесіі, звычаях і поглядах людзей, тое, што ў неўладкаваным жыцці яны пачынаюць усведамляць сябе сапраўднымі людзьмі, гаспадарамі і творцамі не толькі свайго асабістага лёсу, але і народнага дабрабыту. «... Людзі гэты асаблівыя, — піша пра іх аўтар, — рупліўцы тыя яшчэ, да працы прагныя, цягам цягнуць, высільваюцца ад цямна да цямна...»

А. Масарэнка. Баргузінскае лета. Раман. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1982.

Сацыялагі, даследуючы гэтую даволі распаўсюджаную сёння з'яву (мы маем на ўвазе цякучасць рабачай сілы), устаноўлілі, што першапрычынай павышанай цікавасці да перамены месца з'яўляюцца умовы працы, сама атмасфера вытворчага жыцця, сямейныя абставіны. Паслухаем, што гавораць пра гэта героі А. Масарэнка. Брыгадзір Сінеў прызнаецца: «...Еду іменна туды, дзе больш за ўсё патрэбны — не па лёгкі кус хлеба, не лайдачыш. А калі часам пацяраць прыйдзецца — пацяраплю, калі трэба будзе праз сілу дзе ўзяць — вазьму праз сілу... Поўнач любіць моцных душой і цела, пот і мазлі!»

Сінеў побач з матэрыяльнай зацікаўленасцю («Дэмабілізаваўся, а трэба ж апратку набыць? Трэба. Маці і сястры памачы трэба? Трэба.») на першае месца ставіць асабістасці складу свайго характара. «...Летуценнік я ўсё-ткі па натуре, змалку рамантыкай жыву», — прызнаецца ён.

Для маладога рабочага Бокуша грошы таксама «не з'ява, не падзея», «не галоўны козыр

вакол яго, як пачаў усведамляць, што ён — чалавек, які тут патрэбны. Гэтую ісціну добра засвойвае і яшчэ адзін член брыгады Сінева — пачынаючы письменнік Міхалёў, які таксама настойліва шукае сваё месца ў жыцці.

Сённяшні жыццёвы ўзровень у нашай краіне настолькі вырас, што мала каго задавальняе толькі матэрыяльны бок чалавечага існавання. Супрацьчыста спажывецкага падыходу да жыцця выступае аўтар «Баргузінскага лета», асуджаючы маральныя ўстоі такіх сваіх герояў, як Шчыгол, Шумок — людзей па натуре працавітых, але прагных да грошай, «да прывазных ануч і цацак, джынсаў», да «старызны ўсялякай». Ён ніяк не можа пагадзіцца з жыццёвай філасофіяй «рабацягі» Шчыгла, які працягвае сябе ў жыцці тым мешчанінам, абывацелю, якому няма нічога больш цікавага, чым свая ўласная выгада, свае ўласныя жаданні: «Ты падобны на пушчку пералётную, — кідае ў вочы Шчыглу Сінеў свой папрок. — І не на шпака ці там шчыгла, як мне раней здавалася, а на шэранькую зязюльку: падкла-

тыражамі. Нярэдка — у апрацоўцы пісьменнікаў і вучоных-фалькларыстаў, а то і ў перакладзе або з усёдазваляючым словам «паводле»...

На вялікі жаль, пад усім гэтым часам хаваюцца не толькі ўдумлівае шліфаванне тэксту, пераасэнсаванне яго ў адпаведнасці з нашым сённяшнім часам, але і звычайныя спробы проста «асучасніць» твор. Не важна за кошт чаго — мовы ці спосабаў руху герояў (бабаяга, напрыклад, са ступы можа перасесці ў касмічную ракету і г. д.). Гэткія адносіны да фальклорных твораў насцярожваюць і турбуюць.

Трэба адразу сказаць, Ніна Мацяш вельмі сур'ёзна паставілася і працавала над сваім творам. Гэта адчуе кожны, хто прачытае казку (а яна ў аднолькавай ступені карысная і дзецям і іх бацькам). Па-першае, з чыстай і поўнай народнай крыніцы шчодрата зачэрпнутая далёка не бескарыснае нашаму сучасніку. Так, даўно няма тых каралеўскіх стараст і ім падобных нелюдзяў, а вось звычайныя людскія зайздрасці і няўдзячнасць — не-не ды выторкаваюцца ў нашым паўсядзённым жыцці, абурваюць нас. У гэтым — скразная лінія казкі, а паралельна ёй — яшчэ адна: дабро на дабро адгукаецца.

Зразумела, сюжэт «Казкі пра суседзяў, змяю і мядзведзя» ўвабраў у сябе некаторыя мо-

манты названага ўжо фальклорнага твора. І разам з тым, у аснове сваёй ён арыгінальны і самастойны. Гэта відаць з першых жа радкоў.

Неяк Ясь у дзень асенні
Сек у лесе дрывы.
Раптам чуе — дзіўны лямант.
Совы?
Ой, не совы!..

І такі знаёмы голас
З ямы той нясецца!
Ясь вушам сваім не верыць:
— Гэта ты, суседзе?

Перш за ўсё пазтэса паклапацілася, каб дзеянне было дынамічным, трымала нашу ўвагу да самага канца. Выцягнуў нарэшце ўслед за мядзведзем і змяёй Ясь суседа свайго і ў адказ на ягоную кляцбу ў дружбе і вернасці толькі ўсмінуўся: «Пустое, падсілкуйся лепш» і працягнуў суседу лусту хлеба. Усяго адзін штрых, а нам, чытачам, яшчэ мацней падабаецца Ясь. Наогул, гэты вобраз удаўся аўтарцы «Казкі пра суседзяў, змяю і мядзведзя». Ясь па-сялянску нешматслоўны, але надзелены сваёй уласнаю жывой моваю і, што не менш важна, сапраўдным народным светаспрыманнем. Вось здарылася бяда, злізала полымя падвор'е, і пазтэса гэтак перадае душэўны стан свайго героя:

Што ж рабіць?
Што ж чыніць?
Слёзы вочы засцяць...
За што рукі зачаліць?
Голаў дзе прыкласці?!

Знайшла Ніна Мацяш і вельмі дакладныя словы, каб перадаць вялікую Ясеву радасць, калі яму аддзячылі вызвалення з ямы змяя і мядзведзь. Убачыў ён прыведзеных мядзведзем коней, і «гулка радасць калыхнула сэрца», а брыльянтовы камень, падараваны змяёй, «аж гарэў у цемры, як сляза скупая». Гэтай «скупой слязою» сказана, паказана вельмі шмат: і Ясева ўдзячнасць, і неацэнная каштоўнасць падарунка...

Каларытным атрымаўся і вобраз суседа, які быццам выпалены з нашага штодзённага жыцця. Адно тое, што ён у казцы згубіў нат імя, ужо сведчыць пра многае. Натуральна ўвайшоў у тканіну твора і следчы, якому сведчаць звяры аб сваіх падарунках, зробленых Ясю.

Пераказваць казку, думаю, няма патрэбы. У заключэнне хачу колькі слоў сказаць пра ілюстрацыі Уладзіміра Савіча. Яны выкананы з густам, удача дапаўняюць тэкст. І яшчэ. Кожная з ілюстрацый — гэта сцэнка з беларускай даўніны з яе вопраткай, звычаямі, музычнымі інструментамі.

Думаецца, «Казка пра суседзяў, змяю і мядзведзя», выдана з фантазіяй, на добрым паліграфічным узроўні, знойдзе свайго ўдзячнага чытача.

Уладзімір ЯГОЎДЗІК.

НА КРЫЛАХ КАЗКІ

Можна адно парадавацца, як актыўна працуе ў нашай літаратуры Ніна Мацяш. І, трэба зазначыць, актыўнасць гэтая не шкодзіць якасці яе вершаў, перакладаў, артыкулаў, а, наадварот, выяўляе перад намі асобу вельмі рознабаковую і разам з тым па-сапраўднаму патрабавальную да сябе.

Не забывае Ніна Мацяш і пра самых маленькіх чытачоў і гледачоў. У сярэдзіне сямідзесятых гадоў яна выдала для іх кніжку «Два браты і сакера», напісала некалькі п'ес, дзве з якіх — «Крок у бесмяротнасць» і «Прыгоды трох парасят» — былі пастаўлены брэсцкім абласным тэатрам лялек. Абедзве гэтыя пастаноўкі і сёння памятаюць у дзіцячых садах і школах Брэстчыны, чакаюць новай сустрэчы з героямі п'ес.

Н. Мацяш. Казка пра суседзяў, змяю і мядзведзя. Мінск, «Юнацтва», 1982.

І вось нядаўна на паліцах кнігарань рэспублікі з'явілася новая кніжка пазтэсы для дзяцей — «Казка пра суседзяў, змяю і мядзведзя», напісаная паводле народнай казкі: якой канкрэтна — не пазначана, але, думаецца, у аснову пакладзена казка «Як звяры адгадзілі чалавеку». Прачытаць гэты фальклорны твор можна ў адным з тамоў серыі «Беларуская народная творчасць». Сюжэт казкі, запісанай М. Федароўскім у канцы XIX ст., такі. Налпа, мядзведзь і змяя трапілі ў яму. Іх выратоўвае чалавек, якому яны пасля аддзячаюць добром. Аднак, як зазначана ў каментарыі да казкі, «сацыяльную накіраванасць твору надае вобраз абаронцы няроўнасці і несправядлівасці каралеўскага старасты, пакаранага за здзекі над селянінам».

Як вядома, попыт на старыя бабуліны казкі ў наш тэхнічны вучоны век не паменей. Яны штогод перавыдаюцца вялікімі

3 ПАЭТЫЧНАГА СШЫТКА

Яўген МІКЛАШЭУСКИ

Усё, чаго не разумею,
Спрабую зразумець.
Чаго я некалі не ўмеў —
Хачу цяпер умець.
Як поўня, пачуццё было —
Дзе тое пачуццё?
На пошук шмат гадоў пайшло —
Амаль усё жыццё.
Чаму я марыць не магу
І захапляцца зноў?
І ўсхвалявана не бягу
Да ўзлескаў і гаёў?
Я не бягу, як на бяду, —
Іду паволі я.
Як быццам тое, што знайду, —
Знаходка не мая.
І мо таму, што я іду,
А не бягу туды,
Я больш прайду і больш знайду
І ўцехі, і бяды.
Нібы, як буду спакойней
Я на жыццё глядзець,
Гарэць не буду, як раней, —
Пачну дымець ледзь-ледзь.
Нібы, чым буду спакойней
Я некуды ісці.
Тым будзе смерць мая далей —
Я ўсё зраблю ў жыцці.
Калі цякло, калі пякло —
Не дзьмула ж за каўнер...
Якое пачуццё было,
А дзе яно цяпер?!.
Ды я не б'юся галавой,
Як рыба на лёд,

Аб тую сценку, за якой —
Ні думак, ні турбот.

Мы тое, што маем, — не цэнём
І некуды з родных хацін
Услед за сваім летучнем
На крылах надзеі ляцім.
Ды гэта — васковыя крылы:
Ва ўсіх нас — Ікаравы ўзрост...
І вось пад свае небасхілы
Брыдзём мы панура наўпрост.
І толькі за тое, што мелі,
Мы крылы надзей аддалі б!
Ды нешта мы ўсё ж зразумелі
Пад небам няродных сляб.
І што на знаёмым палетку
Маглі б мы адкрыць ці знайсці,
Калі б сваю папараць-кветку
Штодня не шукалі ў жыцці?!

Любі ў жыцці,
як май зялёны,
Слату і восенскую млоць.
Прышоўшы ў гэты свет шалёны,
Прымі жыццё, якое ёсць.
Ды, верачы ў дабро людское,
Не забывай, што ёсць і зло.
Хіба твой клопат не пра тое,
Каб на зямлі святлей было?
Ці не табе спявае Сольвейг,
Як трэба жыць, чакаць, любіць?
Каб зразумець яе,
што-кольвек
І сам павінен ты зрабіць.

Узмор'е... Сіне марская стыхія —

І ў сэрцы прыбой не сціхае!
Нібы аб уцёс, свае хвалі сівыя
Жыццё аб яго разбівае.

Прылівы, адлівы... На ім, як на ўзмор'і,
Прыбой не сціхае ніколі:
Настрой сапсуецца, нібыта надвор'е,
І ветразь надзей на прыколе.

А потым і зноў блісне раница мая
Смарагдамі першага ліця,
І радасць, як сонца ў тумане, заззяе,
У песні, шукаючы выйсце...

Прыліў то адступіць, то з шумам нахлыне,
І кожны прыліў пачуццёвы
На сэрцы трывогу і смутак пакіне
Ці радасць за поспех жыццёвы.

Паводна з поплава сышла,
Паветра —

сіняе і цёплае!
Падняўшы феерверк святла,
Абдаўшы хвалююца цяпла,
Надзая крылы падняла —
І ў сэрцы радасць ажыла,
Як і трава на гэтым поплаве.

Выношваў юнацкую мару —
І раптам панесла яе!
Збіраюцца ў чорную хмару
Бланітныя мары мае.

Я змокну пад ліўнем нязвычайным,
І ён, калі сціхне на міг,
Паветрам паслянавальнічым
Напоўніць, як ветразі, іх.

ПРОЗА

НАМАРАЗЬ НА ШЫБАХ схавала яе ад Мажанава. Некалькі дзён Мажанаў не бачыў яе за акном, што было амаль уровень з тратуарам, не бачыў прывычную карціну — доўгія рады швейных машынак, асветленыя лямпамі дзённага асвятлення жаночыя твары...

З-за марозу Мажанаў намнога скарачаў па часе шлях на работу. З дому ён выходзіў як звычайна — а палове восьмай, але ісці ў свой праектны інстытут няспешна не мог — вельмі ўжо марозіла. Можна было і зусім не мерзнуць, а сесці ў аўтобус і праехаць тры прыпынкі, але Мажанаў ненавідзеў аўтобуснай таўханіны.

Вуліца, па якой ён праходзіў, была знаёмай да драбніц. Усё жыццё ён, здавалася, толькі і рабіў, што вымяраў крокамі гэту вуліцу. Мажанаў мог бы запроста,

новага матора. Тэрміны падціскалі і галоўны большую частку часу праводзіў за кульманам. Бадай, сёння можна было б усё закончыць. Усе чакаюць менавіта ад яго смелага рашэння. Рашэнне было. Засталося толькі разабрацца ў дэталях. Мажанаў падышоў да кульмана і злавіў сябе на тым, што думае пра словы Ніны і ні пра што іншае. Мажанаў і раней ведаў, што ў бюро гавораць пра яго падобнае. Два гады назад ён прыйшоў з жонкай на адну з інстытуцкіх урачыстасцей. Гэта многіх здзівіла. Ніколі нават словам Мажанаў не абмовіўся пра жонку, быццам яе ў яго і не было. Жылі яны без сварак, не любячы адзін аднаго. Кожную раницу ішлі на работу — ён у праектны інстытут, жонка — у школу, вечарам хадзілі ў кіно, у госці... Час ішоў непрыкметна, аднолькавыя дні змяняліся дакладна такімі ж, падобнымі... Мажанаў стаў паважаным спецыялістам. Пра яго гаварылі, праўда, што для яго гэта не поспех, што ён здольны на большае. Але яму самому ніколі не хацелася большага. Можа, і на самай справе ў яго не было ў жыцці высокай мэты?

Мажанаву захацелася, каб чарцёжніца Ніна даведалася аб жанчыне за акном. Тады яна, бадай, перастала б шкадаваць яго. Мажанаў усміхнуўся гэтай думцы. Ён нікому не змог бы даверыць гэту тайну. Жонка, безумоўна, адчувае перамену ў ім. Жанчыны заўсёды адчуваюць перамены ў мужках. У той першы дзень, калі яму ўсміхнулася жанчына за акном, як у думках называў яе Мажанаў, ён раптам спыхаўся — а што, калі яна ўсміхнулася проста так. З-за яго цыбатай фігуры. Ён сказаў жонцы, што яму час купіць новую шапку або лепш за ўсё партфель чорнага колеру. Ён пачаў сачыць за сабой — старанна галіцца, прасваць кожную раницу штаны. Яшчэ яму здавалася, што жонка зайздросціць таму невядомаму для яе, што адбываецца з ім.

Ён доўга прасядзеў за сваім сталом, так і не паспеўшы нічога зрабіць. Мажанаў са шкадаваннем падумаў пра гэта і выйшаў з кабінета. Ён прайшоўся з канца ў канец па бюро, у якім працавалі стомленыя за дзень інжынеры, і яму зрабілася няёмка перад імі.

Яго таленавіты супрацоўнік Юра Супееў адарваўся ад кульмана. Спытаў:

— Што ў вас, Усевалад Мікалаевіч?

— Сёння нічога, Юра.

— А я ўпёрся і ні з месца. Д'ябальшчына нейкая. І ўсё быццам ясна...

Жэстыкулюючы рукамі, Юра расшыфроўваў галоўнаму сваю задуму, галоўны Юру слухаў, але ў сутнасць справы ўнікнуць так і не змог.

— Добра, добра, Юрачка. Мне ўсё ясна. Я дакладна па такому ж шляху пайшоў. Заўтра мы ўсе і закончым.

— Дагаварыліся. Заўтра, значыць...

А Мажанаву здалася ў словах Юры зусім іншае: «Ды ты што, з глузду з'ехаў, стары. Гарым жа, цягнуць далей няма куды...» Мажанаў і сябе і супрацоўнікаў прывучыў не глядзець на гадзіннік, калі спраў неўраўнаважана. — Так і зробім, — яшчэ дадаў Мажанаў і пайшоў.

— Ну і шэф... — прамовіў Супееў.

А чарцёжніца Ніна глянула на яго з мудрай спагадлівасцю.

— Яму патрэбен штуршок. Ён жа геній, Мажанаў, — сказала яна загадкава.

2.

Мажанаў прайшоў па сваёй вуліцы, павярнуў у двор дома, у якім жыў, і зразумеў раптам, што дамоў яму ісці не варта. Яму здавалася, што сёння ён не вытрымае і ўпершыню за ўвесь час сарвецца. Ён не ведаў як менавіта можа гэта адбыцца, але адчуваў унутры непрыемны халадок — прыкмету неўраўнаважанасці. Ён пастаяў на ганку дома, прывітаўся з суседкай і адкрыў нарэшце дзверы кватэры. Было вельмі ціха. Мажанаў распрануўся і прайшоў у пакой. Наташа рыхтавалася да ўрокаў. Яна паднялася, каб пайсці на кухню, але ён сказаў:

— Я не хачу есці.

Яна зноў уселася за стол, а Мажанаў паспяшаўся ў спальню, і пачаў гартаць газеты.

— Сярожа не званіў? — спытаў у жонкі праз некаторы час.

— Званіў.

— Ну і што?

— Я сказала, што мы не прыйдем, што ты вельмі заняты і позна будзеш у сваім бюро.

— Дзякуй...

— Лепш быць дома, чым маўкліва сядзець у гасцях і псаваць усім настрой. Мажанаў прамаўчаў. Ён пашкадаваў, што дома няма сына — па чацвяргях у яго трэнероўкі, і дамоў Алёшка прыйдзе не хутка. З ім можна было б пагаварыць пра хакей і згуляць некалькі партый у шахматы. Мажанаву захацелася хутчэй пайсці. Усё роўна куды. Ён накінуў паліто і пайшоў да выхаду.

— Куды сабраўся? — спытала Наташа, глядзячы ў сшыткі.

— Якога д'ябла?! — раптам гаркнуў Мажанаў.

— Ты пра што? — спытала яна і зрабіла спробу ўстаць, але так і засталася сядзець.

— Пра тое, што табе зусім абьякава куды мне ісці.

Наташа чыркнула запалкай і глыбока зацягнулася. Курыла яна рэдка. Цяпер ёй вельмі захацелася закурыць.

Калі яна яшчэ раз глянула ў ягоны бок, Мажанава ўжо не было.

Міхась КАЦЮШЭНКА

Жанчына ў акне

А П А В Я Д А Н Н Е

з заплішчанымі вачамі абрысаваць кожны дом, нават камяні на маставой... І ўсё ж ён знаходзіў кожную раницу ў сваёй вуліцы новыя рысы. На ёй не паспявалі вырасці за ноч дрэвы, і тралейбусы ўсё гэтак жа аднолькава запаўзалі і выпайзалі з парка, побач з якім жыў Мажанаў. Ён амаль не сустракаў на сваёй вуліцы новых твараў. Знаёмыя твары мужнелі або старэлі, іншых ён ніколі больш не сустракаў. Яны зніклі з жыцця, часцінка яюга была для іх і гэта вуліца. Зрэдку Мажанаў складаў пра гэта кароткія і наогул не вельмі ўдалыя чатырох-радкоўі, якія тут жа забываў.

Кожную раницу Мажанаў праходзіў міма мастацкай майстэрні тэатральнага таварыства. Ён добра ведаў у твар усіх жанчын-краўчых. Неяк Мажанаў убачыў у майстэрні новенькую. Месца ёй дасталося не самае лепшае — у далёкім, цёмным кутку. Відаць, для таго, каб атрымаць месца за машынкай каля вялікага светлага акна, неабходна было правесці ў майстэрні не адзін год. Незнаёмка ці то адчула ягоны позірк, ці то проста выпадкова ўзяла вочы і паглядзела на Мажанава. Яна ўсміхнулася яму і ён таксама. Краўчыха не была асабліва прыгожай, але Мажанаў не мог ёй не ўсміхнуцца. Быў у яе твары нейкі непаўторны выраз.

У той раз Мажанаў ішоў і ўсміхаўся амаль да праектнага інстытута, у якім працаваў галоўным інжынерам. Незнаёмку Мажанаў бачыў кожную раницу, і кожную раницу яны ўсміхаліся адзін аднаму. Цяпер жа мароз зацягнуў вокны, і Мажанаў не мог бачыць яе.

Дзверы ў бюро былі крыху прыадчынены, і да Мажанава данесліся два жаночыя галасы. Ён зайшоў бы адразу, але гаворка ішла пра яго.

— Нашаму галоўнаму патрэбен штуршок. Ён здольны інжынер, але і толькі. Геніяльнымі людзей робіць пачуццё да жанчыны. Я бачыла яго з жонкай.

Далей Мажанаў пачуў няпэўны гук.

Ён нахмурыўся і рвануў на сябе дзверы. Чарцёжніца Ніна, якую Мажанаў збіраўся за стараннасць перавесці ў тэхніку, асеклася на паўслове. Яе круглыя шчокі паружавелі.

— Добрай раницы, — сказаў Мажанаў і прайшоў праз свой кабінет. Зняў паліто, пацёр задубелыя рукі. Глянуў на кульман, да якога быў прышпілены лініямі ліст паперы. Два месяцы мажанаўскае бюро білася над адным з вузлоў

МАКСИМУ ТАНКУ

Часта, аб сустрэчы з Вамі марачы,
Бег я хлапчуком на бераг Нарачы...
Бо казалі: там Вы напрудвесні,
Як бурштын, свае збіралі песні,
Там не раз Вы сустрэкалі вёсны,
Як рыбак, у рукі бралі вёслы.

Човен Ваш гайдалі лёгка хвалі...
Вы сляды паўстанцаў адшукалі.
Іх адчулі сэрцам — за гадамі.
Вы заўжды душою — з землякамі.
У Ваших песнях — завірухі, вёсны,
Хвалі роднай Нарачы і сосны,
Вандраванні па зямлі і жыта —
Усё, што Вамі змалку перажыта.
Прывязджайце часта, ды не ў госці,
А ў мясціны Вашай маладосці,
Дзе лунаюць песні па-над борам,
Дзе радніцца з Нараччу Баторын,
Дзе, як сосен, не злічу буслоў я,
Дзе пачатак Ваш і радаслоўе.

Пажар рабінавы за садам
Паўзе туман тушыць. Смуга...
Мая бярозавая радасць,
Мая альховая туга.

Дуб жалуды на ўзлеску лічыць —
Грыбнога царства вартавы.
Ужо вясну здалёку клічуць
У паднябессі журавы...

І верасовая палянна
Мядовым цветом адцівала.
Астыла цёплая буслынка
На ўскрайку нашага сясла.

Навокал — восені прыкмета.
Лістоту дорыць клён шашы...
Але рамонкавае лета
Жыве і сёння у душы.

3.

Неяк раніцою Мажанаў убачыў, што на небе няма ніводнай хмаркі, а снег стаў шэрым і бездапаможным. Быў адзін з перадвеснавых дзён. Мажанаў наспех паснедаў і амаль выбег на вуліцу. Яму не цярпелася ўбачыць яе. Неўзабаве ён быў каля вялізнага акна. Позірк яго слізгануў па тварах краўчых і сустрэўся з яе позіркам. Не. Не, яна зусім не выпадкова ўзняла вочы, а нецярыпліва глядзела ў акно, за якім даўно не бачыла чалавека з амаль дзіцячым, крыху разгубленым тварам. Мажанаў усміхнуўся ёй і кінуў галавой, прашаптаўшы: «Дзень добры!». Жанчына нягучна смяялася. Мажанаў мог бы і больш стаяць каля гэтага акна, але разумеў, што гэта смешна... Ён ішоў і думаў, што яму рабіць. Сустрэць яе пасля работы і нарэшце пазнаёміцца. Трэба толькі прыдумаць некалькі першых фраз, здольных саўладдаць з няёмкасцю. Але што потым?

Увесь дзень Мажанаў стараўся пазбавіцца гэтых думак, злаваяўся на сябе з-за таго, што многім яго сябрам падобныя думкі не прыходзяць у галаву.

Мажанаў прабурчэў на аднаго з супрацоўнікаў за «нятворчыя адносіны да работы». Пасля ён сказаў, каб яго не адрываў ад работы і замкнёўся ў кабінцеце... Выйшаў ён з яго а палове дзевятай, калі нікога з супрацоўнікаў ужо не было і ніхто ў гэты дзень так і не дазнаўся, што з заданнем, якое выматала ўсе нервы, пакончана.

4.

Яму выпала шчасце пехаць у камандзіроўку ў Маскву. На нарадзе іх падоўгу не затрымлівалі, і Мажанаў мог пахадзіць па Маскве. На нарадзе ён сустрэў старога свайго сябра, аднакурсніка. Ён падышоў у адным з перапынкаў і ўзрадавана закрычаў:

— Прывітанне, Мажанчык! Дзякуй богу, хоць на гэтай цяганіне сустрэліся. Сашка Вахноў аказваўся адказным работнікам аднаго з міністэрстваў. Адразу ж пасля заканчэння пясяджэнняў яны паехалі пакатацца па Маскве, а ўвечары адзначалі сустрэчу дома ў Вахнова.

— Уяві сабе, сустрэкаю на нарадзе. Кіслюшчы ходзіць, проста жах, — расказваў Вахноў жонцы. — Выгляд прафесарскі — доўгі, худы. А ён галоўны ў бюро, матары вынаходзіць. І з такой галавішчай! Яму б прэзідэнтам акадэміі быць...

Мажанаў, жартуючы, адбіваўся:

— Я яшчэ малады. Акадэмікам гадоў у семдзесят стану.

Ён радаваўся, што Вахноў застаўся ранейшым балбатуном і ніколеккі не змяніўся.

— А чэсна кажучы, твае матары — рэч! Толькі работа-работай, а дысертацыю даўно мог бы намалываць.

Яны дапазна размаўлялі. Мажанаў адмоўваўся або стараўся перавесці размову на іншую тэму, калі Вахноў пачынаў распытваць яго пра «псіхаватую Наташку», якую калісьці сам пазнаёміў з Мажанавым і пасля нуй, што яна забрала ў яго сябра.

— Такая ж, як і раней. Хіба што крыху пастарэла, — толькі і сказаў Мажанаў.

Ён яшчэ некалькі дзён быў у Маскве, гасціў у Вахнова, выбраўся некалькі разоў у тэатр і ўвесь час думаў пра тое, што адбудзецца, калі ён вернецца дамоў.

Мажанаў купіў падарункі жонцы і сыну, і яшчэ адзін — металічны кулон. Ён час ад часу дакранаўся да невялікай каробачкі і ўяўляў, як сустрае яе ля майстэрні і падорыць ёй гэты кулон. Ён павінен ёй спадабацца. Мажанаў думаў пра гэта ў Маскве, калі ляцеў у самалёце...

Наташа сустрэла яго так, быццам ён нікуды і не ад'язджаў. Яна спыталася на работу і сказала яму ўжо ля выхада:

— Абед разагрэеш. Усё на сталае.

Неўзабаве прыйшоў Алёшка. Ён доўга цалаваў бацьку ў калючы падбародак і радаваўся падарунку — вялікай васьміколернай ручцы. Мажанаў разагрэў абед і ўдвух яны ўселися за стол. Алёшка расказваў крыху аб школе, трэніроўках і раптам насупіўся.

— Ты ведаеш, тата. Я табе спачатку не хацеў расказваць. Але чаму мама так сказала...

— Ты пра што?

— Да мамы прыходзіла яе сяброўка. Тоўстая такая. Цётка Каця. Мама ёй гаварыла, што ты проста жудасны, а цётка Каця здзіўлялася, як мама цябе вытрымлівае...

— Ты што, падслуховаў?

— Не. Так атрымалася.

Мажанаў круціў у руках відэлец.

— Ты ведаеш сам, жанчыны проста любяць пагаварыць. Забудзь гэту размову. Добра?

— Добра, тата.

5.

Мажанаў праходзіў міма майстэрні і кожны раз думаў, што сёння абавязкова сустрэне яе. Прайшло шмат такіх дзён. Убачыў яе Мажанаў выпадкова, зусім адну на пустой вуліцы. Яна павольна ішла наперадзе. Мажанаў хацелася дагнаць яе, але нешта перашкаджала яму зрабіць гэта. Што ён скажа? Мажанаў уцягнуў галаву ў плечы і пачаў абганяць жанчыну, перайшоўшы на другі бок тратуара. Калі ён быў ужо метраў за трыццаць ад яе, не вытрымаў, азірнуўся. І ўзрадаваўся, быццам нечаканаму выратаванню. Гэта была зусім іншая жанчына, іншы твар. Значыць, яму здалося, і ў яго застаецца яшчэ спадзяванне.

Кансультацыя УААП

АФАРМЛЕННЕ РУКАПІСУ
АЎТАРАМ

Раскажыце, як афармляецца рукапіс для здачы ў выдавецтва. На чым імя і як ажыццяўляецца перасылка рукапісу?
Г. Гомель.

Патрабаванні, якія прад'яўляюцца да тэхнічнага афармлення рукапісу, вызначаны дзяржаўным агульнасаюзным стандартам «Арыгіналы тэкставыя, аўтарскія і выдавецкія». Згодна з гэтым стандартам, аўтарскі тэкставы арыгінал (рукапіс) прадстаўляецца ў выдавецтва надрукаваным на пішучай машыне з буйным ачком літар у двух экзэмплярах. Ён павінен уключаць у сябе тытульны ліст, асноўны тэкст выдання, у тым ліку аўтарскую прадмову або ўводзіны, а таксама анатацыю, тэксты даведачнага характару і дадатковыя тэксты (указальнікі, каментарыі, заўвагі, дадаткі, бібліяграфічныя спасылкі, падмалюнкавыя подпісы, змест. Арыгінал падпісваецца аўтарам (аўтарамі) на тытульным лісце з указаннем даты подпісу і нумару алоўкам у правым верхнім вуглу старонкі без пропуску і літарных дабуўленняў (15а, 15б і г. д.). У сцэльную нумарацыю ўключаюцца ўсе элементы аўтарскага арыгінала. На тытульным лісце ўказваецца агульная колькасць старонак (нумары першай і апошняй старонкі), аб'ём уставак і выкідак, колькасць ілюстрацый.

Тэкст рукапісу павінен быць надрукаваны на пішучай машыне праз ленту чорнага колеру, шрыфтам вышыняю 2—2,7 мм для малых літар. Друкаваць тэкст трэба праз два інтэрвалы на адным бану аркуша паперы аднолькавага фармату — (210×297 мм). Дапускаюцца таксама фарматы, блізкія да ўказанага. Адбіткі машынапіснага шрыфту на паперы павінны быць выразныя, друкаванне альбо забруджаным шрыфтам не дапускаецца.

Паказчыкі для тэкставай часткі рукапісу павінны быць наступнымі: у адным радку павінна быць 60—65 знакаў, пры гэтым кожны прагал паміж словамі лічыцца за адзін знак; абзац павінен быць адвольна пачынаць на ўсім арыгінале і раўняцца пяці знакам;

на адной старонцы сцэльнага тэксту павінна быць 28—30 радкоў;

надрукаваны тэкст павінен мець палі наступных памераў: верхняе — 20 мм, правае — 10 мм; памеры левага і ніжняга палёў будуць залежаць ад велічыні фармату паперы, даўжыні радка і колькасці радкоў на старонцы, аднак не павінны быць меншымі чым 20 мм; загалоўкі павінны аддзяляцца ад тэксту зверху і знізу трыма інтэрваламі.

Усе тэксты аўтарскага арыгінала павінны быць надрукаваны малымі літарамі. Вялікія літары ужываюцца толькі тады, калі гэтага патрабуюць правілы граматыкі (напрыклад, у пачатку сказа, пры напісанні абрэвіятур).

Знакі, літары, сімвалы, адзнакі, якія адсутнічаюць на пішучых машынах, а таксама матэматычныя і хімічныя формулы ўпісваюцца ад рукі чарнілам (пастай) чорнага колеру ў пакінутае ў машынапісным тэксце месца, яны павінны мець размер не меншым чым машынапісны шрыфт.

У неабходных выпадках аўтар можа рабіць устаўкі ў арыгінал або выкідкі з яго.

Устаўкі — гэта выпраўленне машынапіснага тэксту, якое павялічвае колькасць радкоў на старонцы. Устаўка да адной старонкі не павінна перавышаць 15 радкоў. Пры гэтым дапускаецца рабіць не больш як дзве устаўкі на дзесяць старонак. Устаўкі ўключаюць у тэкст з разрэзам старонкі альбо падклеіваюць знізу.

Выкідкай называецца вынятак тэксту, які павялічвае колькасць радкоў на старонцы. Радкі, якія выключаюцца, трэба акуратна заклеіваць. Аб'ём уставак і выкідак, пералічаны на поўных старонках, указваецца на тытульным лісце (напрыклад, 1—358 стар., уставак 3 стар., выкідак 5 стар.).

Аўтар можа таксама ўносіць у рукапіс папраўкі. У адрозненне ад уставак і выкідак, якія змяняюць колькасць радкоў на старонцы, папраўкі — гэта выпраўленне асобных знакаў, літар, слоў тэксту, якое колькасць радкоў на старон-

цы не змяняе. Папраўкі дапускаюцца ўдрукоўваць на пішучай машыне або выразна ўпісваць ад рукі чорным чарнілам (пастай) над выпраўленымі знакамі, літарамі, словамі. Такія папраўкі не павінна быць больш чым пяць на адной старонцы. Можна наклеіваць на няправільныя знакі, літары, словы папраўкі, надрукаваныя на пішучай машыне. Пры гэтым літары альбо словы, якія выпраўляюцца, павінны быць закрэслены. Можна таксама ўдрукоўваць папраўкі непасрэдна на месца няправільных літар, знакаў, слоў. Для гэтага апошнія павінны быць акуратна счышчаны, заклеены альбо зафарбаваны белым лакам ці бяліламі.

Не лічацца папраўкамі і устаўкамі знакі, літары, сімвалы, індэксы, абазначэнні, якія адсутнічаюць на пішучых машынах, упісваемыя ад рукі формулы, а таксама аўтарскія ўказанні, напрыклад, аб характары выдзялення ў тэксце асобных літар, знакаў, слоў і сказаў.

Аўтар у некаторых выпадках можа прадставіць у выдавецтва і рукапісны арыгінал. Гэта можа быць арыгінал на мовах, якія карыстаюцца алфавітамі асобных графічных форм (напрыклад, арабскія, кітайскія і інш.), арыгіналы слоўнікавыя на картках, аператыўныя матэрыялы для газет і часопісаў і некаторыя іншыя.

Рукапісны тэкставы арыгінал прадстаўляецца аўтарам выдавецтву ў адным экзэмпляры, напісаным выразным почыркам чарнілам чорнага, фіялетавага або сіняга колеру на адным бану аркуша белай паперы.

Што ж датычыць перасылкі рукапісу ў выдавецтва, то тут не прадугледжана ніякіх-небудзь цвёрдых правілаў (акрамя паштовых). Гэта ажыццяўляецца ў звычайным парадку, на імя дырэктара альбо другога адказнага работніка выдавецтва. Калі рукапіс пасылаецца ў выдавецтва ўпершыню і не ў адпаведнасці з дагаворам, то трэба, каб аўтар прыклаў да яго супрадажныя лісты. Калі аўтар не вядомы выдавецтву, то пажадана, каб у гэтым лісце ён паведаміў некаторыя звесткі аб сабе.

С. ШУСТ.

ПА СЛЯДАХ ВЫСТУПЛЕННЯ «ЛіМа»

«КАЛІ АД МІЛЬЁНА АДНЯЦЬ...»

Пад такім заглаўкам у «Літаратуры і мастацтве» 16 ліпеня 1982 года быў змешчаны артыкул, у якім закраналіся праблемы якасці прадукцыі Мінскага аб'яднання «Гарызонт». Як паведаміў рэдакцыі генеральны дырэктар Мінскага вытворчага аб'яднання «Гарызонт» В. В. Калінін, «артыкул «Калі ад мільёна адняць...» абмеркаваны ў калектыве МВА «Гарызонт» і падрабязна разгледжаны на нарадзе з удзелам кіраўніцтва службы тэхнічнага ўзроўню і якасці. У цяперашні час прымаюцца меры па выкараненні недахопаў, выкладзеных у артыкуле.

У аб'яднанні праводзіцца пастаянная мэтанакіраваная работа па павышэнні тэхнічнага ўзроўню і якасці вырабаў. Так, у чэрвені гэтага года праведзены партыйна-гаспадарчыя антыў аб'яднання з парадкам дня: «Аб рабоце партыйных арганізацый і гаспадарчых кіраўнікоў па павышэнні якасці вырабаў, скарочэнні

страт ад брану і штрафаў за пастаўну няякаснай прадукцыі».

Па выніках работы аб'яднання за I паўгоддзе 1982 г. у параўнанні з аналагічным перыядам мінулага года павялічыліся паказчыкі якасці тэлевізараў чорна-белага і каляровага адлюстравання.

Зараз у аб'яднанні вядзецца падрыхтоўка да выпуску тэлевізараў «Гарызонт-723», у якіх будуць унараўнены мадэрнізаваныя блокі, пазбаўленыя дэфектаў, што надараліся ў тэлевізарах «Гарызонт-728». Праводзіцца падрыхтоўка да пачатку серыйнай вытворчасці уніфікаванага каляровага тэлевізара «Гарызонт-Ц-255» на новай элементнай базе.

Работа, якая праводзіцца, дасць магчымасць дамагчыся далейшага павышэння тэхнічнага ўзроўню і якасці выпускаемых вырабаў».

З ДАЛЁКІХ І БЛІЗКІХ ДАРОГ

НЕРУХОМА, нібы не адчуваючы цяжару турыстаў, якія пагрузіліся, месляных запасаў вады і ежы, стаіць ля прычала наша судна — цепаход Мурманскага марскога параджства «Клаўдзія Яланская», вышыняй і аб'ёмам з пачіпаварховы дом. Гледзячы на яго зноў і зноў здзіўляешся магчымасцям, якія дала сучас-

нагадвае наш беларускі верасень, адно толькі, што няўтульна вонку ў гэты час без звыклых элегічных фарбаў лістоты...
...Калі мы выйшлі ў мора, за намі паднялася белая воблака чаек. У ранішнім сонцы яны здаваліся бліскучымі, металічнымі. Але як жа мы былі здзіўлены, калі убачылі іх над сабою і на другі, і на трэці дзень падарожжа. Маракі растлумачылі, што чайні часам ляцяць за людзьмі тысячы кіламетраў ад берага. Ці гэта давер, які аказваюць яны да чалавека, ці гэта вялікае птушынае высакародства, што захавалася яшчэ ад

— мацярык ільда. Вось так пазней успамінаў пра гэта Юліус Паер: «Адкрыццё зямлі здзейснілася не нашымі намаганнямі, яе падарыў нам шчаслівы напрыз ільдіны, якая ўзяла нас у палон...»

Сюды, да гэтых берагоў, прабіваўся Георгій Сядоў. Спачатку на «Святым Фоку», потым на нартах, затым пешшу, а потым зноў на нартах, ужо знясілены і хворы. «Толькі наперад...» — былі яго апошнія словы. Матросы, а іх засталася двое, загарнулі цела свайго начальніка ў палотнішча сцяга, які ён марыў узняць на полюсе, і пахавалі на пустынным мысе Аук вострава Рудольфа. А ў 1929 годзе, праз пяццацца гадоў пасля гэтага, да месца, дзе зімаваў «Святы Фока» Георгія Сядова, падышоў ледакол «Сядоў». На борце яго знаходзілася навуковая і будаўнічая экспедыцыя, а таксама асабовы склад першай савецкай зімоўні. Кіраваў паходам вярхоўны камісар арктычных зямель СССР Ота Юльевич Шміт. І зноў, ці гэта па волі лёсу, ці па выпадку, менавіта 30 жніўня радыст Эрнст Крэнкель, будучы «папанінец», перадаў у эфір: «Слухайце ўсе, увесь свет! Гаворыце савецкая радыёстанцыя на Зямлі Франца-Іосіфа, Заўтра адкрываецца самая паўночная ў свеце калонія».

На карце, дзе адзначалася кожная міля нашага падарожжа, чырвоная страла ўваткнулася проста ў сярэдзіну архіпелага. Са ста яго астравоў, калі нам пашанцуе, мы «пакорым» адзін — востраў Хейса. Я пішу «калі нам пашанцуе», таму што лёды могуць адразаць судна, не пусціць да берага, як, гавораць, здаралася не раз. Але мы нават у думках не можам прымірыцца з нечым падобным. Учора, пастаняна патрулюючы над намі, самалёт — лёдавы разведчык — скінуў на палубу патрон з дакладам пра лёдавы стан: ільды наперадзе слабыя, ёсць надзея прабіцца.

У дзве гадзіны ночы — доўгі гудок: востраў ужо ў зоне бачнасці. Вона выхоплівае шматок нечага доўгага, белага, падобнага больш на нашу ўяўленню пра льдзіну, чым пра зямлю. Але мы ўжо бачым, як бягучыя людзі, лопачуцца ў паветры саляты з ручных ракетніц, чуюм брэх сабак, роў машын — усё гэта на самым беражы вяснянай ільдіны, здаецца, што яна не вытрымае такога цяжару і абломіцца. Але гэта не льдзіна — гэта востраў Хейса. І тут, у самы разгар нашай радасці, цепаход раптам пачынае разварочвацца і адыходзіць ад вострава: да берага не падыхці, паведамляе суднавое радыё, шлях закрыты льдамі. Калі праб'ёмся заўтра, то толькі на шлюпках.

У пяць гадзін раніцы палярнікі першымі «прыйшлі» да нас на свайх матарцы. У тоўстых світэрах і футравых куртках, высюхін ботах — звычайныя хлопцы, калі толькі нечым няўлоўным падобным на вечна вандруючае шматаблічнае племя мужчынаў — лесарубаў, геолагаў, меліяратараў. Яны прызнаваліся, што ў пасёлку ў гэту ноч ніхто не спаў. А калі людзі пабачылі цепаход, то іх пранялі дрыжыкі. Мы, мацерыковыя людзі, распешчаны, здавалены зносінамі з іншымі людзьмі. Адкуль нам было ведаць, як адчувае сябе чалавек сярод гэтага вечнага снегу і лёду, адрэзаны ад свету зноў жа снегам і лёдам, такім жа бясконцым, як неба. Раз у год яны сустракаюць грузавыя карабель, а ў верасні, калі Арктыка злітаецца, — нас, турыстаў. Пешту адзін раз у месяц скідае самалёт. Вось і ўсе яго зносіны з навакольным светам.

Хутка і мы пачалі пераходзіць у шлюпки. За некалькі метраў ад вострава нас ужо сустракалі сабакі. Яны адчайна кінуліся ў ваду, не чакаючы, калі мы выйдзем на бераг. І потым ужо не адставалі. Вялікія і калматыя лайкі лашчыліся, як ішчаныя. Па законах вострава адносіны людзей і сабак раўнапраўныя. У сабак няма сабачых будак, яны жывуць разам з чалавекам. Кожны навічок, які прыбыў на востраў, намагаецца завесці кветкі (мы бачылі іх у рознакаліберных кансервавых бляшаначках) і сабану. Сабана такі ж член

Ля берагоў Зямлі Франца-Іосіфа. Фота Л. ГЕЛЬДЭРМАНА І Н. СЯРГЕЕВА.

сям'і, як і ўсе астатнія. На востраве ў мяне ўвесь час было такое адчуванне, што чалавечая мова і чалавечы рух зразумелы сабакам не менш, чым нам. «Пойдзем, Ульяна, дадому, — паклікала тэхнік Нэла Маханько свайго сабану. — У нас гасці». Той пабег наперад, адкрыў носам зялёныя дзве маленькага зялёнага дамкі.

Беларусы Нэла і Віктар Маханько — старажылы вострава. Звычайна сюды прыязджаюць на два-тры гады, а яны жывуць ужо трынаццаць. Толькі ў іх на востраве свой асобны дом, размалёваны фантазіяй і майстравымі рукамі гаспадары. На востраве жартуюць, маўляў, каб вясну і лета паглядзець, трэба ісці да Маханько: у доме — цэлы кветнік. «Нэліна гарод», — смяецца Віктар. «Калі мае кветкі перахаджаюць яму сталлярніцаў, ён кажа «твой кансервавы гарод», — шчаслівая ад нашага захвалення Нэла.

У той жа дзень я пазнаёмілася з тэхнікам-іонасферыстам Тамарай Прышчэпавай. Тамара сама з Гомеля. На востраве Хейса ўжо тры гады.

— Што трымае тут? — перапытвае Тамара. — Па-першае, тут прыгожа. Але гэта спачатку такое ўражанне, што адзін белы колер навокал. Потым пачынаеш адрозніваць дзесяткі адценняў на небе і на зямлі. Па-другое, тут цікавая работа, а па-трэцяе, людзі не такія, як у іншых месцах. Тут у нас ні ў кога няма ні крыштала, ні гарнітураў мзблывых. Цэніцца зусім іншае: які ты чалавек — цінавы ці пусты, добры ці злосны. Дарэчы, я вам скажу, што пасля жыцця на востраве велімі цяжка прывыкаць да мацерыка. Не ў фізічным сэнсе, а іменна ў псіхалагічным...

Закончыўся наш дзень на востраве расказам дырэктара абсерваторыі «Дружная» імя Э. Т. Крэнкеля Анатоля Аляксеевіча Вялікаданага.

— Востраў Хейса, — раскажаў нам пра яго гісторыю Анатоль Аляксеевіч, — названы так у гонар палярнага даследчыка Ісака Хейса, аднаго з тых, хто ў шасцідзесятых гадах XIX стагоддзя ставіў рэкорды далёкасці на шляху да Паўночнага полюса. Сёння гэта цэнтр асабліва даследаванняў, якія не вядуцца ні ў адным іншым арктычным раёне свету, ні ў ЗША, ні ў Канадзе, ні на дацкай Грэнландыі, ні на нарвежскім Шпіцбергене. На нашай палярнай станцыі працуе восемдзесяць чалавек. Гэта, у асноўным, вучоныя. Мы назіраем за паўночным ззяннем, вывучаем магнітнае поле Зямлі, сейсмічныя працэсы. Як жартуюць нашы мясцовыя дасціпнікі, «забіваем цвікі ў неба» — запускаем метэаралагічныя ракеткі. У галяўнай іх частцы — датчыкі тэмпературы і ціску паветра, якія перадаюць на зямлю сігналы. Праз некалькі гадзін апрацаваныя дадзеныя палёту ідуць ад нас у Маскву.

Чалавецтва, упэўнены вучоныя, яшчэ не зусім добра сабе

ўсведамляе тое, якую ролю адыгрывае Арктыка ў самых істотных працэсах, што адбываюцца на Зямлі і пад ёй. Над гэтым сталі задумвацца зусім нядаўна. Але варта было толькі задумацца, як выявіліся рэчы дзівосныя: іменна Арктыка, высякі шыроты нашай планеты аказваліся пярэднім краем шматлікіх навукаў пра Зямлю. Вобранна канучы, Зямля Франца-Іосіфа — станцыя касмічных прамняў, станцыя зямных тонаў. Даследчыкам вострава Хейса кіруюць самыя аўтарытэтыныя навуковыя арганізацыі краіны: Арктычны і Антарктычны інстытуты, Пулкаўская абсерваторыя, Інстытут зямнога магнетызму, іонасферы і распаўсюджвання радыёхваляў АН СССР, Цэнтральная аэралагічная абсерваторыя і да т. п.

Сярэдні ўзрост жыхароў пасёлка — дваццаць сем гадоў. Самы маленькі яго жыхар — пяцігадовы Косцік Фядосаў. Урачы не дазваляюць дзецям жыць на востраве, іх адпраўляюць на мацярын да бабуль і дзядуль. Але Косцік нарадзіўся тут, і яшчэ ні разу нікуды не выязджаў. Ён бачыў белага мядзведзя, узлязіў з бацькам на купал вечнага лёдніка, але калі яму чытаюць казку, не можа зразумець, што такое дрэва і як яно цвіце. «Яно ў гаршчочку цвіце?» — пытаецца ён у мамы.

...Адыходзім ад берагоў зямлі «белай маўнікласці» познім вечарам, нягледзячы на тое, што навокал падманліва відна, далёка на гарызонце набраліся вярчэння гушчыня фарбаў. Тут, у Арктыцы, фарбы настолькі зменлівыя, што дзякуючы ім перажываеш усю звычайную змену дня. «Ад'яджаць» — гэта крышачку паміраць», — гаворыць французская прымаўка. Але ці ж памірае ў душы гэтай жоўта-пашанічнага паласа гарызонт над панцырным купалам вечнага лёдніка, на якім цяпер і твой мімагледны чалавечы след? Лёды навучылі мяне ацэньваць людзей», — пісаў Амурдэн. Нас жа яны навучылі любіць тых, хто прывыцціў сваё жыццё тайнам і небяспечнасцю, хвацьным пад імі.

Ад Зямлі Франца-Іосіфа мы адыходзім на востраў Вайгач. Там мы убачым заган аленяў — караль, сустрамаем з сынам ненецкага мастака Тыка Вылка, карціны якога ўразілі мяне, як некалі карціны Чурлёніса. Нехта з рускіх сяброў Тыка Вылка казаў пра яго, што ён чытае кнігу прыроды, як мы чытаем газеты і часопісы. І яго карціна «Пейзаж з птушкамі» ужо ў Нарыльску пераклініцца з начным агнямі і сілуэтамі заводскіх труб, падобных у адзін і той жа час на ракеткі і на вялікія начныя птушкі. Пераплятаецца мінулае і сучаснае, старыя і новыя імёны людзей, каб стварыць у душы свет, імя якому — Арктыка.

У Дудзіцы над намі з'явіцца чайні. Каб праводзіць назад, да варот Арктыкі — Мурманска. Порта чатырох акіянаў...

Святлана АЛЕКСІЕВІЧ.

ТАМ, ДЗЕ

„Белая маўнікласці“

Летам 1912 года ў Арктыку амаль адначасова выйшлі тры рускія экспедыцыі, якія мелі розныя мэты, але аднолькавы трагічны лёс. Уладзімір Александравіч Русанаў з дзесяціцю спадарожнікамі загінуў недзе ў раёне Таймыра. Старшы лейтэнант Георгій Якаўлевіч Сядоў сканаў ля берага вострава Рудольфа, дзевяцісот кіламетраў не дайшоў ён да запаветнай кропкі Паўночнага полюса. Судна лейтэнанта Георгія Львовіча Брусілава «Святая Анна» знесла льдамі і цяжэннямі ў высокія шыроты і назаўсёды знікла. І вось праз семдзесят гадоў мы павінны прайсці іх шляхам.

наму чалавеку тэхніка: самыя крайнія кропкі зямлі, куды яшчэ зусім нядаўна дабіраліся раднія смельчакі ці людзі сям'ядомага абавязку, сёння даступны сямідзесяцігадовай бабцы, якая зараз узлязіць па трапе, зусім не задумваючыся над незвычайнасцю свайго прысутнасці тут. Ды і ўсе мы, напэўна, не велімі ўсведамляем яшчэ такую шчасліваю магчымасць, якая прадстала перад намі: Мурманск — Зямля Франца-Іосіфа — Дыксан — порт Дудзінка — Нарыльск — востраў Вайгач — такі маршрут нашага самага высокашыротнага ў свеце турысцкага марскога падарожжа.

Іван Вылка — прыёмны сын «прэзідэнта» Новай Зямлі Тыка Вылка.

З вышыні верхняй палубы Мурманск уяўляецца не горадам, а адным гіганцкім портам. Грузыць лес, машыны, скрыні, бочкі з рыбай, новенькія машыны і трактары, якія здаюцца ў шчупальцах магнутых кранаў цацачнымі, і нават квадраты гарадскіх мікрараёнаў падобны здалёку на горы вялікіх скрынь, якія падрыхтавалі да пагрузкі. Раніца ціхая, светлая, ды каб не сонкі, ахутаныя сінім туманам, нібы лымам, якія абступілі з усіх бакоў горад, дык не паверылася б, што мы ў Запаляр'і. Вельмі ўсё

таго часу, калі адыходзіць далёка ад берагоў людзям было небяспечна? Як бы там ні было, але мы доўга і ўдзячна поведзілі поглядам апошніх трох чаек, якія адсталі ад цепахода і зліліся з гарызонтам ужо ў глыбіні Ледавітага акіяна.

Ідзем чацвёрты дзень. Чацвёрты дзень не бачым нічога, акрамя цяжкіх халоднай вады, якая здаецца зверху нежывой і колерам падобна на старую чэзлую траву. Капітан цепахода Валянцін Віктаравіч Конанаў, які аддаў запалярным шыротам больш як трыццаць гадоў, гаворыць, што такім пустым акіяні стаў нядаўна, недзе ў апошнія дзесяці-пятнаццаць гадоў. Чалавек так доўга спадзяваўся на невычэрпнасць яго нетраў, быў блзлітасны і неашчадны, што сёння павінен за ўсё гэта расплачвацца ўдвая — трывогай за слеб і за свайх нашчадкаў. У адзін ланцуг звязалася: як падаюць на маім Палесці, згубіўшы апору ва ўсохлым грунце, стогадовыя дубы-веліканы, якім, здавалася, павек не будзе зносу, так і тут, на «нанцы свету», як прывыклі мы спадзявацца, памірае жыццё вады. Так, час нашых бяспечных адносін з прыродай незваротна адышоў.

Прачынаюся ноччу з-за глукіх удараў крыг. Апрапаюся і выходжу на палубу: карабель не пазнаць, ён увесь белы — першая і другая адкрытыя палубы ў снезе. Там ужо шмат такіх, як я, што не спяць. Зыбкае святло палярнага дня надае ўсяму яшчэ большую таямнічасць: нібы з тумана выплываюць гіганцкія валуны айсбергаў — сінія, зеленаватыя, трапляюцца чорныя, падобныя на драўляныя разбураныя будыніны. Іх так шмат, што пачынае здавацца, нібыта мы ўвайшлі ў казачную пачору. І ўжо губляеш адчуванне рэальнасці: ці гэта на вадзе мы, ці, можа, недзе пад зямлёй?

Больш за сто гадоў назад тут, на Зямлі Франца-Іосіфа, ільды назаўсёды паланілі паравую яхту «Тэгетгор» аўстравенгерскай экспедыцыі пад кіраўніцтвам Юліуса Паера, экіпажу якой было накіравана стаць першаадкрывальнікам гэтых астравоў. 30 жніўня, 1873 года рассяўся туман, і марані убачылі зямлю, ці, дакладней,

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення БССР. Минск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856
АТ 02606

П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, нарэнтарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апавадванні, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэрв'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаванымі на машынах у двух экзэмплярах. Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСІПЕНКА, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Ігар ЛУЧАНОК, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМАЖОН, Юрый СЕМАНЯКА.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.